

WILHELMUS
ST. BERNARDUS

RECUR.
JONIDE
DEMORALI LEPO
(GOTH. B. D.)

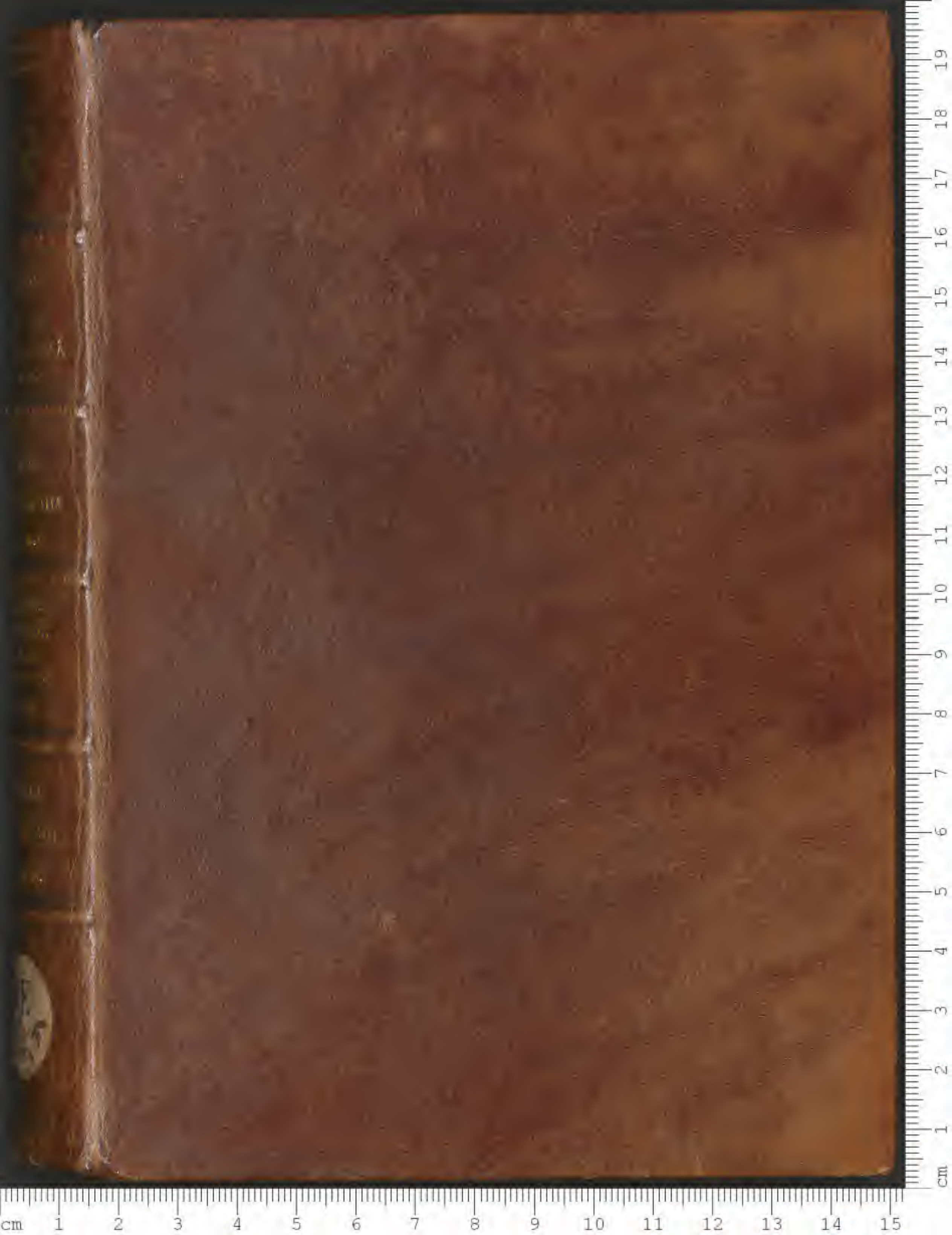
MANUALE
CONFESSORUM
(GOTH. B. D.)

DIONYSIUS
DE LEEVIS
QUATUOR
NOVISSIMAE
1489

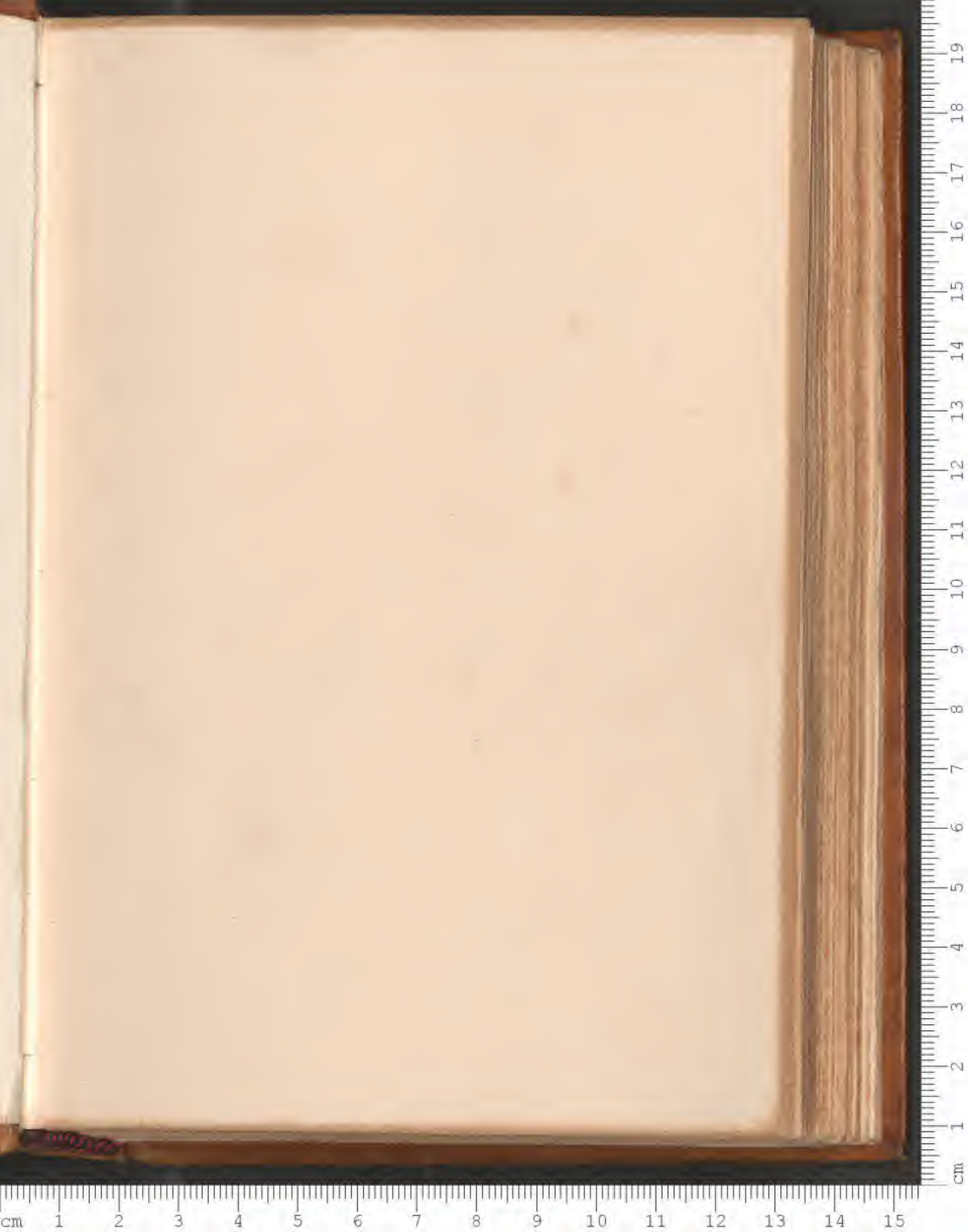
STELLA
CLERICORUM
(GOTH. B. D.)

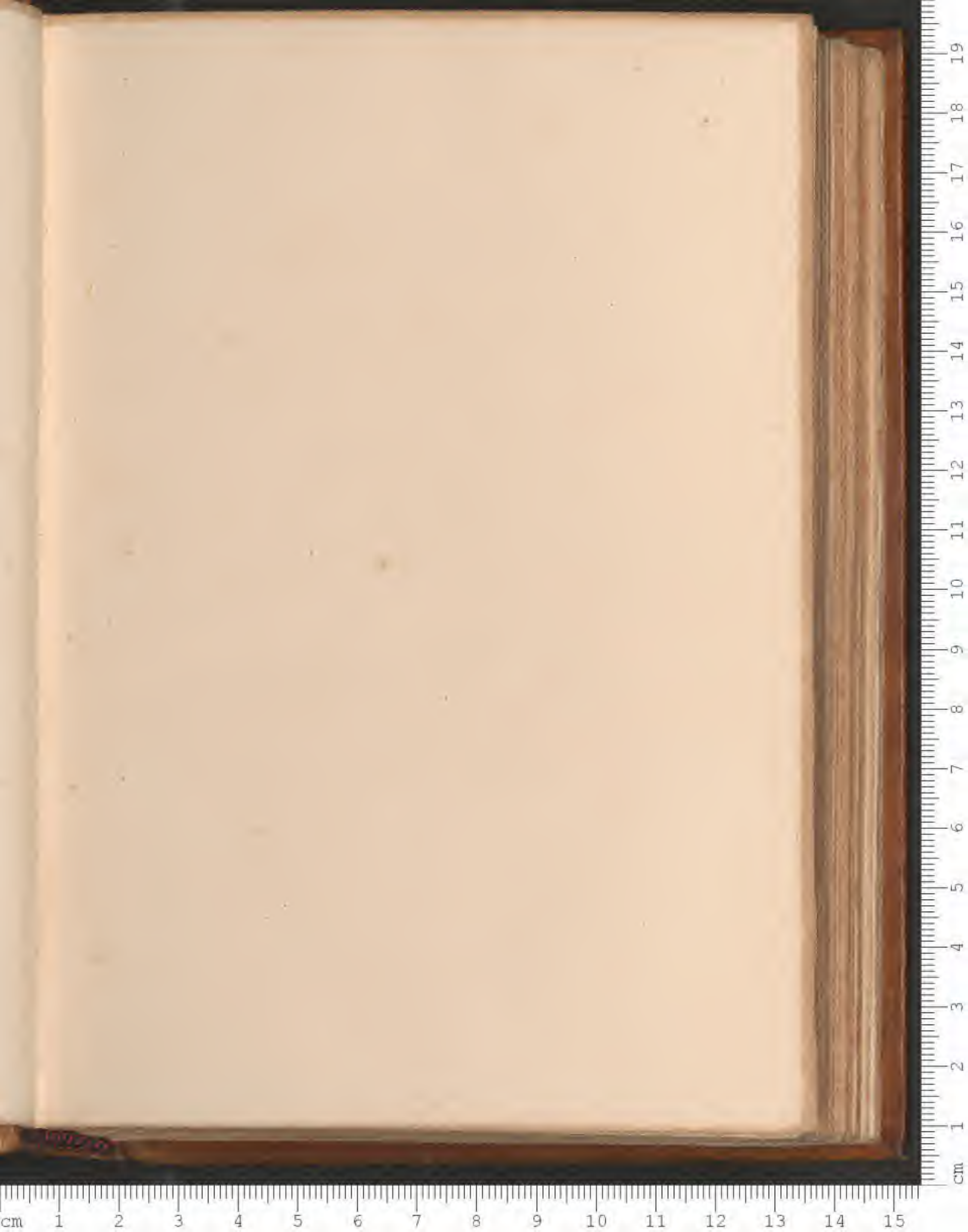

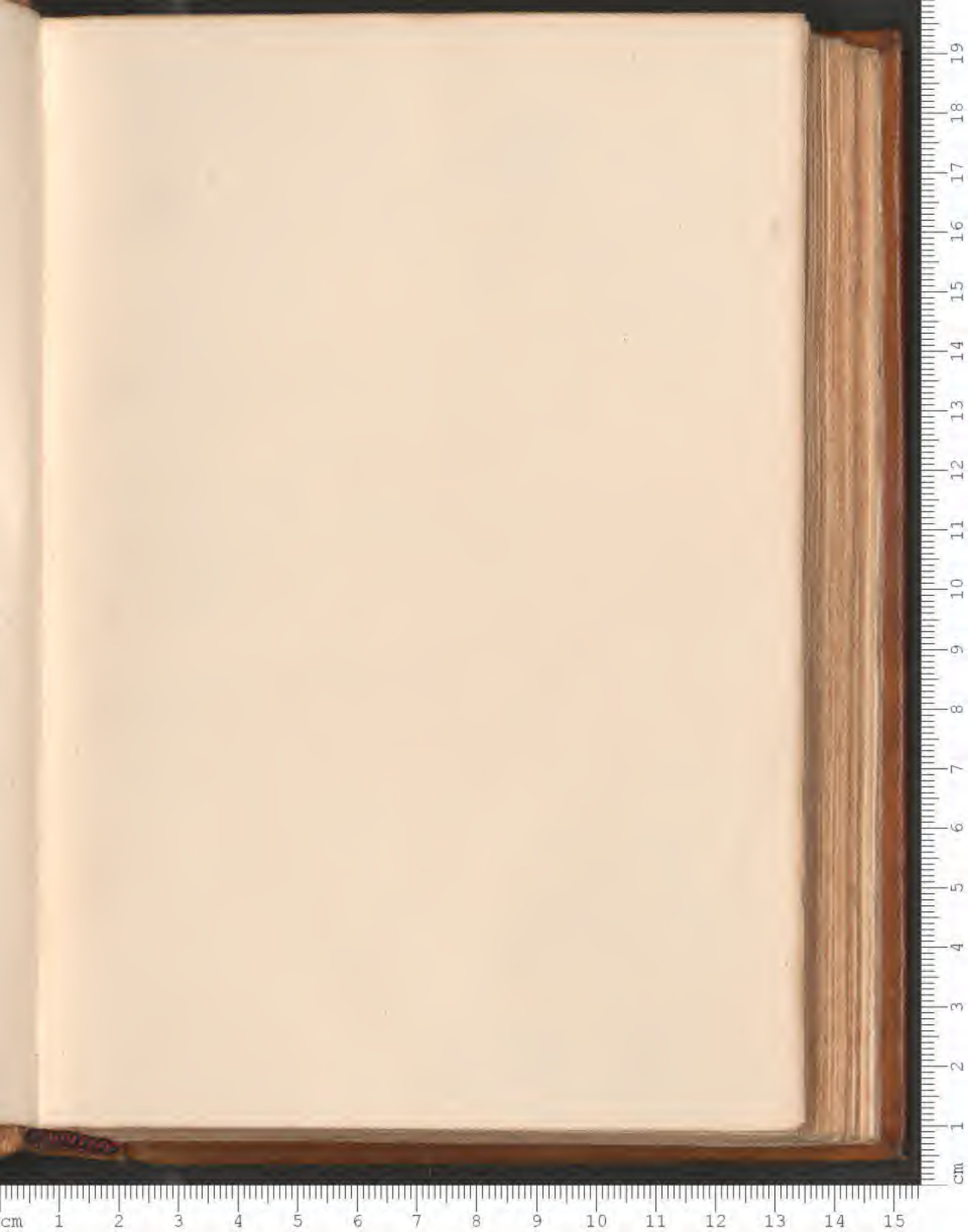

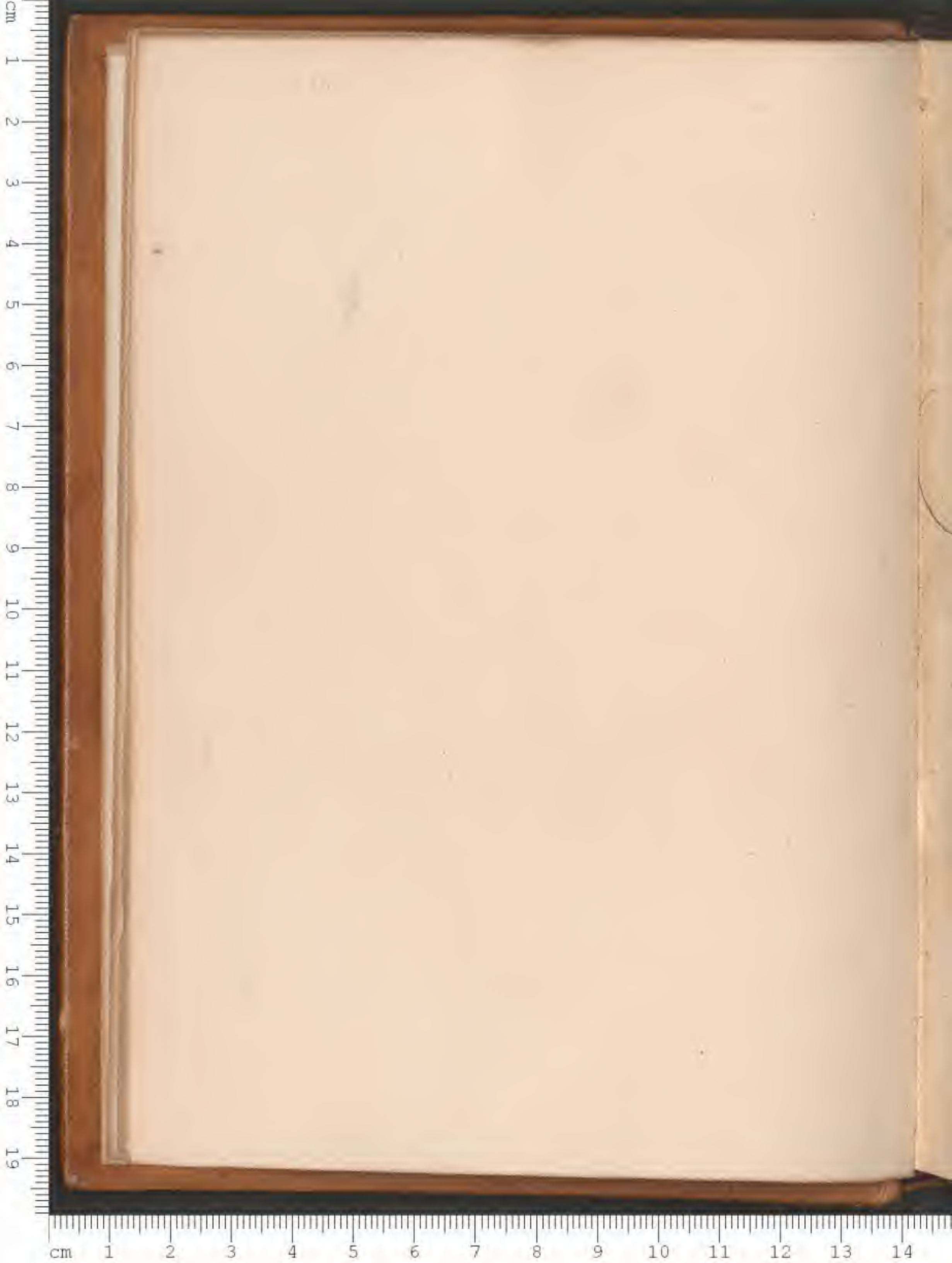

⑮E 745

Campbell *1288

Gregori⁹. Ego fidenter dico. quia sa
lutari hostia post mortem non indi
gebim⁹. si ante mortē deo hostia ipi
fuerimus. ¶ Quis enī plus deo do
navit q̄ qui voluntati p̄e renūciav

41. Ex Libris p. genouefa paris 1733.

Incipit tractatus venerabilis magistri Jobanis Vi
der ordinis p'dicatorum. de morali lepra.

Olim deū legimus ī leuitico ueteris testamē
ti mādauiſſe ſacerdotibus ut lepraz cor
poraliuz multimodas ſcire ſtuderēt diffe
rentias. quibz iuxta oīm theologoꝝ glo
ſas apliſſimas figurate dat̄ intelligi ſacerdotes noui
testamēti p̄ceptis aſtrigi grauioribz q̄tenz iſudent le
pras ſcire morales ⁊ uarias rōnalis aīe p̄ctōꝝ vicz le
taliū inter ſe ⁊ a uenialibz differēcias. Hozz em̄ igno
rātia culpabilis de oſſeſſore deceptorē lupū ex paſto
re. ⁊ de p̄dicatore p̄uicatorē oſtendit. Sive ut enicēt
ſub. xviii. c. quibz ſequētes colligere materias ſtudui
Quaz priā erit de p̄ctis q̄ ſub ſeptē capitalibz mili
tāt uiciis. Secūda de hiis q̄ directe trāſgreſſiones cō
cernūt decalogi. Tercia de his q̄ circa ſeptē ſiunt ſa
cramēta eccleſie. Quarta de matrimonii ipedimētis q̄
plerūqz incautis grauiſſimos iniciūt laqueos. Quinta
uero de coniugatoꝝ abuſibz ueneris quos heu multi
licitos eſtimāt cū ſint nephādiſſimi. Vex qz ī p̄ſatis
materiis mādato Sapiētis ſatiſſacere deſidero quo
dicit Eccleſi. iii. Sive p̄cepit tibi deꝝ illa cogita ſp ⁊ ī
pluribz opibz eiꝝ ne fueris curioſꝝ. Idcirco lectorem
ſequentiū p̄ tria auuſo notabilia. Quoz primū ē ſc̄i
Thome qd̄libeto. viii. q. xv. dicēt. Dis queſtio ī q̄ d̄
p̄ctō mortali querit̄ niſi expreſſe ueritas hēat̄ piculo
ſe determinat̄. qz error quo nō credit̄ eē p̄ctm̄ morta
le qd̄ peccatū mortale ē oſcientiā nō excuſat a toto.
ſz forte ex cāto. Error uero quo credit̄ eē mortale qd̄
mortale nō ē. oſcientiā ligat ad peccatū mortale.

cundū notabile ē Alexandri de hall pte. ii. q. de pcti
mortalis ⁊ uenialis differētia ita diffiniētis. **D**eccal
tū ueniale ē libido siue uoluptas in creatura circa de
um. **M**ortale uero ē libido siue uoluptas in creatura
supra deū uel eque deo. **S**i uero creatura diligit p
pter deū oīno ⁊ mō quo dī uirt⁹ ē qz uirt⁹ ē ordo a
moris. **S**ed si creatura diligit nō oīno ppter deum
diligit tñ ppter utilitatē hōi necessariā. sic ē dilectio
naturalis. ⁊ etiā ordinat⁹ ad deū licz hō nō referat. et
cōcludit. **C**ū āt ualde uicina sint pctm mortale ⁊ ueni
ale in eodē genere materie. difficile ē dicē usqz ad qd
extendit ueniale peccatū ⁊ qñ incipit eē mortale. **T**er
ciū notabile ē. **C**ācellari⁹ tractatu suo de uita anime
Doctrina inquit salubris p doctoribus theologie ē
ut nō sint faciles asserē actiones aliquas aut omis
siones eē pctā mortalia pferim sub uerbo uniuersali
⁊ dū pdicandū erit ad populū hīs mot⁹ auctorita
tib⁹ pñs nihil de ppris intēdo dicere in sequētib⁹
Sed dūtaxat autenticorū in sacra pagina uerba fide
liter curabo onectere. scī **T**home potissimū. nisi qñ a
liū doctorē noīa uero p⁹ cui⁹ uerba statiz sequūt uer
ba beati **T**home pdicti. qz idē sanct⁹ **T**homas oēs
uidet cōter mgrōs pcellere ubi de differētiis pctōrū
agit.

Primū capitulū ē de superbia
De superbia igit primū capitulū oīnz quale sit
pctm. quid sit contempt⁹ **S**pēs superbie. ingra
tudo. iactātia. excusatio ī pctis. psumptio. pusilla
nimitas **G**rad⁹ supbie. infidelitas. blasphemia. pctā
in spūm scī. vi. odiū dei. scisma. ⁊ iobediētia ⁊c. **S**e
cūdu capitulū ē de inani gl'a. ⁊ oīnet filias ianis gl'e

que sunt nouitatum p̄sumptio. inobediētia iactātia
ypocrisis. cōtēptio. p̄tinacia. discordia. ⁊ qd̄ sint iac/
tancia. yronia. ambitio. ypocrisis. simulatio. p̄tinal/
cia. mollicies. aduatio. curiositas. ornat⁹ sup̄fluitas.
⁊ ornat⁹ defect⁹. Terciu⁹ capitulū cōtinet qd̄ ⁊ que sint
spēs auaricie. p̄digalitas. iūsticia ⁊ ei⁹ spēs. Filie a
uaricie q̄ sunt. obduratio. inquietudo. uiolētia. falla/
cia. piuriū. fraus. proditio. opa m̄ie qn̄ sint in p̄cepto
Sollicitudo qd̄ sit. fraus. uiolētia. fallacia. piuriū. re/
stitutio. Symonia. usura. Emptio. uēditio. peruificē/
tia. Sacrilegiū. p̄sonaz acceptio. ⁊ restitutio. Quartū
capitulū cōtinet qd̄ sit luxuria. pollutionū diuersitas
Grad⁹ luxurie. morosa delectatio ⁊ ei⁹ cōsens⁹ qd̄ sint
Spēs luxurie septē. s. fornicatio. adulteriū. stuprū. ra/
pt⁹. incest⁹. sacrilegiū. uiciū cōtra naturā. modus eius/
dē. Modus incontīētie. ⁊ filie luxurie que sunt. Ceci/
tas mentis. p̄cipitatio. icōsideratio. icōstātia. amor
sui. odiū dei. affect⁹ p̄ntis seculi. desperatio siue hor/
ror futuri. Quintū capitulū cōtinet de iracūdia. Ira p̄/
zelū. ira per uiciū. seuitia seu crudelitas. Quid sit uin/
dicatio. Spēs ire Filie ire sex. que sunt indignatio. tu/
mor mentis. clamor. blasphemia. cōtumelia. rixa. seue/
ritas seu feritas. crudelitas. remissio. īpatiētia. impse/
uerācia seu mollicies. incōstātia. audacia. intimiditas
timor mūdān⁹. hūān⁹. seruit⁹. ⁊ alii tiores. īuerecūdia
discordia. cōtētio. litigiū. derisio seu illusio. maledictō
cōtumelia. rixa. seditio. ⁊ bellū qd̄ sint. Sextū. capi. qd̄
sit gula. cibi mēsurā debita. Gule quic⁹ spēs. Gula qn̄
sit p̄ctm̄. Intēperātia qd̄ sit īsensibilitas. diminutio ci/
bi qn̄ sit p̄ctm̄. Differētia carnaliū ⁊ spū aliū uictorū

Ebrietas ⁊ ei⁹ differētie. Filie gule quic⁹ q̄ sunt. iudicia. multiloquiū. ebetudo mētis. inepta leticia. scurrilitas. **L**udi mali qui sunt. chorea. reuelatio sigilli cuiuscūq; secreti aut cōfessiōis. **S**eptimū capi. continet iudiciā ⁊ ei⁹ ptes. Quid sint emulatio ⁊ odiū iūmici. Et quicūq; quō diligēdi. Tristitia quocūplex sit. Filie iudicie ⁊ q̄ sint. odiū. afflictio ī p̄speris. exultatio ī aduersis. detractio. susurratio. detractiōis audiētia. susurrū. iudiciū temerariū. suspitio. p̄sumptio. ⁊ iudiciū de occultis cordis an fieri possit. **D**ecimū capi. continet de accidia. negligentia exteriori. gaudio uero. dilectiōe dei ⁊ p̄ximi ⁊ ei⁹ omīssione. inimico diligēdo. scādalo. ordīe actūū hūanorū iterorū. prudētia. imprudētia seu temeritate. p̄cipitatiōe. incōsideratiōe. inconstātia. negligentia interiori. pigritia. torpore. obmissionē. astutia. prudētia carnis seu mūdi. ignorātia. ingratiūdie. correctiōe fraterna. uoti fractiōe. orationū debito. **A**ccidie filiab⁹ s̄m Grego. q̄ sunt malicia. rācor. pusillanitas. Desperatio. torpor circa p̄cepta. uagatō mētis. **A**ccidie filiab⁹ s̄m Psido. que sunt amaritudo. ociositas. somnolētia. īportunitas. mētis inquietudo. corporis insensibilitas. curiositas. uerbositas ⁊c. **N**onū capi. continet p̄ctā plura cōtra primū p̄ceptū decalogi perpetrabilia. ut de octo sp̄eb⁹ ubi demones expresse inuocant. ⁊ de sex ubi tacite inuocant. **I**tem de sortib⁹. obseruationib⁹ uariis. arte notoria. immutationib⁹ corporū. imaginib⁹. fortunis ⁊ īfortunis. suspēsiōib⁹ ⁊ ligatiōib⁹. incantatiōib⁹ serpentū. maleficio. p̄ quid aliquid cognoscat eē sup̄sticiosū. adiurationib⁹. rēp̄rationē dei. **D**ecimū capi. continet de secūdo

precepto. ut de iurio multa. de tercio precepto viz de
observatiōe sabbati. de quarto. s. de hōre parentū. pla/
roz. dñoz et bñfactorz ac de obediētia. de quico p
cepto s. de nō occidēdo. uel p̄ximū i corpe ledēdo. et
differētiis occidentiū. et de differētiis oceptis in utero
necantiū. ¶ Undecimū capi. continet de ultimis quatuor
preceptis. s. mechia. mēdacio multiplici. de negāte ueri/
tatē. testimoniū ferentibz. accusatiōe. calūnia. p̄uarica
tiōe. tergiuersatiōe. pena talionis. aduocatiōe. iudici/
bus. de defendentibz se in iudicio. et de appellatione.
¶ Duodecimū capi. continet q̄ sint necessaria i oī sacra
mēto. De baptismo. cōfirmatiōe. eucharistia. cōfessiōe.
p̄nie iniūctiōe. forma absolutiōis. extrema unctione.
et de matrimonio. ¶ Tredecimū capi. continet de matrimo
niū impedimentis que solū dirimūt matrimoniū cōtra
hendū nō cōtractū. et sunt nouē. ¶ Decimūquartū ca/
pitulū continet de impedimētis q̄ cōtractū matrimoniū di
rimūt. et cōtrahendū impediūt. et sunt xii. Itē quō cōtra/
hunt spōsalia. quō impediunt per. x. ¶ Decimūquintū
capi. continet qñ uir possit uel teneat dimittere uxorez
p̄pter fornicationē. p̄fidiā uel p̄pter aliud crimē. et
ecōuerso mulier uirū. ¶ Decimūsextū capi. continet qñ
actz matrimonialis sit meritoriz. quō i. x. casibz mor
tale p̄ctm. quō in sex casibz ē ueniale p̄ctm. ¶ Decimū
septimū capi. continet qñ alter coniugz possit sine p̄ctō
reddere debitū etiā alio peccāte et cur aliquē tenetur al
ter reddere. et qñ nequaquē tenet reddere. ut in sex casu/
bz. atqz de triplici fornicatiōe que fieri p̄t i matrimo
nio. ¶ Decimūoctauū capi. continet. v. tpa qñ licet p̄ nō
licet exigere debitum in matrimonio. et qñ nuptie cele

brari possint uel non.

Superbia dupliciter capit. Uno modo generaliter pro contemptu preceptorum dei et sic reperitur in omni peccato mortali. quia ita Ambrosius diffiniuit peccatum. Est per uariationem legis diuine et celestium inobedientia mandatorum. unde sic superbia non est speciale uicium nec capitale sed regina omnium uiciorum. Alio modo est speciale uicium et sic est appetitus inordinatus seu immoderatus proprie excellentie. et sic idem est quod nolle obedire superiori preteritum deo et regulis eius debitis. Nam sicut quolibet peccatum habet duo. scilicet auersionem ab incommutabili bono. et conuersionem ad mutabilem creaturam. Ita et superbia habet duo. unum per se et conuersionem peccati ac formale. et hoc est contemptus. Aliud materiale et illud est appetitus immoderatus proprie excellentie propter primum habet superbia quod est maximum peccatum et regina uiciorum. non autem propter secundum. Unde nolle subiacere deo uel superiori loco dei ac regulis eorum seu contemptus talium est propria actus superbie. imo talis contemptus dei est maximum peccatum et addit alius facit perfidiam. desperationem et omnia alia peccata maiora facit. Insuper omnia alia peccata excepto prefato contemptu procedunt principaliter aut ex ignorantia aut ex infirmitate seu propter desiderium cuiuscumque alterius boni a deo. et ista habent pro formali. auerti uero a deo pro materiali. Nota autem superbia conuerso habet per formalem auersionem a deo seu contemptum. et ideo est principaliter habet quod est peccatum mortale. Etiam autem motiuum est unitas principatus ut in angelo patuit et homine primis. pro materiali uero habet conuersionem ad commutabile bonum. Superbia ergo est appetitus immoderatus proprie excellentie. Aliud autem est appetere excellentiam dicitur Alexander. et aliud est ap-

petere excellentiā propriā ut propriam. Appetere enī
excellentiā cū sit naturale āgelo ⁊ hōi inq̃tū sunt faci
ti ad imaginē dei nō ē pctm. Sed appetere excellentiā
propriā ut propriā seu imoderate sp ē pctm. Et hoc
fit multipliciter. Primo reputādo se illā h̃re a se nō ab
alio. Secūdo reputādo se illā h̃re ab alio s̃ suis meri
tis. Tercio reputādo se falso illā h̃re cū non habeat.
Quarto reputādo se h̃re illud in quo excellit pl̃s om
nib⁹. Et iō in diffinitōe li proprie sonat in uiciū pu
ta cū dicit in corde suo q̃ h̃eat aliqd a se. uel cū dicit
meritū eē a se ⁊ sic de aliis differētis seu sp̃ib⁹ p bel
atū Grego. assignatis. Supbia opleta ē s̃m suū gen⁹
mortale pctm tripliciter. Primo qñ ē oītra dilectio
nem dei. ut qñ p⁹ deliberationem rōis rennuīt subuci
deo ⁊ regulis ei⁹. ad que necessitatis debito tenet. Se
cūdo qñ ē oītra dilectionē proximi. ut qñ aliquis sic
se prefert proxio superiori q̃ ab ei⁹ subiectiōe se sub
trahit ad quā tenet debito necessitatis. Qui inquit
de⁹ uos sp̃nit me sp̃nit. Tercio pctā ista que ex super
bia completa procedunt etiā sunt uel fieri p̃nt morta
lia. Veniale uero peccatum est quādo nolle subuci su
periori preuenit iudiciū rōis. uel appetit⁹ imoderat⁹
proprie excellētie. Cancellari⁹ diffinit oītemptum di
cens. contemnere aliquā rem ut auctoritatem superio
ris est ip̃am uere uel interpretatiue nullam uel uilem
aut minus iustam reputare. Cōtemnens itaq̃ auctori
tatem superioris non ex passione uel fragilitate uē ig
norācia. sed ex cōtēptu qui ē principalis causa aut fi
nis transgressionis sue reus peccati mortalis existat.
utdum quis dicit superiori in eo q̃ superior. ego in

despectum uestri hoc agā qđ inhibetis alias nō actu-
rus. c. ii. vi. vii. Spēs sup̄bie sunt. iiii. s̄m b̄m Grego.
7 Bedā. Prima credere se h̄re bonū a se. i. qđ aliq̄s ior-
dinato appetitu proprie excellētie ita de bonis suis
gloriet̄ ac si ea a se haberet. Nā si in vniuersali simpli-
citer q̄s crederet qđ bonū a se h̄ret eēt infidelis seu be-
retic⁹ 7 infidelitatis spēs. Sub illa specie s̄ nō pro-
prie nec uelut spēs otinet̄ igratitudo. q̄ q̄s sibi attri-
buit quod ab alio h̄z. Secūda spēs ē credere bōa sibi
data p̄priis meritis h̄re. i. qđ aliq̄s ex imoderato ap-
petitu p̄prie excellētie ita de bōis suis glorietur ac si
ea p̄priis meritis h̄ret. Credere aut̄ aut̄ sentire qđ ex
meritis p̄cadentib⁹ aliqđ bonū aut p̄miū cōsequat̄ n̄
est p̄sumptio uel error si ad deum tanq̄ ad originale
principiū actu uel habitu solū referat̄. Si uero quis
crederet simpliciter 7 i vniuersali qđ bōa a se h̄ret p̄-
p̄riis meritis eēt spēs infidelitatis pelagianoz. In istā
spēm s̄ nō uelut spēs etiā reducit̄ igratitudo q̄ q̄s su-
is meritis bōa ascriberet que meritis h̄z aliens. imo
ista igratitudo ē magis effect⁹ p̄rie uel secūde speciei
Tercia spēs ē iactare se habere qđ q̄s nō h̄z. vñ p̄sum-
tio de multis meritis 7 gratus si nō insunt ut interdū
fit in deuotariis 7 eorū reuelatiōib⁹ prophetis 7 hu-
iusmōdi falsa est 7 temeraria. uel attribuere sibi maius
bonū q̄ q̄s h̄z ad idēz reducit̄. Differt at̄ ista spēs a
iactātie uicio. quia iactantia ē spēs mēdaciū quo ad
exteriore actum facti sc̄z quo quis falso sibi attribu-
it quod non h̄z. ut habes in. c. ii. 7. viii. Sed ista spēs
cōmittit̄ quo ad interiorem cordis arrogantiāz qua
scilicet quis se aliis prefert. Excusatio in peccatis.

pertinet et aliqualiter ad istam spem. quia ibi sibi quod attri-
buit innocentiam quam non habet. Excusatio enim in peccatis non est
spes superbie. sed magis effectus eius. uel dispositio ex ipsa
omnis. imo dicitur proprie effectus presumptio. Item excusatio
peccati est quedam circumstantia aggrauans omnem peccatum et ipsa
blasphemia. Quarta spes est despectus ceteris uelle sin-
gulariter uideri. uide de hoc. ca. v. q. viii. ix. x. xix. xx.
xxi. Item. j. pñci. c. q. xv. c. vii. q. iii. Ad istam spem pertinet
presumptio. Est autem presumptio uicium quo quod assumit sta-
tum sine fiducia diuini auxilii opus magnū ad agendum
ea quod preferunt sue uirtuti. seu quod proportionē sue faculta-
tis excedunt. Vnde presumptuosus estimat erronee suū mar-
tyriū sustinendum uel ad uincendum temptationes. quā mate-
riā eam propinquā non uitat. uel se estimat maiores di-
uitias scientias aut potēcias habere quam habeat. uel quod se estimat
magnū et magnis dignū ex quo non est. propter diuiti-
as. bonā fortune. uel propter uestes et filia. Pusillanitas
pro defectu opponit uicio presumptio. dicitur autem pusilla-
nitas quod recusat in id cedere quod est sue potētie dimensura-
tū. Item pusillanimitas est quod dignus est magnis uel proportio-
natus ad magna faciēda secundum habilitatē ad uirtutes. quod
habilitas in se ei uel ex bonā dispositione nature uel ex
scientia. uel exteriori fortuna. quibus cū recusat ut pusilla-
nimitas dicitur et redditur. Et ista recusatio per negligentiam oritur
aliquā ex prefata habilitate utendi. est autem pusillanitas maior per
peius uicium quam presumptio. Dicitur et Cāc. tractatu suo de dif-
ferētia uicioꝝ sic. Pusillanitas quod quod contra iudiciū su-
perioris sui et prudentioris sui reputat se minus iustū
ad aliquid faciēda et priuaciter refugit officia a superioribus im-
posita ad obedientiam superbā imputat quia iudiciū suū nimis p-

fert et inicitur prudētie p̄prie. **S**ecū si ducat p̄pria lege
spūs scī de q̄ dī eē cert⁹. **S**ecū p̄terea si sciat pericul⁹
suū euidenter de quo fidē facere superiori nequit. **M**o/
ta ē q̄ quelibz spēs supbie hz tres grad⁹. **P**rim⁹ ē su
pbia ī corde. secū d⁹ ī ore. terci⁹ ī opatiōe. **A**nse. pōit
q̄tuor grad⁹. **P**rim⁹ et pessim⁹ ē supbia ī opiniōe qñ
aliquis opinat⁹ n̄ existimat se eē dignū aliquo magno
honore. **I**n hac estimatiōe sic delectat⁹. **S**ecū d⁹. super
bia ī uoluntate. qñ aliquis nō se estimat eē dignū ali
quo hōre. uult tñ illū hōre tñ nō p̄curat ope uel s̄mo
ne. et delectat⁹ ī uolūtate. et illud ē min⁹ malū q̄ primū
Terci⁹ ē exaltatio ī s̄mone qñ q̄s nō estimat se eē dig
nū honore aliquo. nec uult ultra ip̄m hōre. nec laborat
ope ad optinendū. nihilomin⁹ tñ magnificat se ī ser
mone. **Q**uart⁹ ē axaltatio ī ope qñ nullū triū facit.
et tñ facit aliqua op̄a ex quibz dign⁹ habeat⁹. et iste ē
minim⁹. **I**ste differētie s̄m **A**lexandrum sunt materia
les supbie s̄m **G**rego. sunt formales. **S**upbie itaqz cō
ditiōes sunt s̄m **T**ho. ad regulā rōis recte s̄m quā al
liquis uerā estimationē de se hōre pōt. nō attēdere et d
se maiora q̄ sint estiāre. **A**lioz defect⁹ nō p̄prios cō
siderare. superioris mandata contemnere. super alios
uideri appetere. excellētiā uerā ī aliis existentē fastidi
re. et ī p̄pria excellētia inq̄tū p̄pria delectari uelle.
infidelitas etiam cū suis spēbz apta nata ē ex supbia
generari. **E**st āt infidelitas uiciū quo quis repugnat
seu dissentit auditui uere fidei. aut q̄ cōtēnit ip̄m. **T**res
sunt infidelitatis spēs. **P**rima iudeorū qui renitunt⁹
fidei susceptē ī figura. **S**ecunda peior paganorum.
qui renitunt⁹ fidei non susceptē. **T**ercia pessima xpi/

anorum qui renituntur fidei iam suscepte in ipsa manifesta/
tione ueritatis. et hanc habentes dicuntur heretici. uel sectam
habentes. uel apostate. Species autem infidelitatis que accipiuntur
secundum diuersitatem erroris in diuersis que ad fidem pertinent non
sunt determinate sed secundum errores possunt in infinitum multipli
cari. ut alia est heresis arrianorum. alia sabellianorum. et sic
de aliis. Blasphemia opponitur confessioni fidei uere et
derogatio uel detestatio alicuius excellentis bonitatis
diuine personarum. Et est duplex blasphemia. quedam in cor
de. alia in locutione. Species improprie blasphemie sunt
tres. Una cum quis attribuit deo uel sancto alicui quod ei non
ouenit. ut dicendo deus est mendax. Secunda cum a deo re/
mouetur quod ei ouenit. ut dicendo. deus non est bonus et cetera. Ter
cia cum attribuitur creature quod deo appropriatur. ut dicen
do. iste homo est deus. Per scrutator cordium. prescientia futurorum ex
libertate arbitrii dependentium. Sic etiam blasphemia est
triplex. Gradus etiam sunt in blasphemia. Primus quando aliquis cre
dit corde id quod blasphematur. et ibi est infidelitas. Secundus
si ibidem sequitur detestatio uoluntatis. Tercius. si prurrit
in uerba sicut et laus fidei augetur per dilectionem et confes
sionem. Quartus cum quis blasphematur in opere. Ita etiam blas
phemia quando sic pertinet notandi sunt gradus. Unus est quando
blasphematur subito ex aliqua passione in uerba imagi
nata prorumpit et significationem eorum non considerat sic est
pertinet ueniale. Secundus quando quis aduertit hoc esse blasphem
iam considerans significata uerborum et tunc non excusatur a
peccato mortali sicut nec ille qui ex subito motu ire a
liquem occidit. uide. ca. v. vi. ii. et xxii. Blasphemia
est peccatum in spiritum sanctum quando aliquis ex
certa malicia per contemptum abiicit et remouet spirituale ali

quē effectū spūs scī. s. illud qđ electionē pctī p̄t ip̄el
dire. 7 sic qđlibz pctm̄ in spūm scm̄ uidet̄ fieri cū ōtēp
tu. Quid at̄ sit cōtempt⁹ dictū ē. q. v. Et sunt sex spēs
pctī i spūm scm̄. priā desperatio. nō qđ ibi mīa nō cre
dat. s. qđ ōtēnit. de hoc uide. j. c. viii. q. ii. iii. 7. xxv.
Secūda p̄sumptio nō qđ dei iusticia non credat. s. qđ
ōtēnit. Ista p̄sumptio ē qñ qđ p̄sumit gl̄am adipisci
sine meritis uel p̄miū sine penitētia. Nota tñ qđ pecca
re cū p̄posito p̄seuerādi i pctō sub spe uenie ē p̄sump
ptio 7 auget pctm̄. s. peccare sub spe uenie. qñqz p̄ci
piende cū p̄posito abstinēdi a pctō 7 penitēdi d̄ ip
so hoc nō est p̄sumptiōis. s. diminuit pctm̄ qđ p hoc
uidet̄ h̄re uolūtātē min⁹ firmatā ad pctm̄. Tercia spe
cies ē ipenitētia q̄ ē p̄positū n̄ penitēdi. Quarta ob
stinatio q̄ ē firmatio p̄positi i pctō. Quīta ipugna
tio ueritatis agnīte. qñ. s. aliqđ ueritatē fidei ipugnat
ut licēt⁹ peccet. Sexta inuidētia fraterne grē. puta qñ
aliqđ nō solū inuidet p̄sone fr̄is aut bono ei⁹. s. etiā i
uidet de augmēto ip̄i⁹ grē dei in mūdo crescēte. Udi
re uero deū oīm actōrē ex deliberatiōe inuenit̄ i ōni
spē pctī in spūm scm̄. Iō nō iter sex species pctī i spi
ritū scm̄ oputat̄. uide de hoc c. vii. q. vi. 7. x. Itē. c. v.
q. vii. Itē. c. vii. q. vi. Scisma ē eadē opinātē atqz eo
dē ritu colentē q̄ ceteri solo ōgregatiōis delectari dis
sidio. Scismatici dicūt qđ p̄pria spōte 7 itentiōe se ab
unitate ecclesie separāt ut q̄ subeē rēnuūt pape. 7 q̄ mē
bris ecclīe ei subiectis cōicare recusant p̄tinaciter qđ p̄
cepta pape ōtēnūt 7 iudiciū ei⁹ subire rēnuūt. Inobe
diētia ē p̄prie ōtēpt⁹ p̄cepti supioris cui qđ obediūt te
net̄. Si qđ at̄ nō p̄pter p̄cepti ōtemptū facit aliquid

contra preceptum. sed propter aliquid aliud pertinet formaliter ad aliam speciem peccati. Quid autem sit contemptus et quomodo aliquid possit quodammodo contemni. i. irrationabile et infructuosum reputari habes. ca. ii. q. vii. et hic. q. v. Gradus habet inobediencia. Primus quando deus contemnitur in sua persona directe sicut in odio dei vel blasphemia dictum est. Secundus quando contemnitur bona per quam fit peccatum in spiritum sanctum et sic est peccatum in spiritum sanctum ut diffinitum est. Tertius quando quis contemnit dei aliquid quod preceptum. Et quantum est dei preceptum de meliori bono tanto inobediencia est peccatum maius. Quartus quando contemnitur homo precipiens. i. persona precipiens. Quintus quando contemnitur etiam preceptum hominis. Sextus quando quis non propter precepti contemptum facit aliquid contra preceptum. sed propter aliquid aliud. Sed talis inobediencia pertinet formaliter ad aliam speciem peccati.

Cap. ii. de inani gloria.

Gloria inanis seu uana. i. appetitus uane glorie est motus inordinatus ad laudem humanam. et est propria filia superbie atque uicium capitale. Pro cuius noticia sciendum quod gloria est frequens de aliquo fama cum laude. vel est clara cum laude noticia per ore multorum celebrata laudatio. unde gloria est effectus duorum. scilicet laudis et honoris. quia in hoc quod aliquis laudatur uel honoratur. clarus redditur in noticia aliorum. Appetitus igitur glorie est quidam effectus clarificationis seu manifestationis talis boni spiritualis uel temporalis. quod apud homines decorum uidetur. Appetitus glorie non est peccatum imo meritorium. quia tunc est de uere bono gloria digno. Proinde quando quis solum bonum proprium quod uere est bonum considerat et hoc approbat. Secundum quando quis aliquis bona sua quod uere sunt bona uult ab aliis approbari. Tercio si appetit gloria ista intentione solum ut deus ab homine glorificetur. Quarto si appe

tit illa intentione ut hoies pficiat ex bono qd i alio
cognoscit. **S**exto si ista itentioe ut ipe ho met ex bo/
nis q i se cognoscit p testimoniū laudis aliene stude
at i eis pseuerare. 7 ad meliora pficere. **S**exto si desi
derat p euitatiōe ifamie ad bonū finē. s3 gl'a uana. i.
appetit9 uane seu ianis gl'e sp ē pctm. q2 uanū 7 iane
idē ē ul' pene sicut falsuz. **P**ro quo notandū q sm **A**
lexā. de balp. in tertia pte. appetit9 gl'e ē uelle laudari
ab hoie ul' hōrari. hū ana at laus quīuplici rōe quid
uanissimū ē. p^o q2 **A**nsel. dicit. **N**is creatura inq^uti
talis h3 solū ex se q ē ex nihilo s3 laus ē creatura. **S**e
cūdo q2 uana laus h3 malū finē 7 idebitū. iō etiā ua/
nū qd ē. q2 uanū ē qd non sortit' debitū finē. **T**ercio
ex pte eorū qui laudāt h3 uanitatē. q2 hoīm iudiciū
ē instabile. nūc rectū nūc curuū. **Q**uarto ex pte materie
de q laus ē. q2 sunt uerba 7 p dñs uent9 fract9 p aer
Sexto ex pte ei9 de quo ē laus. qd aliqn iudicat' ab
vno bonū. ecōuerso ab alio. ergo q delectant' i uana
gl'a delectant' i re uanissima. **E**st at appetit9 uane gl'e
qdruplex. **P**rim9 qñ q3 gl'a3 appetit de eo qd nō est
Secūdo qñ gl'a3 querit de eo qd est. sed nō ē gloria
dignum ut de re fragili 7 caduca. **T**ercio qñ qrit glo/
riā ab hoie cui9 iudiciū nō ē certū. **Q**uarto qñ gloriā
nō refert i debitū finem actu uel habitu. s. ad dei hō/
rē uel **p**roximi salutē. **D**ifferūt ēt ianis gl'a 7 supbia si
cut cā 7 effect9. q2 supbia iordinate excellentiā appē/
tit. s3 ianis gl'a appetit excellentie manifestationē. **V**n
Alexā. d. balp. dicit. **N**on sunt idē formaliter supbia 7
ianis gloria licet vnum contingat cum alio esse ut
in pluribus. **N**am appetitus laudis ut quis honoret'

et laudet ab aliis uerbo est inanis glorie si est inani uel
uano. Appetere uero posse et efferri supra alios est sup
bie. Et quis inanis gloria non sit ex suo genere peccatum
mortale. fit tamen peccatum mortale quatuor modis
Primo quando quis gloriatur de aliquo falso quod con
trariatur diuine reuerentie. ut si quis sibi attribueret quod
esset deus et similia. Secundo quando quis bonum tem
porale de quo gloriatur puta fortitudinem diuitias
et honores ac huiusmodi preferat deo. sicut de quibus
dam principibus uidetur in euangelio Iohannae. eo quod pre
ferrebant testimonium hominis dei testimonio. id est licet
in christum corde crederent. tamen ne eiicerentur de sina
goga uel honoribus temporalibus non fatebantur christum
ore et operibus. Tercio quando gloria est de peccato
mortali deliberate. ut cum quis gloriatur deliberato
animo complacenter de luxuriis suis. uel aliis peccatis
mortalibus que fecit. Quarto quando quis non curat trans
gredi preceptum dei uel ecclesie propter uanam gloriam
sicut in corneametonibus patet et de ornamentis se ut luxu
riose appetant. sicut infra de ornatu dicitur in fine huius
capituli. Quinto quando quis intentionem suam refert
ad gloriam tanquam ad ultimum finem ad quem scilicet omnia uir
tutum opera ordinet pro quo consequendo non permittat
facere etiam ea que sunt contra deum. alias appetitur ina
nis glorie si non repugnet caritati dei aut proximi quantum
ad id de quo est gloria nec quantum ad intentionem glori
am querentis tunc est solum ueniale peccatum. Filie autem
inanis glorie sunt septem videlicet nouitatum presum
ptio. inobedientia. iactantia. ypocrisis. contentio. per
tinacia. discordia. Et nota quod secundum Alexandrum

b

de ballis. **F**ilie dicuntur non quod sint semper eiusdem speciei cum matre uel quod unaqueque denominetur ut mater. sed quia conformitatem habent equalitatis a qua immediate nascuntur uel apte nate sunt nasci. **N**ouitatum presumptio est quando quis intendit manifestationem sue glorie per facta uera habentia aliquam admirationem. **Q**uid autem sit presumptio habes in quarta specie superbie supra. **I**nobedientia non est spes inanis glorie seu superbie formaliter. sed nascitur ex ea. **I**nobedientia enim sumitur penes nolle subesse uoluntati alterius uel precepto. **S**uperbia uero sumitur penes uelle preesse. **D**icit enim Scotus in. iiii. circa. di. iiii. tres propositiones. **P**rima nullus tenetur ad aliquod preceptum diuinum nisi per aliquem idoneum et authenticum sibi promulgetur. uel ex fama ueridica et testimonio bonorum cui debet quilibet et rationabiliter credere. **E**t hoc inquit intellige de lege positua que non est nota interiorius in corde. **S**ecunda propositio. **N**otandum generaliter quod promulgatio facta de consilio diuino obligat ad non contemnendum. **Q**ui enim contemnit consilium. contemnit consulentem in quantum consulentem. **E**t ideo nolens seruare consilium diuinum euangelicum. et contemnens illud tanquam irrationabile et infructuosum peccat mortaliter. **U**nde uideant mordentes paupertatem euangelicam. ne forte si nolunt seruare quod non est necessarium non contemnunt quod tales contemnunt Christum qui hac suadet seruari tanquam meritoriam et utilem ad uitam eternam. ut de uerborum significationibus libro sexto. **T**ercia propositio. **P**romulgatio per modum precepti facta obligat non solum ad non contemnendum sed etiam ad seruandum si est affirmatiuum uel cauendum

si est negatiuū. Hec dixi intelligendo de cōsilio et p̄cep-
to diuino. quia secus est de hūano. Etia loquēdo de
consilio uel precepto hominis superioris seu prelati
licet em̄ tam cōsiliū q̄ preceptū alicuius superioris
contemnere. id est irrationabile et infructuosum iudi-
care sed non licet precepta prelati dum est prelatus
contemnere non obseruando ea. Quia dicit A^{th.}
xxiii. Super cathedram Moysi sede. scri. et p̄ba. que
dixerint uobis facite. Istud autem de contemptu cō-
siliū uel precepti superioris probat. quia non tenetur
necessario habere falsam opinionem d̄ suo superiore
Nūc aut cōsiliū ei⁹ uel p̄ceptū p̄t esse in se irrationabi-
le et infructuosum. et rationabiliter et uniuersaliter tūc
laborandum est ad eius reuocationem et ad correcti-
onem uel ammonitionem talis prelati fatue precipiē-
tis. non tamen tenet subditus repudiare preceptum
eius. uel reputare tanq̄ irrationabile et infructuosum
Sed potest oppositum reputare sicut est et sic contem-
nere non approbādo hoc factū. Hec Scot⁹. Nota p̄-
terea s̄m Bern. clara. tra. h̄eri. de gādauo. di. iiii. q.
xxxii. Dr̄nt cōtēnere p̄prie et negligere. qz cōtēpt⁹ nō
solū iportat priuationē act⁹ uolēdi ad illud qd cō-
tēnit. s̄ etia actū positiuū displicētie. vñ act⁹ uilipē-
sionis positiue ē de rōe cōtēptus. s̄ negligētia nō im-
portat actum displicētie circa illud quod negligit.
sed solum priuat actū placentie. Vñ si negligo ire ad
ecclesiam nō oꝝ q̄ displiceat mihi ire ad ecclesiam. s̄
sufficit q̄ nō placeat mihi. Dr̄nt em̄ displicere et place-
re sicut uolens et nō uolēs. qz uolēs dicit actū positi-
uum s̄ non uolēs nō. ut p̄. iii. ethicorū. Unde oñis

qui cōtemnit negligit ⁊ nō econuerso. Inobedientia
quid sit habes in .c. precedēti. q. xviii. Iactantia ē mē
daciū quo qs uerbo uel signo sibi attribuit bonū uel
perfectionē quā nō habet. Et consistit ut plurimum in
uerbis puta quādo quis se uerbis extollit supra qd
in ueritate in eo est bonum. Et orit̃ aliquādo ex sup/
bia impellente. ut ex arrogantia qua aliquis interius
supra seipsum eleuat. Talis arrogantia ut. q. viii. pri
mi capituli supra tactum ē spēs est superbie. Iactan
tia autem non est ista arrogantia. sed frequentius eius
causa est. Ideo etiam Grego. pro tertia spē eandē uo
cat iactantiā. Iactantia p̃terea aliqñ orit̃ ex inani glo
ria. quia ex uanitate quis ad iactantiam p̃cedit ⁊ in
hoc delectat̃ ⁊ ad gloriam quandā tendit p̃ iactanti
am. ⁊ sic ratione finis ē filia inanis glorie. Iactantia
insuper aliqñ orit̃ ex auaricia ratiōe finis. vñ aliqui
seipsos iactant non solum propter gloriaz s; p̃pter
lucrum qui de seipsis fingunt ea ex quib; lucrari p̃nē.
puta q̃ sint medici uel sapientes uel diuini. Iactantia
est peccatum mortale. Uno mō qñ aliquis iactanter
p̃fert id qd ē cōtra gloriā dei. ut dicēdo se deū eē. ⁊ si
milia. Secūdo mō si qs se iactaret de eo qd eēt cōtra
dilectionē proximi ut pharise; q̃ ait Ego sum sicut ce
teri hoīm fures latrones. uelut etiā hic publicanus.
Tercio modo si procedat principaliter ex fine qui est
peccatum mortale seu ex causa que est peccatum mor
tale. tunc etiam iactantia est peccatum mortale. Exē/
pli gratia. Si iactantia procedit ex superbia morta
li uel ex inani gloria mortali. uel ex auaricia mortal
li principaliter. Prona est uiciū oppositū iactantie

est mendacium quo quis de se dicit aut fingit mino-
ra a ueritate declinans. puta quando aliquis asserit o
se aliquod uile quod in se non recognoscit. uel negat
de se aliquod magnum quod tamen percipit in seip/
so esse. Ambitio est appetitus inordinatus honoris.
Et committit tripliciter. Primo per hoc qd aliquis ap-
petit testimoniū de excellentia quā non habet. Secū/
do qd honorem sibi cupit nō referēdo in deū cum tū
honor omnis hēat a deo nō a nobis. qz excellētia o-
nis uera ē quasi quoddā diuinū ī hoīe. Tercio p hoc
qd appetit9 ei9 in ipso hōre quiescit. nō referēs hōrem
ad utilitatem aliorum. id em̄ in quo hō excellit dat
ei a deo ut ex eo alius proſit. **P**rocrosis fit qn̄ qd si-
mulat personā boni seu uirtutē quācūqz quā nō hz.
Intus em̄ mal9 ē aut intencionē malā hz. s; exteri9 p-
sonam bonam ostentat et sic in ypocrisi duo sunt. **U**-
num est defectus sanctitatis quam quis nō curat ha-
bere. Aliud ē simulatio ipsius sanctitatis. sic qd soluz
curat sanctus apparere. et ad ista intērio ypocrite fer-
tur. **Y**pocrita em̄ dupliciter dicit. Uno mō ille cuius
intencio ferē ad duo. uic; ut non curet sanctitatē ha-
bere. sed solum sanctus apparere. et sic proprie capit
in scriptura. **S**ecundo mō dicit ypocrita ille qui in-
tendit simulare sanctitatem a qua deficit. **U**nde quā/
do aliquis per bōa opera que sunt ex suo genere ad
dei seruitium pertinētia non querit deo placere s; ho-
minib9 simulat rectā intencionē quā nō hz et sic ē ypo-
crita. **I**te si qd ista intencioe habitū sanctitatis uel re-
ligiōis assumeret ut se iustū ostentaret. qui tū eo scien-
te iustus non est talis esset ypocrita. **N**on est autem

b 3

ypocrita nec simulator qui habitū sanctitatis assu/
mit intendens se ad statum perfectionis transferre et/
tā si per infirmitatem deficiat a perfectione. Querit
qui sunt fructus uel signa per que ypocrita cognosci/
tur. Res. Alexan. iii. videlicet fauor humanus questus tē/
poralis laus humana. que cū quis cōsecutus fuerit et eti/
am si uideat se non posse cōsequi. tunc cessat ab operi/
bus exterioribus. quia p̄fatis tribus ypocrita princi/
paliter intendit frui. Ideo sic cognoscit̄ q̄s sit pastor
uel lupus. Ypocrisis est peccatum mortale. Idcirco qñ
quis non curat sanctitatem saltem que est de necessi/
tate salutis habere. et tamen simulat eā habere tñ ut
appareat. Secundo quādo intentus finis simulatio/
nis repugnat caritati dei uel proximi ut quando q̄s
simulat sanctitatem ut uel falsam doctrinā seminet. Et
ut adipiscat̄ ecclesiasticā dignitatē indignus uel quecū/
q̄ alia t̄palia bōa in quibus finē cōstituat. Si uero finis
intentus non repugnat caritati est ueniale. Quādo autē
quis intendit simulār sanctitatem a qua deficit p̄ pec/
catum mortale talis cū quis sit in peccato mortali non
tamen semper ip̄a simulatio ē ei peccatū mortale. Cō/
tingit autē quādoq̄ q̄ aliquis simulat perfectionē san/
ctitatis que nō est de necessitate salutis. et talis simu/
latio nec semper est peccatum mortale. nec semper cum/
pctō mortali. Idcirco dicit Cancell. Celare pctā sua
nō ē ex se ypocrisis s̄ cautela prudēs et debita. secus
si fiat hoc ex appetitu laudis false aut alterius malicie
principaliter. uel si ad malum finem ultimate referat̄
Secus etiā si per mendacia operū uel signorū et uerborū
talis absconditio q̄rat̄ fieri quēadmodū si ad celandum

peccata sua luxurie fingat se aliquis opere signo aut
uerbo luxuriam maxime detestari et castitatem amplex
ari cum sufficere debeat ut illam non ostendat. Simulatio
uero proprie sumpta est quoddam mendacium in exteriori
bus signis factorum existens. Et fit quando aliquis per aliqua
signa exteriora factorum uel rerum aliquid significat quod
non est. Mendacium uero proprie fit uerbo a cordis
sententia discordante. Non autem est simulatio si aliquis per
termittat significare quod est ut si est peccator uel nocens
Sicut etiam mendax non est quando tacet quod est quod
aliquando licet. Ulricus addit quod cum aliquis simulat
sanctitatem quam non habet propter hoc ut aliquid ei
detur sicut illi de quibus dicitur Math. xxiii. De uobis
scribe et pharisei qui comeditis domum uiduarum et. Nec
catum mortale est quod rapit quod debetur sancto. quod quod
dat ei dat nomine iusti. Idem quando talem simulationem facit
ex insatiabili auaricia. Si autem aliquis pro sua necessita
te simulat ampliorem indigentiam quam habeat non est hoc
peccatum mortale sicut faciunt coiter trutanni. quod ibi
secundum Crisostomum plus est culpa diuitum aliquando quam paupe
rum. Verum autem aliquis simulans sanctitatem ad
honorem dei et edificationem proximorum peccet. Res.
d. iii. pe. de car. distinguendo quod duplex est simulatio.
quedam fit ab aliquo ut iniquitas sua pallietur et ipse
ab hominibus laudetur et bonus reputetur. et sic est peccatum
Alia est que fit ad honorem dei et proximorum edifi
cationem ut aliquis religiosus maiorem religionem on
dic coram secularibus quam coram suis fratribus ut ip
si magis edificentur. iste non peccat sed meretur. Par
tinacia est uicium quo quis plus quam oportet perseuerat
ba

in propria sententia mollis autem q̄s oportet perse-
uerat. Sed perseverans dicitur qui continuat s̄m q̄ oꝝ
Inartinacia uero in opinionibꝫ actibus propriis p
quā quis non est paratꝫ corrigi dānabilis ⁊ uix sana-
bilis presumptio est. Et dum in rectore aliorum aut
apud religiosum ē cuncta turbat ⁊ perdit. Contentio
⁊ discordia quid sint dicitur in capitu. v. §. xviii. Adu-
lator fit quis multipliciter ⁊ peccat. Primo quando
quis alium laudat in malis. Secundo quando alius
laudat in incertiis pro ueris. Tercio quādo quis lau-
dat aliquem qui uerisimiliter de hoc in inanē gloriā
cadet uel in superbiam. Quarto qñ laudat aliquem e-
tiā de uero bono ut placeat ei ppter inanē gloriam
Quinto quādo aliquis uult placere alteri ⁊ ipm lau-
dat propter lucrum. virtus uero affabilitatis nullꝫ
peccatum est quādo quis laudat alium ⁊ intendit de-
lectare eū. Primo quādo hoc facit ut ex hoc eum cō-
solet in tribulatiōibꝫ ne deficiat. Secūdo si laudat a-
liquē ut in uirtutibꝫ pficiat uel proficere in eisdem
studeat. Tercio si laudat ⁊ uult placere propter nutri-
endam caritatē ⁊ ut hō in aliis spūaliter placere pos-
sit. Adulatio ē peccatum mortale. Primo quando q̄s
laudat alteriꝫ p̄t̄m graue presertim quia dei iusticie
nocet ⁊ proximum scandalizat. Secundo qñ aliū lau-
dat fraudulenter ut. s. ei notabiliter noceat corporali-
ter ⁊ spūaliter. Tercio qñ preter intentionē adulatio-
nis quis alteri ē occasio peccandi grauit̄ saltē quia
tunc est scandalum ⁊ de eo sicut de scādalizantibꝫ est
iudicandum. De hoc habet̄ infra. c. viii. §. vii. viii. ⁊
ix. Veniale uero p̄t̄m est. Primo quando quis adu-

lat ex sola auaritia delectandi alios. Secundo quā/
do adulat ad euitandū malū. Tercio qñ adulat ad
consequendū aliquid in necessitate. Curiositas ē uiciū
quo qñ inordinate effectat ueritatē aliquā inquirere
et sic hoc pñm per se uel p accidēs. i. qñ qñ superbit d
cognitiōe ueritatis. secundo qñ qñ utit cognitione ueri/
tatis ad peccandū. tercio qñ qñ studet scientiā uerita/
tis ut exinde supbiat. quarto qñ qñ studet addiscere
aliquid ad peccandū ut de supstitiōe et hmoi. quinto
quādo qñ etiā circa sensibilia quo ad exteriores sen/
sus studet inqñtū cognitio sensibiliū nō ordinat i ali/
quod utile. s. potius auertit hominē ab aliq̃ utili cog/
nitione. ut dicēdo. canes leporē insequi et similia. Simi/
liter qñ qñ p studiū min⁹ utile retrahit a studio qd
ei ex necessitate incumbit. Sexto qñ qñ studet addiscere ab
eo a quo nō licet ut a supsticioso uel incantatore ue/
ritatem furti inquirere. Septimo qñ qñ appetit cognos/
cere ueritatem circa creaturas nō referēdo actu ul' ha/
bitu ad debitum finem. s. ad cognitionē dei. Octauo
qñ quis ordinat studiū suū circa sensibilia ex qb⁹
uerisimiliter peccatum sequitur. ut in inspectione mu/
lierum aliquando. et in inspectione ludorum aliquo/
rum. Nono quando aliquis studet ad inquirendum
uicia proximorum ad despiciendum eos. uel detra/
bendum eis. uel saltem inutiliter inquirendo. Licitū ta/
men est perquirere facta ul' act⁹ pximoz si fit bono
aio. Prius si fit ad utilitatē ppriā ut. s. hō ex bonis
opib⁹ proximorum puocet ad melius. Secundo si fit
ad utilitatem alterius ut scilicet corrigatur secun/
dam regulam caritatis et debitum officii si aliquid

ab eo agit uiciose. **E**tia licitum e si quis circa sensibil
lia affectet ueritatez inquirere. **P**rimo si fit ppter ne
cessitatem nature sustentanda. **S**ecundo qn fit propter
studium intelligende ueritatis. **O**rnatus uestiu calceorum
et exterioz rez fit pctm. prio qn qs sine rationabili
causa aliis uestibz utit qz habeat osuetudo eoz qbz
conuiuit di. sine rationabili ca q statim exprimet. **q. xxiii**
Secundo qn qs ex supfluo cultu gloria querit. **T**ercio
quando qs ex supfluo cultu delicias querit et no fm
q uestis ordiat ad corpis fomentum. **Q**uarto si qs ni
miam sollicitudinem apponit ad uestiu cultu. **Q**uinto
qn sine necessitate mulier uteret ueste uirili. **P**ecouerso
uir ueste muliebri. **S**exto qn mulieres q uiros no hnt
nec uolnt hre et sunt in statu no habedi uolnt place
uiris per uestiu ornatum ad occupiscendu qz hoc e eis
dare incentiuu ad peccandu. **I**de de uiris erga mulie
res est dicendu. **N**on q tales portant ornatum ad las
ciuia puocandu e illicitu. **E**st at sp pctm mortale qn
mulieres que uiros no hnt nec uolunt hre et sunt i sta
tu no habedi se ornent ut uiros prouocet ad occupiscen
ciam. **S**i at ex quadam leuitate uel etiam ex uanitate
propter quandam iactantiam se ornant non semp e
mortale peccatum sz quadoqz ueniale. **E**t eadem ro e
de uiris. **S**ecundo pcciositas uestiu uel ornatus di. vl. est
pctm mortale cu e contra pfessionem alicuius sicut aliqui
moniales pfesse paupertatem et seculi abrenuntiationem
ornant se ad modum theatricarum mulierum. **T**ercio secundum
eundem quando monachi abiecto habitu religionis
sue deferunt habitum clericorum secularium. **Q**uarto
fm eundem quando hoc procedit ex superbia dāna

bili id ē ex superbia uel inani gloria que ēē mortale
peccatum ut supra patuit. Inexcusabiles sunt autem
mulieres cum a uiris prohibite nihilominus se imodera
te ornāt. p̄z em̄ q̄ tunc hoc faciūt ex superbia uel ex li
bidine. Porro mulieres se colorantes uel alia figmen
ta ad apparentē pulchritudinē adhibētes 7 h̄mōi fa
cientes semper peccant ad minus tñ uenialiter quādo
fingunt pulchritudinē nō habitā. Soluz āt per talia
peccant mortaliter. Primo quādo ista fiunt propter
lasciuam. Secūdo quādo fiunt in dei cōtemptū. Sed
non peccant quādo solum occultant turpitudinē ex
aliqua causa prouementē puta egritudine. uel aliquo
h̄mōi. quia ut Apostolus dicit. Que putam⁹ ignobili
ora membra eē hīs honorez abundantiorē circūda
mus. Ornatus uero uestium uel preciositas eaz aut si
milium pōt haberi sine peccato. Primo ratiōe digni
tatis officiū diuini. propter sacramentū em̄ q̄s pōt pre
ciosioribus uti etiā ad significandū excellentiā sui sta
tus uel cultus diuini. Secundo rōe dignitatis alteri
us officiū publici uel nobilitatis etiā p̄pter excellen
tiam sui status significandā. Tercio rōe cōsuetudinis
eorum cū quib⁹ uiuit. Quarto rōe solēnitatis matri
monii ineundi ut fit circa nuptias. Quinto rōe cōtinē
tie seu castitatis matrimonialis in altero coniugatorū
cōseruāde. Sic em̄ s̄m Apost. multipliciter pōt studere ut
placeat uiro. porro ornat⁹ defect⁹ fit p̄ctm̄. priō qñ
q̄s cōtra cōsuetudinē eoz qbus uiuit irrōnabiliter
uestes mutat. Sed addit⁹ q̄s rōnabiliter hoc fieri pōt ut
statim dicet. q. xxv. secūdo qñ ita negliēgs ē ut adhibe
at studiū 7 laborē ad hoc q̄ exteriori cultu utat s̄m q̄

oporteret ut qui non leuat uestes sed trahit per terram.
Tercio qñ quis ipm defectum exterioris cultus ad
gloriã ordinat. ut ypocrite faciunt aliquando. Quar
to quãdo quis ex auaricia uestes uiles contra status
sui decentiaz portat. Rationabiliter at̃ ⁊ sine pctō p̃t
quis uiles uestes portare. Primo rōe officii p̃dicatio
nis uel fruct⁹ aīaz p̃curādi. illud prophete quidaz
fecisse legūt. Secūdo rōe penitēcie ut religiosi uel alii
sicut rex ninive sacco se iduit. Tercio ratione edoma
tionis carnis uel humiliādi spūm proprium sicut fel
ix Alexius ⁊ heremite multi etiam seculares.

De auaricia capi. iiii.

Auaricia ē s̃m Augusti. immoderatus amor ha
bendi pecunias. uel qđ mensurari pōt pecunia.
⁊ committit̃ actibus interiorib⁹ tripliciter. Primo quā
do quis immoderate diuitias amat quas habet. Se
cundo quādo quis immoderate diuitias desiderat q̃s
non habet. Tercio quando immoderate ī diuitiis ha
bitis delectat̃. Exterioribus etiā actib⁹ committitur
dupliciter. Primo quādo quis pl⁹ debito pecunias
acquirat. aut plus debito t̃p alia cōseruat. Auaricia p̃t
fieri mortale pctm. Primo si quis tenet̃ dare pauperi
bus in articulo necessitatis. Secundo si habet sp̃flua
persone status ⁊ honestatis. de hoc uide. q. viii. uli
mis duobus modis est peccatum mortale ex suo ge
nere. sed tribus primis modis non est mortale nisi tā
tūm cresceret qđ preferret̃ caritati dei aut proximi. ut
sez propter diuitiarum amorem aliquis non uereat̃
facere contra amorem dei aut proximi. sic em̃ erit mor
tale peccatum. Si autem inordinatio amoris

Intra hec sūtat. scz ut homo quīs superflue diuitias
amet. non tamen prefert eaz amorē amorī diuino ut
scz ppter diuitias non uelit aliquid facere oītra deū
et proximū sic est ueniale peccatum. **C**ancellarij ponit
breuij ista sic. Auaricie obiectū ē immoderata posses
sio. quod ex genere suo nō uidet̃ eē mortale vniuersa
liter sed in mortale transit. **P**rimo dum ex deliberati
one efficaci et absoluta appetunt̃ uel querunt̃ uel rapi
unt̃ aut retinēt̃ aliena inuitis dominis qualicūq; mo
do fiet clam uel palam uel fraude. cōsilio uel auxilio
presertim si res sit notabilis detrimenti. **S**ecūdo duz
appetitu suffocante rationē et a dei seruitio penit̃ im
pediēte etiā licita uel propria bona nimia libidine et
solicitudine appetunt̃ querunt̃ seu retinent̃. quasi in
eis spes totij auxiliū uelut in deo poneret̃ mortale ē.
Quaz auaricie speciem **A**postolus ob hoc appellauit
ydolorum seruitutem. **E**x quibus patet cum auari
cia sit immoderatus amor habendi. qd hoc fieri p̃t tri
pliciter ut dicit auctor compendij **T**homas uidelicet
in appetendo. in acquirendo. et in retinendo. **S**i p̃rio
modo tunc est peccatum mortale tripliciter. **P**rimo
quando quis appetit aliena appetitu completo qui
procederet in opus si esset facultas. **S**ecundo quan
do quis appetit illicita uolūtate cōpleta ut si aliquis
indignus conatur beneficium ecclesiasticum adipisci.
si tñ appeteret talia siue aliena siue illicita cū uolūta
te additionata. scz si posset habere sine offēsa dei uel
iniuria proximi. tunc est nullum uel ueniale peccatum
siue conditio actualiter siue habitualiter addatur.
Tercio quādo quis simpliciter appetit supflua et hoc

appetitu suffocante mentē ⁊ a cōsideratione sui ⁊ cōsi-
deratione diuinorum. Si tamen superfluo amore iube-
reret tpalibus infra dei amorē est ueniale peccatum.
Si at avaricia consistit in secūdo. s. in acquirendo est
mortale peccatum. Uno modo si acquirit res iniuste
quocunq; modo. Secūdo si acquirit res per tale op⁹
aut artē aut officiū qđ p se mortale pētū ē si etiā eēt
sine lucro ut in procurantibus ad uenerea extra ma-
trimonium ⁊ similibus. Si at acquireret res per ea q̄
solum uenialia sunt. ut cum aliquis uerba iocosa cō-
ponit ad lucrum salua tamen honestate ueniale est.
Tercio si aliquis propter delectationem dissolutiōis
totaliter se talibus pfatis iocosis daret. Dico at p-
pter delectationem. quia si aliquis ppter necessitatem
per talia sustentationem sibi cōquireret qñ aliā artem
lucrosam nesciret non eū reputarē in statu damnato-
rum. Si autem avaricia consistit in tercio scz in retinē-
do fit mortale. Primo quando quis retinet scienter
animo retinendi ea que restituere tenet. Secundo qñ
quis retinet superflua respectu persone ⁊ suorum. ⁊ re-
spectu cōseruationis status sui ⁊ suoz ⁊ hoc tēpo-
re extreme necessitatis alicuius. Tercio si retinet super-
flua etiam circa extremā necessitatē ex insatiabili cu-
piditate. cuius p̄cipuū signū ē. qđ qđ res putres-
cere sint apud se q̄ alius utiliter dispenset. Si qđ au-
tem retinet supflua quedam ex inordinato amore tē-
poraliū p q̄ modicū deficit a medio largitatis. saluo
tamē statu uirtutis. sic ē ueniale pētū Nullū uero pec-
catū ē qñ qđ retinz ea q̄ ad necessitatē p̄tinent suam ⁊
suorum. uel ad cōseruationem status sui ⁊ suorum

¶ **S**im q̄ decet suam dignitatem. Sunt aut nouē species
auaricie etiā sim pbūm. iiii. et bicoꝝ sim quas diuersi a
uari denominant. Primus dicitur parcus qui seꝝ nimis
parꝝ dat. Secundus tenax qui nihil dat. Tercius chi/
mibilis qui cuꝝ magna difficultate dat de paruis ma
gnam vim faciens. Quartus illiberales operatiōes o
perantes. ⁊ sunt qui turpia lucrāt uel uniuersalia uel
seruilia opa exercent. Quintus de meretricio pasci. qui
aliqua de uiciosiꝝ actibus lucrāt. ut de meretricibus
⁊ huiusmodi aliquo Sextus usurariꝝ qui lucrantur d
eo quod oportet gratis concedere. uel quia lucrantur
parua cum magno labore aut multo. Septimus latro
nes qui lucrant aliquam iniuste vim vi inferēdo. Octa
uus mortuorum spoliatores similiter vim inferunt.
Nonus aleatores qui iniuste lucrantur aliqua ab ini
micis. Prodigalitas est uiciuꝝ quo quis temporalia
dat uel consumit inordinate ⁊ opponit auaricie. In/
iusticia etiam hic comprehendit que est uicium gene/
rale quo q̄s infert alteri notabile nocumentum cōtra
ius ⁊ est ex genere peccatum mortale. Ille tamen q̄ in
paruis facit iniusticiam deficit a perfecta ratione eiꝝ
quod est iniustum facere. in q̄tum potest reputari nō
esse omnino contra uoluntatem eius q̄ hoc patitur.
puta si auferat aliquis alicui unum pomū uel aliqd
tale de quo probabile sit q̄ ille inde non ledatur nec
ei displiceat. Iniusticia autē est duplex. Una illega
lis speciale uicium in q̄tum respicit bonum commu/
ne quod contemnit. sed generale q̄tum ad intentionē
q̄ per contemptū boni cōmunis pōt ratio ad ōnia
peccata deduci. Alia particularis que fit sim ieq̄litate

ad alterum prout. s. homo uult pl⁹ habere de diuiti/
is et honoribus et min⁹ de malis puta laborib⁹ et dā
nis. **P**rima opponit iustitie legali. **S**ecūda particula
ri iustitie. **S**ub iniusticia continent^r quinque iniustitie. vi
delicet carentia habitū regnatue. s. pollicie simplicis
Regitue sue yconomice et militaris debite inesse ali/
cui. **F**ilie auaricie sunt septem. s. obduratio. inquietu/
do. uolentia. fallacia. periurium. fraus. p^oditio. **P**ria
scz obduratio ē ostra misericordiā et fit qñ quis nimis
tpalia retinet. et cor ei⁹ misericordia nō emollit^r ut d^o
diuitis suis subueniat miseris. **A**d sciendū anteq^m qñ
opera misericordie sint necessaria. **N**otandum q^d sex
sunt opera misericordie corporalia. **J**uxta illud. **V**e
stio. cibo. potu. do rectum. uisito. soluo. spūalia sunt
totidem. **J**uxta illud. **C**onsule. castiga. remitte. solare.
fer. ora. **N**otanduz q^d ad talia opera misericordie ex
hibēda quis tenetur sub precepto. puta diues ad dā
dum elemosinam. medicus ad prestandum medicinaz
aduocatus seu patronus ad consulendum. et sic de ali
is multis conditionibus videlicet sequentibus simul
concurrentibus. **P**rimo quando locus adest. nō enī
tenet^r quis per mundum currere ad querendum egētes
sed sufficit si eis qui sibi occurrunt misericordie op⁹
impendat. **S**ecundo etiam quando tempus occurrit.
quia non tenet^r homo future necessitati alterius pro/
uidere. sed sufficit si presenti necessitati succurrat. **T**er
tio consideret quis si egens sit sibi coniunctus quacū
q³ necessitudine. quia talibus maxime curam quis de
bz ipēdere suor⁹. s. et maxie domesticor⁹ s^m **A**pосто.

ut sunt parētes p̄lati pueri benefici. ⁊ sic de alijs hīs
concurrentib⁹. **Q**uarto uidendū an aliq⁹ tantā neces
sitatē patiat⁹ q̄ nō ī p̄mptu appareat quō ei posset
aliter subueniri. ⁊ in tali casu tenet⁹ ei op⁹ mīe īpēderē
Si āt ī p̄mptu appareat quō ei aliter subueniri pos
sit ul⁹ p seipm uel p aliā p̄sonā magis diūctā. aut ma
iorē facultatē hntē nō tenet⁹ tūc ex necessitate indigē
ti subuenire. ita q̄ nō faciendo peccet. **U**n Cancell. di/
cit. **N**emo de necessarijs suis simpliciter tenet⁹ elargiri
immo nec de necessarijs s̄m statum. **S**ed nec de sup̄flu
is suis ut sua sunt sub pena peccati mortalis. nisi ubi
grauis necessitas circa alterum immineret ip̄o presu/
mente dicere q̄ alijs non succurret. **N**ecessitas em̄ ex/
trema proximi preferēda est soli decentie p̄p̄ri stat⁹
q̄tō magis superfluitas. **P**reterea sciēter dimittere su
perflua sua notabiliter cōsumi per putrefactionez aut
alias pot⁹ q̄ in us⁹ pios ipsa largiant⁹ uix a culpa
mortali aut nunq̄ posset excusari. **I**nsuper notandū
q̄ thesaurizare de se non est illicitum sed prouidū q̄
uis ex circūstantijs possit fieri criminale ut si fiat ex a
lieno aut desperando de diuino auxilio. aut in gran
de p̄iudiciū reipublice. aut si alijs pereuntib⁹ nō
succurrat. **N**ec Cancellari⁹. **S**ecunda filia est inquietu
do quādo scz quis nimiam habet sollicitudinē ⁊ cu
ras superfluas in acquirendo diuitias. **E**st āt sollici/
tudo studiū quoddā adhibitiū ad aliquid cōsequen/
dū. **E**t si ē circa sp̄alia ē laudabilis si sit discreta. cir
ca temporalia uero fit peccatum. **U**no modo ex par
te eius de quo quis sollicitatur. **S**i scz tp̄alia tanq̄ fi
nem querit. **S**ecundo modo propter superfluum

studium quod apponit ad temporalia siue sit ppter
uictum necessariū. siue ppter opa pietatis superflua
ppter que homo retrahit a spūalib⁹. quibus princi-
paliter inservire debet. Tertio ex parte timoris super-
flui. qñ scz aliquis timet ne faciendo quod debet ne-
cessaria sibi sufficiant. Quarto si superflua querit ul-
tra presentis uite necessitatem. Necessitatez dico natu-
re. persone. ⁊ status. ac honestatis. Quinto si tempus
solicitudinis qd poccupat. sufficit em̄ diei malicia sua.
id est afflictio sollicitudinis. ut si quis tpe estatis iaz
cogitaret de uindemia actuali ⁊ similibus. **Tercia**
filia est uolentia qua scz quis in acquirendo bona a
liena vi utit ut in rapina que est rei aliene notabilis ⁊
violenta acceptio. Similiter si qd rē notabilis reputa-
tionis inuentam que in alicui⁹ dominio fuit non ha-
bita pro derelicta retinuerit aio nō restituēdi domio
rapinam omittit. **Quarta** filia est fallacia quādo
scz quis ad acquirendum tpalia utit dolo per uerba
simplicia. **Quinta** filia est periurium quādo quis
in acquirendo temporalia utit dolo per uerba que cō-
firmat iuramento. de quo infra. capitulo decimo. §.
secundo. **Sexta** filia est fraus quando qd in acqui-
rendo temporalia utit dolo qñtū ad res in opere ut ī
furto quod est occulta ⁊ dolosa rei aliene acceptio.
Septima est proditio. quando quis in acquirendo
temporalia utit dolo in opere qñtum ad personas.
Dicit autem Cancellarius qd nō debet aliquis dici re-
nere rem alienam inuito domino qñuis nescienti quā-
do dominus presumitur rationabiliter consensurus
ex familiaritate uel aliunde dum sciuerit aut si iuxta

dictamen recte rationis deberet consentire. Sub Furi/
bus aut sacrilegis aut raptoribus comprehenduntur
quo ad criminis equalitatem quicquid sit in restituti
one faciēda ipsiq; aduocati fouentis causam quā cre
dere d3 iniustam aut per culpam perdentis iustam ⁊
medici infidelis ⁊ iudicis mali. Et plati qui p̄ficat of
ficiis publicis ⁊ beneficiis presertim curatis illos quos
scire debz eē raptores ⁊ animaz destructores bonis
sp̄etis. Alii prorsus consilarii dominorū ad tallias
iniustas. Et generaliter qui talia agunt aut etiam cō
sentiunt agentibus. Nec Cancel. Addit idē retinere tri
buta ⁊ subsidia rationabiliter introducta peius ē fur
to simplici in subditis. exigere uero uolēter aut frau
dulenter subsidia indebita a subditis per principē ra
pina dānata ē. Nō aut hoc ē ⁊ quādo generalis regula
tradi nequit. Item fur aut raptor tenet restituere ab
lata ⁊ non solum hec. sed etiā damna inde sequentia
omnibus rite compensatis. Similiter retētores testa
mentorum. aut plus iusto differentes eorū opletionē
in grauem iacturam aīaz. Idem mutatio monetarū
potest eē par aut maius delictum ex se q̄ essz in casu
falsam aliquā fabricare. quia s̄m damnum reipublice
opus quodlibet assumit modum culpe. Et si p̄iceps
dicat se dominum monete eē. sit ergo dñs bonus dis
pensator. non tyrannus nec dissipator. Notanduz tñ
q̄ omnia sunt principis. nō quidem proprietario iu
re nec pro se sed p̄ necessitate reipublice. Et quid mi
rum cum necessitas facit persone etiam singulari alie
na etiam sua. Omnia etiam beneficia sunt pape tanq̄
ordinatori sup̄mo non tanq̄ domino aut possessori.

immo nec etiam tanq̃ immediato dispensatori regula/
riter ⁊ vniuersaliter nisi p̃latorū inferiorū iniquitas aut
manifesta ecclesie utilitas ī casib⁹ certis istud exigeret
Nec Cācel. Sunt p̃terea s̃m **Tho.** duo uicia sp̃alia. as
tucia vic⁹ ⁊ dolus. Astucia ē studiū quo q̃s ad finem
bonū uel malū uenire nitit̃ nō ueris uis sed simulatis
⁊ apparentibus. ⁊ ē speciale uiciū. Et sic astucia ad ex
ecutionē dictaz uiay pertinet. Dol⁹ at̃ etiā ad astu
tiam pertinet ⁊ est proprie dictaz uiay assumptio
s̃m executionem. Et fit dolus tripliciter. In locutiōe
⁊ sic pprie dicit̃ dolus. Opere ⁊ sic proprie dicitur
fraus. Corde etiā fit executio predicta ⁊ dicit̃ machi
natio. **S**imoniam sub quarta supra tacta specie con
tinet. Est at̃ simonia studiosa uoluntas emēdi aliq̃d
sp̃iale uel annexum sp̃iali. Et est de genere suo mor
tale peccatum plus uel min⁹. pprie uel iproprie iux
ta naturam ei⁹ quod dicit̃ sp̃iale ut dicit **Cācel.** Et
s̃m **Tho.** omitti potest in multis vic⁹ circa sacramen
ta. circa sp̃iales actus. ⁊ circa munera. In sacramētis
⁊ circa hos modos vic⁹ circa baptismū. missam. con
fessionem. absolutionem ab excōmunicatione. in ep̃o
rum cōsecratiōe. abbatū b̃ndictiōe. ordinib⁹ clericorū
crismate. oleo sancto. benedictiōe nuptiaz. remotiōe
obstaculorū ad episcopatū ⁊ similib⁹. Circa sp̃iales
act⁹ omitti p̃t ut circa orationē. laudes diuinas. p̃di
cationē. p̃cessionēs. ānuersaria. correctiōes. uisitatio
nes. dispēsatiōes. īgress⁹ religiōis. uicariat⁹. correcti
onū dimissiones. doctrinam annexam b̃nficio ⁊ simi
lib⁹. Circa annexa sp̃ialib⁹ omitti p̃t ut circa uasa cō
secrata. sepulturas. iusprōnat⁹ deciaz ius b̃nficiorū

fructus retentos a prelatiis. collationes beneficiorum
et similia. Circa munera preterea omitti potest ut si den-
tur pro obsequio seu seruitio inhonesto. pro obsequio
ad carnalia ordinato. ut pro famulis consanguineorum
uel patrimonii alicuius episcopi. et homini. Item cum quis dat
beneficium alicui hoc pacto et hac intentione ut exin-
de suis consanguineis prouideat. Item quando aliquis pre-
latus preces pro indigno exaudit. Item qui pro indigno pe-
tit principale intentionem habens ad fauorem humanum
Item qui pro se petit beneficium curatum. quia eo ipso in-
dignus est. **De** de Thoma. ii. ii. **U**rsura continetur sub sex-
ta specie auaricie. Est autem usura proprie dicta que di-
uino et naturali iuri contrariatur et de se mortalem culpam
habet quoniam scilicet aliquid recipitur ex pacto ultra sortem di-
cit Cancellarius. Sortem uero estimamus appellatum ius quod
habetur in re per uenditionem aut emptionem aut alium
modum secundum quem transit dominium rei in eumentem ut sit sua
Venditio fit peccatum secundum Thoma. primo quando quis
uendit rem plus quam ualere debeat. Secundo quando quis
uendit rem defectuosam tanti sicut non defectuosam
Tercio quando quis celat defectum non patentem rei
uendende et non defalcans de pretio quantum defectus est
malus. Emens etiam rem preciosam pro modico pre-
cio scienter quoniam eam uendens ex simplicitate putat uilem
Cancellarius dicit. Vendens rem carius quam empta est si notabi-
lis sit excessus in lucro omnibus periculis et industri-
is binde compensatis est regulariter de se malus et pe-
ius quam si propter indigentiam proximi hoc fiat. et si res
uendita ex sua industria meliorem conditionem nul-
lam adeptam est. nec in se nec in extrinseca consideratione

ut quia propinquior ⁊ ad usum Facilior ⁊ similia. **D**e
fectus etiam rerum uendendarum quas quilibet ad ex/
tra presumit cognoscere de facili sicut nec abscondendi
sunt fallacibus cautelis. sic nec eos dici necesse est pre
sertim quo ad fori extrinseci iudiciū ⁊ quo ad deum
etiā si peccati quantitas proportionabiliter ad defectū minu
at. **P**reterea damna que aliquis nō culpa ⁊ negligen
tia sua mercando incurrit potest uendendo deducere preser
tim si damnum sit pertinens de se ⁊ quasi regulariter ad
mercaturam. **A**lioquin nō oportet ut si demeritorum merces
ignis fortuitus assumpsit. Secus preterea ubi ex culpa
uel sponte aliquis merces defectuosas adduxerit. ut in
equis ⁊ mulis fieri solet. sed non licet ut uendantur pro
integris neque deus irridetur deceptionibus. ultra medium
iusti precii contractum initium leges exterminant. In aliis
uero casibus etiā si peccent uendentes res suas enormi
ter tamen restituere non tenentur ementibus quantum re
gulariter occurrit iudicandum. **N**ec ille. **P**aruiticētia
est speciale uicium quo scilicet aliquis cum tristitia uel car
ditate expensas magnas facit pro magno opere. **S**i
militer quando quis intendit minus impendere quam dig
nitas operis magni requirit. **B**anausia uero seu con
sumptio est uicium quo quis plus expendit quam sit
magno operi proportionatum. **S**ed magnificen
tia est uirtus tenens medium. **U**nde paruificus dili
genter rationius intendit inordinate timens bonorum
suorum consumptionem etiam in minimis. **S**acrile
gium committitur quodcumque aliquid fit quod ad
irreuerentiam sacrarum rerum pertinet. unde qui rem
sacram violat. ex hoc ipso contra dei reuerentiam

agit sicut qui perforat purpurā imperatoris damna-
tur tanq̃ in imperatorem ageret. **S**pēs eius sunt tres
s̃m tres res sacras. **P**riā ē q̃n q̃s personā sacrā id est
diuino cultui dedicatā irreuerenter tractat uiolando
illud tñ solū persone sacre p̃ctm̃ ē sacrilegiū qđ agit
directe cōtra ei⁹ sanctitatē. puta si uirgo sacrata deo
fornicet &c. **S**ub ista specie ē si quis deo cōsecratam p-
sonam percutit uel cū ea fornicat uel eaz rapit. **E**t in
ista prima specie sunt gradus s̃m differentiā persona-
rū sacraz. **S**ecunda spēs est quādo quis locis sacris
irreuerentiam siue contemptū exhibet puta cimiterio.
ecclesie. altari. sepulcris & h̃mōi. **E**t in ista spē ē sunt
gradus s̃m differentiā locorum sacroz. **T**ercia spe-
cies est q̃n quis rebus sacris irreuerentiā infert ut di-
ctū ē. & ibi ē sunt grad⁹ s̃m differentiā rez sacraz. pri-
mus & maxim⁹ ē sacrilegiū qđ cōtra eucharistiam cō-
mittit. deinde q̃n in alia re sacra sacrilegiū cōmittitur
Secundū locum tenēt uasa sacra ad sacramentoz sus-
ceptionez. & ip̃e imagines sacre & sanctoz reliquie. ter-
cium gradū tenēt ea que p̃tinēt ad ornatū ecclesie & mi-
nistroz. quartū ea que sunt deputata ad sustentatio-
nem ministrorum siue sint mobilia siue imobilia. **P**er-
sonaz acceptio est iniusticia qua p̃fert p̃sona p̃sone
p̃pter cām indebitā ut di. **A**lex. **E**t s̃m eūdē fieri solz
tripliciter. **U**no mō in p̃mōtiōe ad dignitates. **A**lio
mō in executiōe iudicii. **T**ercio mō ī exhibitiōe h̃ōris
vñ s̃m **E**tho. **A**ceptio p̃sone cōmittit cū aliqd p̃sone
attribuit p̃ter p̃portionē dignitatis ip̃i⁹. **E**t fit q̃n a-
liq̃s alteri cōfert aliquod bonū quod debz dare debi-
to iusticie nō respiciēdo causam que faciat recipiētez

dignum recipere illud bonū. s; respiciēdo personam
aut quācūq; additionē nō facientē ad cām ppter quā
sit q; digno certo dono ut q; pmoueret aliū ad pla/
tionē uel magisteriū q; diues. aut q; consanguineus et si/
milis. Unde ille qui iniuste uel ex inuidia impediuit a/
liū ab adeptiōe alicuius spūalis bñficii tenet ad resti/
tutionē. **C**ancel. di. personarū acceptio in gubernatore
reipublice et generaliter apud omnē iudicē et principē
de se illicita ē nūc mortaliter nūc uenialiter ex circum/
stantiis et obiecto et ē politie cuiuslibet maxie turba/
riua. Nō ē at acceptio personarū nisi ubi debitū est et
paritas utrobique. q; in gratis faciendis unū capere
aliū dimittere nō ē acceptio psonarū. aut si res nō sūt
pares. **S**anctus **T**ho. dicit q; restituere ē aliquē itera/
to in possessione uel dominū suū statuere. nō dimit/
tē at dicit **A**ug. peccatū nisi restituat ablatū. Id ē se/
cundum **C**acella. nisi uoluntas efficax restituendi affic/
dū possibilitas et oportunitas accesserit. et ppter sapi/
ens presertim confessor ppter determinabit ut q; ueris
dnis si supersunt aut suis heredib; aut si fieri neque/
at quia nō sunt aut ignorant in pios usus referantur
ablata. **U**bi etiā aduertendū q; nemini de bonis alte/
rius ipso inuito licet ducere statū ultra parā necessita/
tē sui et suorum maxie ubi posset laborare aut etiā in ca/
su mendicare. ppter hoc bonorum omnium cessionē p fina/
li remedio iura constituunt.

De luxuria. capitulū. iiii.

Luxuria ē libidinose uolūtatis appetitus uel cō/
cupiscencia nimia experiēde uoluptatis uel est
actus ueneris quo nō intēdit generatio bñana. s; dele

ctatio. et fit homini peccatum in septem generaliter peccati ma-
teris. videlicet circa pollutionem in somnis. circa actum uolun-
tatis. circa species exterioris actionis. circa fometa libi-
dinis. circa circumstantias uicinas. etiam aliquando circa
actum matrimonii. et circa filias luxurie. **P**ollutio que
fit in somnis licet non sit de se peccatum. est tamen signum al-
liquando peccati precedentis licet non semper. **N**on enim fieri
sine peccato precedenti. **P**rimo cum naturaliter in aliquo su-
perabundat semine sine precedenti excessu in cibo potu
et imaginationibus prius. **S**ecundo quando aliquando fit res-
olutio homini per calefactionem notabilem corporis
uel per quamcumque commotionem sine peccatis prius. **T**er-
cio quando sequitur ex cogitatione pure speculatiua in uigi-
lia precedenti de ueneris. **Q**uarto quando ex cogitatione
precedente in uigilia habita que licet non fuerit pure spe-
culatiua. facta tamen est cum horrore seu cum affectione et af-
secutione horroris. id est cum displicentia. **Q**uinto quan-
do debita precedente diligentia dyabolica solum fit illu-
sione. **E**st autem signum peccati precedentis. **P**rimo quando fit ex
negligentia preparandi se contra temptationem demonis in ui-
gilia ne quis illudatur a demone. **S**ecundo quando fit ex su-
perfluitate cibi inordinate sumpti. **T**ercio quando fit ex po-
tius immoderantia. **Q**uarto quando fit ex cogitatione in uigilia
precedente cum affectione aliquam uel delectatione seu concu-
piscencia uel sine horrore prehabitis dum tamen nec con-
sensus in opus nec in delectationem morosam preces-
serit. **Q**uinto quando fit ex consensu prehabito siue
in delectationem morosam de fornicatione. siue ex con-
sensu in opus si facultas adesset. **S**exto quando fit
ex fomentis prehabitis luxurie cum consensu in opus

ut sunt oscula. tactus. uerba. āplexus. ⁊ similia. **S**epti-
mo qñ fit ex coitus precedentis perpetratiōe illicita
primis quatuor modis ē uenialis peccati signum ip-
sa pollutio. ultimis uero trib⁹ est ex mortali causata.
Circa act⁹ interiores mentis in pētō luxurie pōt esse
talis pgress⁹. **P**rimo ex uisu. ex auditu. ex imagina-
tione. ex fomite. uel ex instinctu demonis. **C**ontingit
quādoq; aliquē de femina aliena cogitare aliqđ uene-
reum sine omni culpa precedente ⁊ tūc ad hmōi sequi-
tur naturaliter in appetitu sensitivo occupiscētia que-
dam respectu eiusdem femine. que concupiscētia dicit⁹
passio seu primus motus. **E**t qñ talis precedit ōnem
actū rōis nullū ē peccatū. qz nō ē in ptāte nrā q̄ tali-
b⁹ uisis ut **A**ug. dicit non tangamur. sed in potestate
nostra est cum eis tangimur libere ea respuere aut ac-
ceptare. **S**ecundo si non respuit⁹ femine prefatum de-
siderium sensitivum seu mot⁹ ad eam. ⁊ ratio illū mo-
tum percipit aliququaliter nec uolūtas respuit statī tūc
uolūtas mouet⁹ motu delectatiōis cōdelectando ap-
petitui sensitivo. ⁊ hmōi est ueniale pētū. quia nō ui-
gilauit ratio uel negligens fuit ad expellendum p li-
berum arbitrium. **T**ercio si non resistit⁹ sequit⁹ motus
desiderii consensus surrepticiū ad prosequendū illud
in opus. ⁊ hic est terminus peccati uenialis inclusive.
Dicit **H**enric⁹ de gan. in quodlibe. **Q**uarto si non re-
sistit⁹ sequit⁹ consensus interpretatiuus in delectatio-
nem morose cogitationis de fornicatione. **S**ui cōsen-
sus interpretatiuus oriri potest quando ex delectati-
one uoluntatis intantum absorbet⁹ rō ut non possit
itendere iudicio ⁊ negligit uoluntas mouere rōnē ad

iudicandum et promittit transire tempus quo posset de
liberare. Quod cum pertransierit et si non uere consentire
tamen interpretatiue. et est mortale peccatum. Unde di. san
ctus Thomas. qui de ueritate antequam ratio delectationem
perpendat aut nocumentum ipsius non habet interpretati
uum consensum etiam si non resistat. Sed quando iam perpen
dit ratio delectatione insurgente et de nocumento conse
quente utpote cum percipit homo totaliter se per hominum de
lectationem in peccatum inclinari. et in preces ruere ni
si expresse resistat uidetur consentire. et tunc peccatum ad ratio
nem transferretur ut pactum. quod agere et non agere cum quis dicit agere
ad genus actus reducuntur secundum quod peccatum obmissionis ad
peccatum actus reducat. Ad idem est Bonauentura in. ii. dicens
Tunc inducit mora tempus in consensum interpretatiuum quando
homo aduertens uel debens aduertere periculum delec
tationis ueneree retente negligit eam reprimere. hoc au
tem non est absque contemptu salutis proprie pro eo quod
discrimini se exponit. Delectatio enim sicut serpens in
trat et nisi resistat uenena diffundit per que spiritus rati
onalis incurrit mortem culpe. Sicut ergo salutem suam
corporalem negligeret qui serpentem iuxta se scienter col
locaret. sic in tali delectatione aduertens periculum uel de
bens aduertere uoluntarie uersat et exponit se discrimi
mini quando negligit repellere. Quid autem sit interpretatiuus con
sensus et in aliis materiis dicit Thome Aquinas. Interpretatiuum con
sensum tunc esse dicimus dum habuit rationem sufficientem tempus de
liberandi et refugendi ea circa que uicanda esse periculum te
nebat. Qualiter dicit lex forensis. Qui tacet consentire
uidetur dum uicere repugnare deberet. Quanto sequi po
test tertium uel quartum predictorum alius gradus consensus

Bib. Hae. Genouifae Paris.

scz uerus in delectationē cogitationis de fornicatiōe
Vere em̄ cōsentit p̄ iudiciū uel sententiam rōis. Vñd
sanct⁹ Tho. ubi pri⁹ dicit. Simpliciter concidim⁹ cō
sensum in delectatione fornicationis uel alteri⁹ mor
talis eē peccatum mortale. Ex quo etiam sequit⁹ inqt
q̄ quicquid homo agit ex consensu talis delectatio
nis ad hoc ut hmōi delectationē nutriat uel teneat. si
cut sunt turpes tactus. actus. uel libidinosa oscula uel
aliquod hmōi totū ē p̄ctm mortale. Et Bonauentu.
ubi prius mora temporis tunc occasionaliter iducit
consensu⁹ uezz quādo de ueneris libido crescit adeo
ut hō uelit omnino in interiori delectatione persistel
re ⁊ morari. Vñ Cancell. dicit. Consens⁹ in delectatio
nem luxurie circa obiectū sibi p̄hibitū scz sub pena
peccati mortalis ē mortale peccatu⁹. siue sit in cogita
tione. siue in uerbis. aut in uisu. aut tactu. aut nutibus
Sexto sequit⁹ cōsens⁹ in actū seu op⁹ peccati mortalis
ut ī fornicationē stuprū ⁊ hmōi ⁊ ē p̄ctm mortale eti
am si op⁹ non perficit. quia uoluntas apud deū pro
facto cōputat⁹. Septimo sequit⁹ ipm op⁹ si facultas
affit. Igit⁹ circa exteriores actus uenericoz ⁊ luxurie
sunt septem species que recipiunt⁹ sm̄ differentias per
sonaz in quib⁹ est coitus. Et iste species se ut sequū
tur gradatim in malicia excedunt. Prima est simplex
fornicatio. Secunda adulteri⁹. Tercia stuprū. Quar
ta raptus aggrauans prefatas duas. quia si est rap
tus uirginis est grauius peccatum q̄ stuprū simplex
Si autem est alterius coniugis. tūc est grauius q̄ sim
plex adulterium. Quinta est incestus. Sexta species
est sacrilegium omnes prefatas species aggrauans.

Septima est uicii contra naturam. Fornicatio simplex
est uagus concubitus propter matrimonium cum aliquo corrup-
ta puta cum meretrice uel alias corrupta uel concubina.
Vel est ut Alexander dicit luxuria qua solutus solu-
tam naturali usu cognoscit. Et intelligitur solutus et so-
luta a uinculo coniugii et consanguinitatis et affinitatis
ordinis religionis uel uoti continentie. Naturalis usus
intelligitur ad differentiam illius usus qui est contra naturam. Dicitur
autem simplex non quod fornicatio sit paruulum peccatum
sed operatione ad alias species peiores. Immo quadru-
plici de causa fornicatio est certis respectibus maximum
peccatum. Primo ratione libidinosi ardoris secundum quem nobilissima anime potentia scilicet ratio agglutinat ultime po-
tentie eius et utilissimo corpori. Nam per generatiuam
potentiam que est infima et prima et ubi fit potentia.
Secunda est ascendendo nutritiua. Tercia uero appe-
titiua sensitiva ubi fit ratio serua corporis. Secundo
ratione generalitatis. quia per hoc uicium plures sub-
duntur dyabolo quam per alia. et per illud uelut sagena fit
demoni prelatorum et subditorum qui ea rapiunt. Tercio
ratione feditatis in quo excedit alia uicia. unde non tantum
templum dei in anima. uerumetiam templum dei in corpo-
re uiolat secundum apostolum. nam corpus extra inquinat et animam
intus inquinat adeo ut luxuriosi minus quam alii sunt ap-
ti ad uirginis filium in eucharistia sumendum. Quarto ra-
tione duplicis temptationis. quia hostis temptatio ibi
est et carnis. Secunda species est adulterium. luxuria
scilicet qua coniugalis thorus uiolat. Fit enim quando libidinis
instinctu uel aliene consensu cum altero altera con-
tra pactum conjugale concumbit. Et fit uno

mō. quādo uir mātīmōnio iūctus accedit ad alceri
us uxorez. **S**ecūdo qñ marit⁹ alicui⁹ accedit ad quā
cūq; aliam uirginem uel non uirginem. **S**i accedit ad
uirginem habet rationem stupri. **S**i aliquā rapit ha
bet rationē raptus. **S**ed ex parte uiri semper hz ratio
nem adulterii. **T**ercio quodāmodo adulter ē q est so
lut⁹ ⁊ alicui⁹ uxorem cognoscit. **T**ercia species est
stuprum uic⁹ luxuria qua uirginalis incorruptio dis
sipat⁹. uel ē illicit⁹ cōcubitus quo deflorat⁹ aliena uir
go uoluntarie uel inuolūtariē. **Q**uarta species ē rap
tus qui est actus uenerēus qñ quis scz de domo parē
tum uel tutorum uiolenter rapit uirginem uel alicui⁹
uxorem uel uiduam uel corruptam sibi non despōsa
tam uoluntariam uel inuoluntariā cognoscēdo. uť ut
Alexander dicit. Raptus omittit⁹ qñ puella uiolenter
a domo patris abducit⁹ ut corrupta in uxore habeat⁹
tur siue puelle solūmodo siue parētib⁹ tm siue utrisq;
violata ostiterit. uide. j. c. xiii. q. xii. ⁊ aggrauat ut su
pra. q. x. dictum ē. **Q**uinta spēs est incestus qui est
coitus contra consanguinitatem uel affinitatez uel cō
paternitatem uel spūalem cognationem omissus. **E**t
est tanto grauior qñto psonē sibi propinquā diūcte
sunt in gradib⁹ prefatis scz affinitatis. consanguini
tatis. uel opaternitatis. de hoc. j. c. xiii. q. ix. Item. ca.
xiii. q. iiii. ⁊ xv. ⁊ x. **S**exta species ē sacrilegi⁹ p
ut est abusu⁹ uenerē⁹ femine ad diuinum cultum uoto
applicare. **U**nde ut Alexander dicit qñ quis sacrilegium
sic cōmune ad lesionem cuiuslibet rei sacre. hic tamen
accipit⁹ pro lesione persone sacre ⁊ taliter scz per ui
cium luxurie. **U**nde sacrilega luxuria melius dicitur

hmoī at ē coitus oītra uotū otinētie. ut qñ quis uiola-
tur uel in se. ut cum clericus in sacris ordinibus oīsti-
tutus uel religiosus peccat cū aliqua soluta. uel in al-
tero. ut cum aliquis peccat cū sanctimoniali uel aliq
cū sacerdote. uel etiā cum quis peccat cum aliqua deo
per simplex uorum otinētie astricta. **H**ōt at hoc sacri-
legium cōcurrere cum speciebus diuersis luxurie. **E**xē/
pli grā. Si quis abutit persona diuncta sibi sū spū
alem cognationem committit sacrilegium per modū
incestus. Si abutit uirgine deo sacrata in q̄tum ē spō
sa xpī est sacrilegium per modum adulterii. In quā/
tū uero est sub spūalis patris cura constituta erit qd
dam spūale stuprum. Et si uolentia inferat erit spū
alis raptus. **S**eptima species est uicium cōtra na-
turam. luxuria uidelicet qua naturalis usus coeundi
maris et femine peruertit. et est i omni actu uenereo ex
quo generatio sequi non potest. Et q̄uis hoc uicium
sit pessimum inter species luxurie committit tñ multis
modis. et diuersos habet gradus quinqz vicz quorū
posterior semper peior est priore. **P**rimus ē quando
absqz ōni concubitu causa delectationis uenerēe pī-
curat pollutio. et uocat peccatum immundicie uel mol-
liciei. quod oīstic in sola obmissione concubitus ad
alterum. **S**ecundus est quādo seruatur debitum uas
et instrumentum debitum. s; nō seruatur naturalis mo-
dus ocubēdi cū femina. Alii at modi mēstruosi uel be-
stiales concubendi fiunt. qui tanto peiores sunt. q̄to
per eos minus nata est sequi oceptio fetū. quoz q̄tu-
or pōit **A**lbertus in. iiii. **P**rimus quādo cognoscit late-
raliter. **S**ecūds peior qñ cognoscit sedendo. **T**ercius

peior secūdo qñ cognoscit stando. pessim⁹ uero ē qñ
tus quādo cognoscit uelut bestia tergotens. Et quin
tus etiā inter prefatos similiter quarto pessim⁹ ille ē
qñ mulier supergredit uirū. Nñ infra. c. xvi. §. viii. ul
qñ ad. xiiii. Tercio gradus uicii oīra naturā ē quādo
nō seruat uas debitū uel instrumentū licet seruet sex/
us debitus. Quartus quādo nō seruat sexus sed spe/
cies ut masculi cū masculo. femina cū femina. qđ uo/
catur sodomiticum. Quintus quando nec species sua
tur ut hominis cum bestia qđ uocatur bestialitas.
Nunc de fomentis libidinis que impudicia uocant⁹
sñm apostolum. Notandum qđ sñm Alexandrum. libi/
do non dicit quicunq; ardor luxurie. s; qui discurret
per turpitudines. Turpitudines autem dicunt⁹ quan
do indebito modo p quascunq; partes corporis qđ
luxuriat nō tñ cū re alia contra naturam. Fit aut fol
mentum luxus per quatuor. uic; p uisū. alloquiū. ta
ctū. ⁊ osculū. uis⁹ ē rei distācis. alloquiū magis ppin
que. tact⁹ ē diuictio aliquoz mēbroz. osculū uero o/
ris. q oīa pñt fieri mortalia ut tactū ē de osensu i de
lectationē luxurie. Et sñm Tho. oīa hmōi pfata ⁊ eti
am āplex⁹ ⁊ uerba sunt pctā mortalia qñ fiūt ppter
delectationē libidinosaz ul ad osensu delectati
oni luxuriose extra thorū legitimū. Sñ at fierent hu
iusmodi sine libidine possunt sine peccato fieri. Uno
modo propter consuetudinē patrie. alio mō ppter
aliquam necessitatem uel propter aliquam rationabi
lem causam. Omnia autem talia uic; uis⁹. alloquiū.
tactus. amplexus. oscula. ⁊ similia dicunt⁹ impudici/
cia. Sub alloquio continetur uicium scurrilitatis id ē

curpiloquii. proprie tñ scurrilia uerba sunt q̄ leuiter
⁊ ex inconsideratiōe dicunt. curpiloquiū autē fit qñ
cor luxuriosi est plenū turpib⁹ concupiscentiis. ⁊ hñt
ergo ut dicit **A**lexan. turpia uerba procedere ex qua
dā lubricitate lingue ⁊ impetu irascibilis uel concupisci
bilis ⁊ obreptiōe rationis. uel possunt pcedere ex de
liberatione rōis ⁊ mala consuetudine lingue ⁊ peruer
sa affectione siue maligna concupiscibilis ⁊ irascibilis
⁊ sñm hoc retorquebit uel ad libidinem mortalem uel
ad libidinem ueniale tanq̄ ad radicem. ⁊ sñm hoc e
runt uel mortalia uel uenialia peccata. Dicunt tamen
eē mortalia quādo sunt in prelato. Sed quid de au
ditorib⁹ talium uerboꝝ nō displicentiā ostendentū
Responder. Duplex ē auditio. Una illoꝝ qui susten
tant curpiloquos ⁊ pcurāt ut fiāt turpiloquia. ⁊ ta
lium est maius pctm q̄ sit turpiloquentium. quia au
ctores magis sunt in culpa q̄ ministri eoꝝ. **E**x maio
ri em libidine procedit. Est at alia auditio casualis
cum tamen offert placet ⁊ hui minus credunt peccare
q̄ turpiloquentes. **S**tultiloquium quis omittit qñ
quis suis uerbis prefert delectationes quas appetit
quibuscunq̄ aliis rebus. **L**udicra uerba sunt quā
do quis uerba ad delectationem ordinat. **D**e circū
stantiis autem coitus que aliquando uiciant etiā coi
tum in matrimonio naturalem. ⁊ quando actus con
iugalīs sit meritorius peccatum mortale uel ueniale.
aut quando quis obedire ibi teneatur uel non habes
capitulo. xvi. per totum. **P**ostremo de filiabus lu
xurie ponit Gregorius octo. Una est cecitas mentis
qua quis propter uehementes delectationes non

apprehendit in agilibus finem ut bonum de qua et
tia infra. c. vi. §. xvi. Secunda est precipitatio qua in
agilibus subtrahit consiliatio propter uehementiam de
lectationis. de qua infra. c. viii. §. xii. et xiii. Tercia est
inconsideratio qua propter uehementiam delectationis
de agendis quis non iudicat. de quo uide infra. c. viii.
§. xiii. Quarta est inconstantia. quando quis propter
uehementiam delectationis impedit ne exequatur illud
quod decreuit esse benefaciendum. de quo uide infra. ca.
viii. §. xv. Quinta est amor sui quando quis propter delecta
tionem se nimis diligit et quodammodo uelut finem. Sex
ta est odium dei. quando quis habet displicentiam de deo qui prohi
bet delectationem concupiscit. Septima est affectus presentis
seculi quo aliquis uult frui uoluptate. Octaua est des
peratio siue horror futuri seculi quando quis fastidians spiri
tales delectationes non curat de eis nimis detentus in
carnalibus.

De iracundia. capitulum. v.

Iracundia directe opponitur mansuetudini quod est
excessus ire. et est aliud capitale uicium. et uocatur
ira per uicium. Diffiniturque quod est appetitus inordina
tus seu irrationabilis motus uindictae sub ratione boni
iusti. Et est enim motus appetitus uindictae quam a solo
deo uel eius iudice appetere deberet. Ira autem quandoque est mel
 ritoria. quandoque nullum peccatum sed passio. quandoque mortale
 peccatum. quandoque ueniale. Meritoria est ira quod uocatur ira
 per zelum. et est rationabilis appetitus uindictae. puta quando quis iras
 citur culpe proprie per contritionem per quam sumit uindictam de
 se. Vel irascitur aliene culpe non persone quare culpam
 uult uindicari per eum ad quem pertinet puta deum uel suum

iudicem cum aliis circūstantiis debitis. Ira igitur per ze-
lū q̄ ē de malo culpe dicitur ex se laudabilis. sed ex mō-
psequendi p̄t fieri uituperabilis. dū nec tempus nec
locum nec modū nouit obseruare. presertim qm̄ p̄tina-
cie coniuncta ē. et turbationū ac seditionū magis ad-
ductiua q̄ sedatiua. Ira p̄terea que ē motus cōcitatus
ad inferendū uindictā pro malo sibi uere illato si sit
s̄m ordinem iuris nō ē de se uituperabilis s̄ reducitur
ad irā zeli. ut in iudice uel per iudicem. Secus si ex li-
bidine p̄prie uindictē principaliter uel iniuria non
sit uere facta. s̄ leuiter et irrationabiliter estiata. Ira
talis per zelum sequitur dictamē rōis nō p̄cedit. In ea
em̄ primo quis deliberat de uindicta iuste inferēda
deinde imperat ire ut exequatur s̄m rōis dictamē pas-
sio em̄ coopatur actioni ut sit efficacior. ut p̄ in bello
iusto. in correctione fraterna. et in actibus iusticie. Dif-
ferunt igitur ira per zelū qua tali irascimur uicio. et ira
per uicium qua irascimur persone. Dicit Alexan. Quā-
doq; ira est naturalis passio ut in melancolicis et cole-
ricis. et sic diffinitur a Damasceno. Est feruor eius q̄ cir-
ca cor est sanguinis ex euaporatione fellis uel per re-
turbationem facta. Quādoq; ira ē primus motus ut
si appetitus uindictē de iniuria illata solū apparēter p̄-
cedat tam subito et preueniat rationē q̄ rō nec accep-
tet nec negligat qm̄ pōt reprimere quin reprimat. et sic
iterum nō ē peccatum. Quādoq; ira est sola impati-
entia absq; appetitu ulterioris uindictē. Quādoq; re-
frigeratio quedam caritatis erga proximum citra o-
diū. In quibus casibus ira aut nullum est de se aut ue-
niale peccatum. Sed ira que est appetitus deliberatus

uindictę proprie preter aut extra iuris ordinem ex se
et ut sic est mortale peccatum. presertim si uindicta sit
notabilis detrimenti. Pro quorū latiori declaratione
notandum secundum Thomam quod ira sex modis fit peccatum.
Primo quando quis appetit puniri eum qui non meruit
puniri. Secundo quando quis appetit puniri eum qui penam meru-
it sed appetit eum puniri ultra quam meruit. Tercio quando
quis appetit puniri eum qui meruit sed appetit hoc fieri
non secundum legitimum ordinem puta sine auctoritate su-
perioris et debito processu. Quarto quando quis appetit
puniri reum sed non debita intentione. scilicet propter dei
honorem. correctionem rei uel aliorum ut timeant sed li-
bidine uindictę proprie. Quinto quando aliquis etiam
am nullo predictorum modorum excedit. sed tamen motum
ire inera non seruat. Inordinate uero feruescit ira non
compescendo ubi potest. Sexto quando ira etiam nimis in exte-
rioribus feruescit per manifesta exteriora ire signa. Ita
ergo seu appetitus inordinatus uindictę est peccatum mor-
tale secundum suum genus primis quatuor modis. si est ex consensu
rationis deliberate et in nocumento notabili facto uel uer-
bo inferibili. Ultimis uero duobus modis ex genere
non est peccatum mortale. sed potest fieri mortale. pu-
ta si ex uebementia ire interioris uel exterioris aliquis
excidat a dilectione dei aut proximi. Sed ueniale pec-
catum est quatuor primis modis. Primo si ira est ac-
tus imperfectus iudicii rationis preueniens. Secundo si quis
in aliquo modico se appetit uindicare quod quasi ni-
hil est reputandum. ita quod et si actu inferret non esset pec-
catum mortale. puta si aliquis paz trahit aliquem pue-
rum per capillos uel aliquid huiusmodi. Est et ueniale peccatum

duobus ultimis modis nisi quis excideret per eos a
dilectione dei aut proximi. **N**ota preterea qd crudelitas
seu seuitia speciale uicium est quo quis excedit
mensuram in uindicando. **V**icium etiā est qñ quis ni
mis remissus est in puniendo. **V**indictio insuper est
uicium quādo quis per penaz. quā infert non intēdit
emendationem peccantis uel cohibitionē eius. ⁊ qui
etiam aliorum iusticieq; conseruationem. ⁊ dei bono/
rem. uide de hoc infra. c. i. ⁊ q. i. **S**euicita uel feritas
est uicium quo quis in penis hoīm ppter se delecta
tur etiā sine cā non respiciendo culpam rei. sed solum
in hominum delectando cruciatu. ⁊ illud comprehen
dit sub bestialitate. **C**rudelitas uero ē uicium quo
quis causam habet puniendi. sed modum non habet
⁊ sic attendit talis culpaz in eo qui punit. sed modū
excedit. **R**emissio autem ē uicium quo quis preter
mittit ordinem iusticie quando aliquis deberet puni
ri propter culpam. ⁊ dicitur etiam impunio. **S**pe/
cies tres sunt ire. **P**rima fellea seu acutorum eorum q
nimis cito irascuntur ex qualibet leui causa. **S**ecunda a
mara seu mania eorum in quibus ira diu nimis perse
uerat in quorum scilicet memoria nimis diu manet in
iuria illata. unde propter diutinam tristitiam cōcep/
tam sibi ipsi sunt graues ⁊ amari. ⁊ tales quia nō p
rumpunt in exteriora iracundie signa non possunt p/
suaderi ab aliis. nec ex seipsis recedunt ab ira. nisi p
ut diuturnitate temporis tristitia aboletur. **E**t illa se
cunda species in re est odiū ut **A**lex. di. qz ira crescit i
odiū qd ē ira iueterata. de quo odio habes supra. c.

cm 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19

primo. q. xvi. **T**ercia spēs ē difficilis seu grauis uel furor dict⁹. ⁊ est eoz qui obstinato appetitu uindictam querunt qui nō dimittūt iram nisi quousq; pumant. **Q**uelibet etiam ira que est appetitus uindictē habere potest tres grad⁹. **P**rimus est cum ī corde cōcipit. **S**ecundus cum signo exteriori ostendit anteq; prorumpat quis in lesionem pximi. **T**ercius cum q; prorumpat in uerba uel facta lesiua proximi. **F**ilie re sunt sex. **P**rima est indignatio que est ira cordis p quam quis oīra proximum irascit quem reputat indignum ut sibi tale quid fecerit. uel ē uoluntas qua alios per signa molestie oīristare desideram⁹. ideo eis subtrahimus locutionē ⁊ societatem. **I**ndignatio at illo mō ex ira nascit. sed alio modo ex superbia uel ī ani gloria. ⁊ tunc indignatio est quādo quis reputat alios sua societate uel locutione ⁊ aspectu indignos. ⁊ est idem quod spēs superbie que appellat⁹ plus omnibus siue contemptus quo reputant⁹ proximi uiles. **S**ecunda filia est tumor mentis quādo quis ex ira excogitat diuersas uias uindictē. ⁊ talib⁹ cogitaciōib⁹ animum suum replet. **E**t sic tumor mentis est dispositio ad illationem uindictē inordinata. **D**iffinit⁹ enim sic. **T**umor mentis est uoluntas uindicandi in iniuriā facti procedens. **N**on accipitur at hic tumor mentis pro superbia. sed pro quodam conatu siue audacia hominis intentantis uindictam. **T**ercia filia est clamor. quando quis iram suam ostendit inordinato modo loquendi. **E**st enim clamor inordinata ⁊ cōfusa locutio per exaltationem uocis. ut ab aliis hominibus cognoscatur. ⁊ iniuriam illius contra quem

cm 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14

quis irascit. **Q**uarta filia ē blasphemia quādo ex irā
fit contra deum uel sanctos locutio inordinata. **V**i/
dens enī iracundus q̄ deo uel sanctis ei⁹ nocere nō
potest opere maledicit ore uel res ei⁹ osecratas. uel ap/
portatas deturpat uel dissipat. **N**onit at̄ **P**salm. blas/
phemiam filiam superbie propter annexam ei maxi/
mā superbiam sine qua nunq̄ ē blasphemia. qua sc̄z su/
perbia erigit̄ ostra creatorē ad pugnandū prout pōt
Imediatus tñ exit⁹ blasphemie ē ex ira ut **A**lexan/
dicit. **V**ide de istis supra in quarta spē superbie. c. i.
Quinta filia est contumelia que fit ostra proximū quā/
do quis turpia uerba profert contra iniuriantem. de
quo infra. §. xxiii. **S**exta est rixa que ē libido uindi/
candi ⁊ in iniuriam facti procedens. **E**t per rixā in/
telligunt̄ omnia nocumenta que factis proximo in/
ferunt̄ ex ira. **D**e rixa habes infra. §. xxiii. **S**unt pre/
terea multa alia uicia que possunt ex ira nasci que se/
quunt̄ uic⁹ **I**mpatientsia qua quis per aduersa que/
cunq̄ tristitiam inferentia a bono uirtutis recedit.
Inlonganimitas qñ quis non habet animum tenēdi
patientiam in longinquum cuz bonū quod speratur
differt̄. **I**mpersuerantia seu mollicies qua quis i uir/
tuosis operibus diuturnitatē nō sustinet. put necesse
est. **E**t illud proprie uocat̄ mollicies. qz mollicies est
q̄ aliquis de facili recedat a bono uirtutis ppter al/
liqua difficilia que sustinere non potest. **M**ollis em̄
proprie dicit̄ qui recedit a bono uirtutis ppter tri/
sticias causatas ex defectu delectationū. **I**ncōstātia
est uicium quo quis nō firmiter p̄sistit i bono contra
difficultatē q̄ prouenit ex quibuscunq̄ exterioribus

D &

impedimentis. Audacia est tunc uicium quando caret
mō rōis ⁊ ante cōsiliū rōis quod corde fieri deberet ī
surgit. Intimiditas aliquādo est uicium causatū ex del
fectu amoris debiti ad se uel ad alia. Aliquādo ex el
latione. Aliquādo ex stoliditate. Prīo modo ⁊ secun
do modo semper est peccatum. sed tercio modo non.
quando causat ex stoliditate īuincibili. Timor hu
man⁹ siue mundan⁹ pprie ē quo quis mundo inniti
tur tanq̃ fini. ut quando quis aliquid amās ⁊ timēs
perdere illud. potius recedit a iustitia ⁊ perdit deum
eum in suis preceptis relinquendo uel contemnendo.
Si enim ē respectu persone ē human⁹. si respectu rerū
est mundanus. Timor seruilis tantū ē quo q̃s conuer
tit ad deum ⁊ dimittit peccatum. deoq̃ inheret prop
ter timorem pene. Et in isto timore pena formidatur
ut principale malum. Timor igit tunc ē preceptū qñ
appetitus alicuius fugit mala que s̃m rōnem nō sunt
fugienda. Est at timor peccatum mortale qñ q̃s pp/
ter periculū mortis uel quodcūq̃ aliud tpale malum
sic disposit⁹ ē ut faciat aliqd̃ p̃hibitū per preceptū
uel pretermittat aliquid qđ ē preceptū in lege diuina
alioquin erit ueniale qñ refugit aliquid qđ nō ē s̃m
rationem fugiendum. Timor etiā qui reuocat homi
nem a perfectione cōsiliū euāgelici qñq̃ ueniale p̃ctm̃
est. quādoq̃ nullum. puta si aliquis habeat rational
bilem causam timoris. Aliqn timor etiā nullū p̃ctm̃ ē
puta qñ naturale ē hominē timere ut terremotū. inun
dationes aquarū. Sic etiā omnis timor de malo tali
cui quis resistere nō p̃t ⁊ ex cui⁹ sustinētia nihil boni
p̃uenit bōi. quia recta ratio dictat talia eē fugienda

Sic preterea mora potest timeri. et quicquid aliud ab homine potest inferri in quantum per hoc potest homo impediri ab operibus uirtuosis. uel quantum ad se uel quantum ad perfectum quem in aliis facit. **I**nuerecundia est intumescitudo de turpi actu. quoniam scilicet quis non timet de aliquo turpi quod est exprobrabile seu turpe. **D**iscordia est disgregatio quedam uoluntatum in quantum uoluntas unus stat in uino et uoluntas alterius in alio. et fit dupliciter. Quedam per se ut quando aliquis scienter et ex intentione dissentit a bono proximi in quo debet consentire. et sic est peccatum mortale ex suo genere. **A**lia per accidens id est preter intentionem. ut quando intentio aliquorum est aliquod bonum quod pertinet ad honorem dei uel ad utilitatem proximi. sed unus existimat hoc esse bonum. alius autem habet contrariam opinionem tunc hoc non est peccatum nisi quando hominibus discordia fit per errorem circa ea que sunt de necessitate salutis. uel per obstinaciam adhibeatur. **E**t differt discordia a rixa. quia rixa est in opere. discordia in uoluntate. **C**ontentio quoad contrarietatem importat in locutione. sicut dictum est de discordia in uoluntate. **E**st enim contentio impugnatio ueritatis cum confidentia clamoris. **E**t uiciatur intentione mala uel modo loquendi. **C**ontentio est peccatum mortale. uno modo quando quis impugnat ueritatem ex intentione. et per inordinatum modum qui nec negotio conuenit nec persone. **A**lio modo quando quis impugnat falsitatem cum tali inordinato modo quod ex eo generatur scandalum et subuersio fidelium. et sic etiam uidetur esse mortale peccatum. **C**ontentio potest esse peccatum ueniale quando quis impugnat falsitatem cum inordinato

mō. sine hoc q̄ exinde scandalū generet. **Q**uādo etiā
quis non intendit impugnare ueritatē s̄m quod sibi
uerum uidet. hoc tamen facit cum inordinata intenti
one. sicut discipuli contendeant de quo non erat cō
tendendū sc̄ de primatu. ⁊ illud est etiā peccatum ⁊c.
Litigium ē q̄n quis inordinate uerbis alteri⁹ cōtra
dicat. ratione persone quam quis contristare intendit
uel contristare non ueret. vñ sicut adulator intendit
placere. ita litigans contristare ubi non debet. q̄n nō
debet. ⁊ sic de aliis circumstātiis. **S**i uero aliquis uer
bis alterius contradicit propter personam dicentis.
cui contradicens cōsentire refutat propter defectum a
moris animos uientis. sic non est proprie litigium
sed discordia. de qua supra. **D**erisio seu illusio fit q̄n
defectus presertim peccati hominis alterius pro lu
do uel risu accipit. puta quando aliquis dicit de ali
quo turpia defectus uel mala. intendens eum pone
re in erubescētiā per quandam cōfusionem. **E**t ē q̄
si idem subsannationi. **S**ed derisio fit ore. i. uerbo uel
cachinis. **S**ubsannatio autē naso rugato. **D**erisio seu
illusio est pctm̄ mortale. tunc quando malum alteri⁹
accipit quasi paruum ratione persone sicut defectus
puerorum ⁊ stultoꝝ parum ponderare solemus. **S**ic
aliquem illudere ⁊ irridere ē eū aīo paruipēdere ⁊ eū
tam uilem estimare ut de eius malo non sit curandus
sed sit quasi pro ludo habendus. ⁊ habet illa derisio
peccati mortalis gradus secundum q̄ persona que ir
ridet. plus reuereri deberet. **P**rimus est cum irride
tur deus uel ea que dei sunt. **S**ecundus cum irriden
tur parentes. **T**ercius cum irridentur iusti homines

Veniale uero peccatum fit irrisio quando malum alte/
ri9 accipit ut paruum s'm se. ut cum aliquis alteri9 p/
sone malū uel defectū in ludū uel risum ponit. qz s'm
se paruum malum ē ⁊ nō accipit quasi paruum rōne
persone ⁊ ē ueniale uel leue peccatū s'm suū gen9. **A**d
ledicere ē malum alteri optare uel imperare. **E**t ē pec/
catum mortale s'm suum genus. qñ aliquis imperat ⁊
optat alteri malū inq̃tum malū ē qñ ipm malū inten/
dēs. ⁊ tanto graui9 ē peccatū q̃to personā cui male/
dicimus magis amare ⁊ reuereri tenemur. **A**d ledicere
aut reb9 irrationalib9 uel rationalib9 inq̃tū sunt cre/
ature dei est pctm blasphemie quia reducat in crea/
torē. **V**eniale uero pctm ē origit maledicere persone
⁊ dñio propter paruitatē mali qđ qz alteri maledi/
cēdo imprecatur. **A**lio mō ppter affectū ei9 q profert
maledictiōis uerba. dñ ex leui motu ⁊ ēt ex ludo aut
ex surreptione aliqua uerba pfert. **V**n Aug. maledi/
ctionem inter uenialia annumerat. **A**d ledicere uero
creature irrationali s'm se considerate ē ociosum ⁊ ua/
num ⁊ p oñs illicitū. maledicere etiā qñq nullū pctm
est. puta qñ maluz aliquod dñ de alio impando ⁊ op/
tando nō sub rōe mali s3 sub rōe bōi sic ē licitū nec ē
maledictio p se loquēdo. s3 p accidēs. ⁊ fit qñq sub
rōe boni iusti sicut iudex sentētiādo maledicit latrōi
⁊ ēt excōicādo. ⁊ pphete sic fecerūt suā uolūtātē deo
dformando in malis futuris sup pctōres. qñq etiā
fit sub rōe utilis ut qñ ali9 optat aliquē peccatōrē
pati aliquā egritudinē aut aliqd impedimentū uel ut
ipe melior efficiat ⁊ ut saltē ab alioz nocumēto cessz
Cōtumelia ē qñ ali9 id qđ ē contra bonorez alicui9

deducet potissime per uerba in noticiā ei⁹ ⁊ aliorum.
⁊ in factis etiam h⁹ locum. Et dñt ⁊ oueniūt in aliq/
bus ista contumelia. ouiciū. ⁊ improprium. qz om
nia sunt in uerbis principaliter ⁊ per omnia hmoī re
presentat aliquis defectus alicuius in detrimentū ho
noris ipsius. huiusmodi autem defectus sunt tres.
Unus culpe qui representat per uerba cōtumeliosa.
Alius est defectus generaliter culpe ⁊ pene qui repre
sentat per conuiciū quia conuiciū osueuit dici nō
solum anime s⁹ etiam corporis. Vñ si aliquis alicui i
uriōse dicat eū eē cecum. cōuiciū quidē dicit. s⁹ non
otumeliam. Si q⁹ aut dicat alteri q⁹ sit fur. nō solū cō
uiciū sed etiā otumeliā infert. Alius ē defect⁹ hono
ris. vñ qui imputat alicui defectum minorationis si
ue indigentie qui etiam derogat honori consequenti
quācūq⁹ excellentiā illud fit p uerbū iproperii qd p
prie ē qñ quis iniuriōse alteri ad memoriam reducit
auxiliū quod otulit ei necessitate⁹ patienti. quādo
q⁹ tñ unum pro alio reputat. Contumelia aut uel con
uiciū est mortale peccatum qñ intentio pferentis o
tumeliam ad hoc fert ut aliq⁹ per uerba q⁹ pfert ho
norē alteri⁹ auferat. Aliquādo etiam si aliquis uerbū
ouicii uel otumelie alteri dixit nō tñ animo debono
randi. sed forte propter correctionem uel propter ali
quod hmoī. Si tunc ita ē graue conuiciū q⁹ per i cau
telam prolatum auferret honorē ei⁹ oītra quē pfert
tunc etiā posset hō peccare mortaliter etiam si non in
tenderet debonorationem alteri⁹. Sicut etiā si aliq⁹
aliū i caute ex ludo percutiēs grauiter ledat culpa nō
caret. Si q⁹ aut otumeliā alteri ifert nō intendēs ei⁹

dehonorationē ubi grauitē nō debonestat hō tunc
potest ēē ueniale. puta si sit leue conuiciū non multū
hominem debonorās. ⁊ proferat ex animi leuitate ē
ex leui ira absq; firmo pposito aliū debonestādi. ut
quādo aliquis intendit aliquē per hōi uerbū leui/
ter contristare. sicut fit aliquādo ex ira uel ex leui sub/
reptione. **Q**uādoq; uero uerbum contumelie illatū pter
intentionē debonestandi nullū est peccatum. ut ī uir/
tute eutrapelie fit. ad quā pertinet bene conuiciari se/
cundū phūm i. ad eutrapelū pertinet dicere aliquod
leue conuiciū nō ad debonationē uel ad cōtrista/
tionem ei⁹ in quē dicit. sed magis cā delectationis et
ioci. ⁊ hoc fieri potest sine omni pctō si debite circū/
stantie seruentur. vide de hoc infra. c. vii. q. xi. **R**ixa
est quoddā priuatū bellū qd iter priuatas psonas a/
git nō ex aliqua publica auctoritate. sed magis ex ī/
ordinata uoluntate. **U**nde sicut cōtētio importat cō/
tradictionem in uerbis. sic rixa in factis. **R**ixa igit ē
contradictio aliquorum usq; ad facta proueniēs dū
scz aliquis alterum ledere nititur seu molitur inordi/
nate alio sciēte ⁊ repugnante. **E**t quandoq; est rixa
cum peccato ueniali quandoq; cum mortali secundū
diuersum motum animi alicuius ⁊ diuersum modum
se defendendi. **N**am si quis animo vindicte uel odii
uel cum excessu debite moderationis se defendit sem/
per quidem peccatum est. sed ueniale quando quis le/
uis motus odii uel vindicte se immiscet. uel cum non
multum excedit moderatam defensionē. **M**ortale au/
tem peccatum est quādo obfirmato animo in impug/
nantem insurgit ad eum occidendū uel grauitē

ledendum. Inferens igitur notabile nocumentum. **P**ri-
mo iniuste etiam ope manuali non est sine peccato mortali sed
in eo qui se defendit potest esse sine peccato. **S**editio est
tumultus aliquorum secularium presertim ad pugnam
corporalem tendentium et se preparantium ut quando pres-
unius multitudinis inter se dissentientis excitantur ad
tumultum contra se uel aliam partem ciuitatis. Dicitur
autem seditiosus non solum ille qui discordiam seminat sed
etiam qui inordinate adinuicem dissentiunt seditiosi di-
cuntur. Estque seditio secundum genus suum peccatum mortale.
Et gradus in seditione sunt. Quia qui procurant sedi-
tionem maxime peccant mortaliter. Deinde qui tales
sequuntur perturbantes bonum commune etiam peccant morta-
liter sed minus quam primi. Qui uero bonum commune defen-
dunt reis resistentes non sunt seditiosi. **B**ellum fit
male. primo quando fit sine auctoritate principis. se-
cundo si fit sine causa iusta ubi scilicet non fuit culpa. fieri
enim potest pro patria uel rebus damnificatis. tertio si
fit sine intentione recta que est ut bonum promouea-
tur et malum euitetur. quarto si fit a persona in sacris or-
dinibus constituta. quinto si fiat die festo sine necessi-
tate. sexto si fieret in loco sacro.

De gula capitulum. vi.

Gula prout est uicium capitale est inordinatus siue im-
moderatus appetitus comedendi uel bibendi. et uo-
catur alio nomine castrimergeria. id est ingluuies uentris. Gu-
la ex suo genere non est peccatum mortale nec delectatio in-
de sequens. potest tamen fieri mortale peccatum. uno
modo quando delectationi gule imberet homo tanquam fini propter quam
deum contemnit paratus scilicet contra precepta dei agere. ut

delectationes hominū assequat. vñ etiā s̄m **C**ancel. **G**u
la que ē inordinat⁹ appetit⁹ comedēdi sic mortalis
tripliciter. **P**rimo mō si comestio ē contra p̄hibitionē
vīz preceptum uel cōtra uocū. siue hoc sit ratiōe cibi
uel t̄pis seu loci. **S**ecundo qñ alia que fieri precepta
solent ob gulam sciēter uere uel interpretatiue obmit
tunt uel p̄petrant p̄hibita. **T**ercio deniq; qñ corp⁹
aut rō notabili detrimento per gulā sciēter uere ul in
terpretatiue pregrauant. **I**n moralibus at ille dicit i
terpretatiue scire aliquid. quādo ⁊ si actu scire negli
git scire tamen debet ⁊ discrimini non semetipsum ab
uicere. **V**ocamus insuper scientiam non per demōstra
tionem sed per uehementem ⁊ probabilem diēcturaz
Notandum tamen q̄ solus appetitus cibi nūq̄ est
peccatum. nec etiā delectatio cibum osequēs est pec
catum inq̄tum ordinat⁹ contra defectum sibi contra
rium. quia hec sunt pure naturalia in quibus nullum
est meritum nec demeritum. **S**i autem appetitui neces
sitatis adiungit⁹ appetitus delectationis ⁊ uolupta
tis in cibo hoc est ueniale. **V**eniale etiā est peccatum
gula. dicit. **T**ho. quādo q̄s nimis concupiscit delecta
tiones ciborum. non tamen ita q̄ p̄pter hoc aliquid
faceret contra legem dei. **V**erū autem q̄ritas ⁊ quali
tas cibi sint in uicio an solus appetitus. **R**es. **A**lexan.
nec substantia nec q̄ritas nec qualitas absolute accep
ta determinat rationē illiciti s; solum in relatione ad
appetitum uel appetitus in relatione ad hec. unde
Ro. xiiii. **N**on est regnū dei esca ⁊ potus. glo. nō usq̄
ciborum. s; concupiscētia ē refrenāda. nō em̄ interest qd
omnino alimētoꝝ uel q̄tum quis accipiat dūmodo

illud faciat pro congruentia hoīm cum quib⁹ uiuit.
⁊ pro p̄sone sue ⁊ pro ualitudinis sue necessitate. s; q̄
facultate ⁊ serenitate animi hui⁹ ualeat ⁊ cū o; etiam
hui⁹ necesse est carere ut dicere possit. Scio abundare
⁊ penuriam pati. Querit⁹ quid est motiū hui⁹ p̄ti
⁊ deceptiū anime. Res idem. Apparens sufficiētia ci/
bi uel potus. In multis tamen hominibus est ita. q̄
illud quod primo uidebat⁹ eis esse superfluum post/
modum ex praua consuetudine uix uidet⁹ eē sufficiēs
In multis etiā ipse appetitus absorbet iudiciū rati/
onis ut si primo moueat eos sufficiētia postmodū
autem ad ingurgitationem inclināt eoz ratio. Querit⁹
tur cum necessitas cibi sumpta non sit p̄tīm. ⁊ volup/
tas que est p̄tīm sic se s̄m Aug. imisceant q̄ nescit ho/
mo aliquando an necessitatem querat an uoluptate;
utrum ignorantia hoc excuset. Res idem. Concedim⁹
q̄ non est scibile ibi semper perceptibiliter quid sit li/
citur ⁊ quid sit illicitum. sicut nec in aliis peccatis ut
patet in ira. Multoties em̄ homo credit irasci cōtra
uicium ⁊ irascitur contra personam. nec de facili pōt
percipi. Ignorantia igitur ista est pena peccati origi/
nalis. que ignorantia in Adam non fuit. In nobis au/
tem non omnino excusat peccatum. cum tali peccato
ubi sic est licitum non debet nisi pena temporalis un/
de ip̄a unctio frequentius docet sanctos ut sciāt dis/
cernere quid sit necessitas ⁊ quid sit uoluptas licet nō
de se ad hec attingāt. Queritur cum in multis appro/
ximent necessaria superfluis adeo ut non possit de fa/
cili discerni quid necessarium sit ⁊ quid superfluum.
Queritur si homo qui ignorat quid necessarium

et quid superfluum accipiat plus q̄ necessarium sic
peccet q̄ si eēt cert⁹ quid eēt necessarium ultra non ac
ciperet. Res. idem. Si gaudet talis quia ignorat nihil
ominus peccat. Sed si tristat⁹ ⁊ sit ita q̄ nō possit dis
cernere nisi per grām datā. nec ē sibi data. tūc dicimus
q̄ non peccat. **G**ule species sunt quinque s̄m illd. **P**re
propere. laute. nimis. ardenter. studiose. prima p̄pro
pere. i. preuenire tempus debitū comedendi. **S**ecūda
laute id ē nimis preciosis utendo. **T**ercia nimis. s. i. q̄
tate sumendo. **Q**uarta ardenter. hoc ē quādo quis
non seruat modum debitum comedendi. **Q**uinta stu/
diose id est cibus nimis accurate factis utendo. **T**en/
dit autem ad mortale peccat⁹ ieiunii fractio. ieiunii
scz quod est preceptum. **P**rimo quādo quis tempus
comedendi sine iusta causa notabiliter p̄uenit. **D**icit
tamen **C**ancellarius. **C**aritas frequenter cōcedit come/
stionem alias illicitam. quādoq; propter hospitem.
quādoq; propter infirmi consolationē. quādoq;
p̄pter obsequium prestandum ut in seruitorib⁹ mo/
nachorum. ⁊ etiam principum ⁊ in pregustantibus ci
bum eorum esus concedit. **S**ecundo comedendo car
nes sine necessitate in ieiunio ecclesie. **T**ercio bis com
edendo. **D**e tertia autem comestione probabile ē cōe
dendum ter in die ieiunii sine causa non eē preuarica
torem precepti in tertia comestione sicut in secunda. q̄
q̄ oppositum tenere sit securi⁹. **Q**uarto comedendo i
fraudem electuaria in quantitate magna uel similia.
uel nimis multum bibendo. p̄ p̄fata em̄ s̄m aliquos ie
iunū soluit. **D**e comestionib⁹ cū specie⁹ ⁊ similibus
consuetudo teneatur et delectationis nimia libido

E

uitetur. **Q**uinto quando quis carnem cōtra luxuri-
am domare ex precepto tenet. nec aliquo mō tali uē
simili peccato resistere potest sine ieiunio uel abstinē-
tia tūc em cadere uidet sub precepto de dilectiōe sui
Sexto quādo quis ieiunium in sacramento penitētie
sibi iniunctum seruare otemnit. **S**eptimo si sine neces-
sitate uel dispensatione uoto firmatum ieiuniū fran-
git. **S**imiliter de ieiunio a prelato uel regula sibi sub
precepto iniuncto. **N**ota tamen q̄ preceptū de ieiū-
nio ecclesie p̄t aliquñ seruari dum contra deum morta-
lis gula omitteret. **S**ic in multis dicendū ē. **P**eccat eti-
am mortaliter qui sine necessitate scienter ieiunium na-
ture frangit. ⁊ sic eucharistie sacramentū sumit. ut si bi-
beret q̄s aut comederet. **A**d sciendū āt qñ in diminuti-
one cibi ⁊ potus sit p̄ctm. **N**otandum q̄ intemperan-
tia est uicium sub quo militat gula. **E**st āt intemperā-
tia qua quis delectabilib⁹ potissime tactus ⁊ gustus
aut alioꝝ sensibiliū utit̄ uel ea appetit inordinate q̄
sunt impedimenta sanitatis corporalis uel bone ha-
bitudinis corporalis etiam pro spūaliū exercitio de-
bitis. **A**duertendum preterea q̄ quasi omnes species ī
sensibilitatis nominibus propriis carent. quia raro
contingunt. **R**aro enim nimis modicum quis bibit. cō-
edit. ⁊ sic de aliis. **I**nsensibilitas itaq̄ est uiciū quo
quis pro loco ⁊ tempore per se aut s̄m congruentiaꝝ
eorum quib⁹ conuiuit irrationabiliter non utitur sen-
sibilibus uel ea non appetit sensibilia delectabilia q̄
sunt necessaria hūane saluti corporali uel bone habi-
tudini corporali q̄tū ad cōseruationē indiuidui ī spe-
ciei. **N**ō in diminutiōe cibi uel potus pōt q̄s peccare

declinando a medio uirtutis s^m Alexand. primo mi-
nus sumendo q̄ necesse sit propter laudez hoīm ⁊ sic
reducit ad inanem gloriam. sicut fecerunt ypocrite ex-
terminantes facies suas ut apparerent hominib⁹ ieiu-
nantes. Secundo pōt aliquis declinare a medio uir-
tutis bona intentiōe ⁊ decipi suo iudicio peruerse iu-
dicando in hoc q̄ macerat carnē suam ultra q̄ del-
beret. ut si nesciat quid sit necessarium aut quid sit di-
minutum. dicimus q̄ tunc peccet. **Sed** ponam⁹ iquit
Alexan. aliquis dubitat. timet em̄ q̄ si nimis abstine-
at q̄ non pōt uacare operibus debitis. **Timet** iterum
accipere eo q̄ non posset subiicere aut domare carnē
suam peccat ne talis accipiendo minus q̄ oporteat.
Itē qd istoz magis expedit illi. **Res.** unus est timor
spūalis qui debet eē in opere bono. de quo Job. ix.
Verebar oīa opa mea sciens q̄ nō parceres delinquē-
ti. **Sed** ali⁹ ē timor dubietatis in eligēdo de quo ē
questio. ⁊ dicim⁹ q̄ talis dī insistere securiori pti. **Se-**
curior at pars uidet eē in abstinendo. qz in hoc uita-
tur suum periculum scz ut nō dominant uicia. **Querit**
tur etiā an abstinentia nimia peior sit uoracitate ⁊ e/
brietate. **Res.** **Cancel.** **Deterior** atqz periculosior ē ab/
stinencia immoderata q̄ uoracitas aut ebrietas. si di-
cta abstinentia usqz ad turbationem cerebri ⁊ usus ra-
tionis notabiliter ⁊ scienter uergat ⁊ adducat. **Querit**
tur an gula ⁊ pctā carnalia sint maiora spūalibus.
Res. Alexander q̄ simpliciter spiritualia sint maiora
sed s^m quid carnalia. pōt enim aīa inclinari ad pec-
catum. uel ex p̄prio defectu ei⁹ in se uel ex fomite q̄ ē
in carne. primo mō inclināt ad spūalia. secundo mō

Et

ad carnalia. Si ergo maioritas attendit ratione forti
oris inclinationis ad quam consequitur maior et grauior
pugna cum hic sit inclinatio fomitis. sic quo ad hoc
potest dici quod peccata carnalia sunt maiora. Unde Gre
gorius super illud Math. iiii. Cum ieiunasset. xl. diebus
Nisi primum gula refrenetur frustra contra alia uicia labo
rat. Et Iheronimus. Duo sunt uicia ex omnibus que maxime
homines decipiunt suis uoluptatibus. gula scilicet et libido
que deponere est difficilius uti uero eis est dulcius. Ebrie
tas est cum inordinatus siue immoderatus appetitus
bibendi id quod inebriare potest. Seneca sic diffinit
eam dicens. Nihil aliud diffinitio ebrietatem quam insaniam
uoluntariam et sic semper est peccatum. Ebrietas autem quando ca
pit pro priuatione usque rationis ex uini sumptione pro
cedente tunc nullum est peccatum quando ebrius prius nesciuit
fortitudinem uini nec potum sciuit esse immoderatum
nec estimauit aut estimare debuit potum esse inebriare
potentem. Fit autem ebrietas mortale peccatum quando
quis sic est dispositus quod a uino de facili leditur. et tamen si
bi non cauet quando scilicet aduertit potum esse immode
ratum et inebriantem et tamen magis uult ebrietatem in
currere quam a potu abstinere. Unde Alexander dicit. Cum quis
accipit ultra mensuram quam exigit nature necessitas
scienter et ex libidine peccat mortaliter. nec oportet inquit
quod intendat inebriari sed quod intendat id ad quod seg
tur inebriatio et sic uelit delectari in creatura supra de
um. Sed quid de eo qui alium inebriat. Respondeo. quando
quis alium inebriaret et intenderet solum quod alter se in
gurgitaret. presertim si inuitat ad potum ut intendat
statum mentis alterius euertere. Et hoc facit in

eius nocumentum tunc peccat mortaliter quādo intē-
dat euertere statum mentis ⁊ sic ei magis aufert q̄ si
auferret ei temporale aliquod. quia aufert ei usuz ra-
tionis. Venialiter āt peccaret primo qui aliū inebri-
at. si inuitat alium ad accipiendum superfluum ut sic
excitet beniuolentia uel familiaritas. Simpliciter nō
est peccatum q̄n quis nescit alium eē dispositum ad i-
ebriandum ⁊ ei dat uinum. uel cū inuitat ad bibendū
si alter inebriat ut dicit sanct⁹ Tho. Si uero sic fit q̄
credit eum eē uerecundum ⁊ q̄ pre uerecundia non ac-
cipit necessitatem suā. tūc si alter inuitat ip̄m ad hoc
ut ille accipiat necessitatem suam nō peccat inuitans.
etiam si ille accipiat plus q̄ necesse sit. ⁊ tamen pecca-
bit ille. Sed ueniale peccatū eē pōt ebrietas q̄n q̄s im-
moderate sumit uinum s; nō estimat potū eē inebria-
re potentē. Item quando ultra necessitatē quis acci-
pit s̄m mensuram tamen perceptibilē ē ueniale pecca-
tum. Cancel. breuiter sic dicit. Ebrietas mortalis est ⁊
generaliter oīs delectatio cibi ⁊ pot⁹ quādo aliquis
tanta libidine comedit ⁊ bibit q̄ postponit deum sic
q̄ etiā ubi dei preceptum uno mō uel alio deberet ui-
olari. nihilominus a tali delectatione nō cessaret. Se-
cus si delectet etiam ex consensu libero circa deum non
hoc factur⁹ si deus prohiberet. tunc em̄ nullum ē uē-
tantū ueniale delictum. Et habet hec regula in multis
aliis materiis utilem locum suum. Inebriare uero al-
lium scienter ut usu careat rationis in ei⁹ notabile de-
trimentum peccatū mortale est. Nec ille. Preterea no-
tat Alexander q̄ oīs quinque species uersus. Idrepro-
pere. lauce. nimis. ardenter. studiose. specialia peccata

faciant circa usum potus cuiuscunque immoderatum pla-
tamen circa inordinatum usum vini. **F**ilie gula sunt
quinque. una est immundicia que est inordinata emissio
quarumcunque superfluitatum ut urine. uomitus. uel e-
tiam seminis. De qua supra de luxuria. c. iii. q. xv. Se-
cunda est multiloquium. ubi est multitudo locutionis
cum superfluitate uel preter utilitatem aut necessitatem
dicit Alexan. et sim eundem. aliud est proprie multiloqui-
um et uerbositas siue linguositas. Nam uerbositas si-
ue linguositas sonat in contemptum proueniens ex co-
suetudine superflue et inordinate locutionis. Multilo-
quium uero non determinat tantum quantum linguositas
sed stat in genere. Tercia filia est ebetudo mentis uel
sensus circa intelligibilia scilicet. et causantur precedentes
et hec immo et sequentes filie ex fumis ciborum uel po-
tuum inordinate sumptorum caput turbantium et guber-
naculum per omnes rationis amouentium seu impediendum.
quo sublato ebetat mens. lingua dissoluitur et corpo-
ris armonia. Est igitur ebetudo sensus debilitas mentis
circa considerationem spiritualium bonorum. et oritur ex gu-
la. Cecitas autem mentis est omnimoda priuatio cog-
nitionis spiritualium bonorum. Quando talis sicut et e-
betudo sensus est uoluntaria sicut patet in eo qui af-
fectus circa carnalia de spiritualibus subtiliter discute-
re fastidit uel negligit. tunc est peccatum. Et hec cecil-
tas mentis est filia luxurie. Stulticia uero est ebetu-
do quedam cordis anime et obtusio sensuum intelle-
ctualium in respectu dei et altissimarum causarum. pu-
ta cum homines propter affectum nimium ad terrena desi-
puit eterna. et est peccatum oppositum sapientie seu contemplationi

Quarta est inepta letitia que oritur quando gubernaculum mentis i. rō ebreat seu sopit. Quinta ē scurrilitas seu iocularitas ex eadem radice. in opere tamē. qz tunc sicut nō pōt cohiberi lingua. ita nec membra alia cohibent. quin ad ridiculosos uel etiam ad inhonestos motus ferant. Sub prefatis plura alia uicia continentur vtz ludi excessus seu ioci in uerbis uel factis. et dici pōt iocularitas. quia ibi ē uiciū in multis casibus. Primo et principaliter qñ in ludo assumunt uerba et facta turpia. Secundo si ibi assumunt uerba uel facta noxia proximo. ut fit detrahendo. infamando. et hmoi. Tercio qñ totaliter in ludo grauitas animi resoluit in membris uel in armonia anime. Quarto qñ non congruit aut persone aut loco aut tpi. et sic de aliis circumstantiis. Quinto qñ fit directe i doctrina sacra. Secus si nō admisceret ei s; interponeret distincte ab ea. Ludus et iocus est licitus si prefata desunt. Quādoq; est peccatum ueniale ludus superflus. ut cum aliquis non tantum afficit ad ludum q; ppter hoc cōmittat uel uelit omittere aliquid cōtra dilectionē dei aut pximi. Mortale pctm pōt fieri. Primo qñ aliquis causa ludi utitur turpib; uerbis uel factis. Secundo qñ utitur quis causa ludi uerbis aut factis notabiliter nocuiis proximo. uel etiam quādo talibus utitur que uergunt in proximi nocumentum que de se sunt peccata mortalia. ut qñ fit ad infamandū. furandū. decipiendū. aut luxuriandū. Tercio propter defectum debitarū circumstanciarū. puta cum aliqui utuntur ludo tēporibus uel locis indebitis. aut etiam ppter inconueniētiā negotii seu persone. Et hoc quidē quādoq; pōt eē

LE 2

peccatum mortale ppter uehementiā affectus ad lu-
dum cuius dilectione pponit aliquis dilectioni dei
ita contra pceptū dei uel ecclesie talib9 ludis uti nō re-
fugiat ut de torneamentis uidet contingere. **Quādo**
q̄ at est peccatū ueniale ut cū aliquis t̄m afficit ad lu-
dum q̄ ppter hoc uellet contra deū omittere. **Agrestes**
at dicunt p oppositū hñtes uiciū qđ alio noīe dī du-
rices. 7 sunt qui a ludo licito deficiunt 7 ioco. tales
neq; sibi dicunt aliquod ridiculum. 7 dicentibus mo-
lesti sunt. **Corisare** s̄m Albertum. v. occurrentibus pōt
fieri sine peccato. **Primus** q̄ fiat tpe debito. s. gaudiū
sicut in nuptiis. uel tpe uictorie uel liberationis hōis
uel patrie. uel aduentu amici de terra longinqua. **Se-**
cundum ut fiat cū honestis. de quib9 nō oriāt p̄sum-
ptio mali. non cū leccatoribus 7 cum leccatricib9. **Ter-**
cium est q̄ fiat a personis secularib9. quia clericis mo-
nachis 7 monialibus spūalibus dedicatis talia illicita
sunt. **Quartum** ē q̄ honesto modo fiat. nō gesticu-
lationib9 nimis inhonestis uel inordinatis. **Quintū**
q̄ cant9 excitās in talib9 7 musica nō sit de illicitis. s;
de morib9 uel de deo. de melodia at nō est curandus
Coree s̄m eundez fuit male tripliciter. **Primo** si ē ma-
la intentio. ut qñ sunt ad oñdendā uel puocandā li-
bidinē. sicut fere oēs mō exercēt. **Alia** cā ē qñ nō fiunt
suo tpe ut tristicie. s. vñ penitentib9 ludi interdiciunt.
Tercia ex persona unde clericis ut supra interdicitur
Peccant mortaliter corisantes. siue in festis siue in p-
festis illicitas choreas ducētes s̄m wil. **Si** hoc faciūt
cā incitandi se uel alios ad libidinē. **Secundo** si tunc
choreas ducunt de consuetudine licet hoc non faciāt

corrupta intentione. Si aut aliqua uel aliquis raro et si
ne corrupta intentione se immisceat hominibus choreis quod
sit mortale non audeat dicere. nec quod sit ueniale. quia uide-
detur approbare talis persona tales choreas et suo exem-
plo dare exemplum aliis similia faciendi. **Sed** aduer-
te quod ille doctor uidetur loqui de illicitis et non de lici-
tis choreis. **Queritur** an licet histrionibus aliquid dare.
Res. Alexā. Aut dat ut foueant in uicio. scilicet quod non ex-
ercent sine mortali peccato. et tunc est mortale pecca-
tum et magis dans quam histrio peccat. **Unde** Cris. tres gra-
dus ponit. Primum histrionem. Secundum uidentem. Ter-
cium dantem. Secundus plus peccat quam primus secundum eum
et tertius plus quam secundus. Aut dat causa inanis glorie.
ita quod non intendat eum fouere in uicio sic est ueniale
peccatum. Aut dat solius causa necessitatis. ut cum ui-
det ipsum summe indigentem tunc dare est meritorium
Queritur utrum licitum sit inspicere histrionica scilicet que
non sunt sine mortali peccato. **Res.** secundum eundem. **Que-**
dam inspectio est transitoria. que fit quando inspicit-
untur huiusmodi causa curiositatis non intendendo
delectationem que moueat ad luxuriam. et hoc non est
mortale peccatum. **Alia** est inspectio studiosa. que fit
inspiciendo cum delectatione que moueat ad luxuri-
am et hoc est mortale peccatum. **Reuelatio** sigilli se-
creti ex ebrietate aliquando oritur. **Ubi** enim ebrietas ibi
nullum secretum. **Unde** Prover. vlti. Nullum secretum
ubi regnat ebrietas. **Hunc** ergo enim et in nullo casu licet re-
uelare sigillum confessionis. alias peccatum est mortale.
sed reuelare sigillum secreti tunc licitum est quando sunt
alia que pertinent ad correptionem multitudinis

spūalem uel corporalē uel in graue damnum alicuius
persone uel si qd aliud ē hmoi qđ qđ ppalare tenet
uel testificando uel denunciando. quia oītra hoc debi
tum obligari non pōt quis per secreti ommissionē qz ī
hoc frangeret fidem quā alteri debet. Recipiēs āc sil
gillum secreti in talibus que quis prode nō tenetur
sic per sigillum secreti ligat qđ nullo mō tenet ea pro
dere etiā ex pcepto superioris. qz seruare fidem ē de
iure naturali. Hec **Tho. Alex.** dicit. Reuelare peccatū
occultum alterius pōt aliquādo bñ fieri qñ scz non fit
causa nocendi s; cā correctionis ⁊ ei qui pdesse pōt
non obesse nisi eēt occultuz per sacramentalem cōfessi
onē ⁊ hoc nullo mō pōt reuelari. Similiter si sciret p
secreti ommissionem. sic em̄ reuelare nō debet nisi fortis
uinculum superueniat ut excōmunicationis uel pcep
ti districti. **Est** igit̄ triplex sigillum. **Unum** cōfessionis
Aliud secreti formaliter recepti ab alio. **Tertiū** qñ a/
liquis ab amico percipit uel audit quod uerisimiliter
credit aliū uelle habere sub secreti sigillo. **postremum**
ligat sed minus qđ secunduz. primum maxime. Et ut
De. pa. xiii. d. quodlibet illorum sigillorum frāgens
peccat mortaliter. nisi ubi aperire potest licite. de isto
ultimo sigillo confessionis nota. iii. conclusiones. **De.**
pa. in. iiii. di. xxi. quomodo uic; tria genera persona
rum tenent ad sigillum cōfessionis. **Est** ergo cōclusio
prima Sacerdos qui audit cōfessionē alicui; tenet ce
lare p omnib; rōe materie. qz sibi cōmittit sub secreto
⁊ rōe forme. qz ī sacramēto pme. **Un** ē reuelator cō/
fessionis non solū qui in speciali nominat crimē ⁊ cri
minosum. sed etiā qui in generali. uel personā que ex

hoc potest cognosci. uel crimen persone in generali. sicut
quidam sacerdos contra parochianum conquirentem quod
negaret ei eucharistiam. dixit publice sacerdos quod hoc fa-
ciebat quia ille habebat peccatum a quo eum non po-
terat absolvere. nec ille uolebat ire ad episcopum. Se-
cunda conclusio quod ad celandum confessionem tenetur iste
ad quem confessio peruenit siue licite siue illicite. me-
diante siue immediate. **E**xemplum de licite et immedia-
te ut contingit de non sacerdote qui audit confessionem
in articulo necessitatis de peccatis mortalibus uel ue-
nialibus similiter interpretes quem pro se adhibet. **S**ic
casu audit. immo quicumque audit uel ad quemcumque con-
fessio peruenit tenetur ad celandum. **T**ercia conclusio ille te-
netur celare qui aliquid aliter audiuit quam in confessione si
recepit quasi in confessione. sicut quando aliquis di-
cit alteri. Ego dico tibi hoc quasi in confessione. Recipiens
tenetur celare non tanquam ex confessione seu sacramento. quia nul-
lum ibi fuit sed ex premissis. **E**t quis tam recipiens quam o-
mittens tale sigillum uideatur irreuerentiam facere sacrame-
to in eo quod nihil est equaliter celandum ei quod in con-
fessione scit. tamen si quis recipit tenetur celare. **S**ed que-
reres que sunt ista ad que se extendit sigillum confessi-
onis. Respondet idem per tres conclusiones. **P**rima il-
la ad que primo et principaliter se extendit sigillum con-
fessionis sunt peccata confessata et circumstantie in quantum
huiusmodi. **U**nde etiam tertia persona cum qua quis pec-
cavit cadit sub isto sigillo. si in confessione expressa est.
immo cum aliquis dicit confessor. Ego audiui tale pec-
catum. quod tamen non audiuit nisi in confessione cadit
sub sigillo de necessitate. non tamen absolute. sed sub

additione scz si ex .p. latione taliu uerboz possz per se
uel per accidens directe uel indirecte aliqua uerecun
dia uel ofusio uel suspitio generari mala ul' aliud no
cumentum .p. uenire ofitenti. **S**ecunda occlusio sub si
gillo confessionis cadunt etiam no peccata aliqui illa
scz per que posset directe uel indirecte peccatu prodi
Un si ho non potest confiteri peccatum propriu ni
si reuelet cofessionem no dz ofiteri illud pctm durante
tali casu sed sufficit ofiteri. et habita oportunitate po
ssimodum ofiteri. non reuelat cofessio. quia maius est
uinculum de non reuelando qz de confitendo. **T**ercia
occlusio no pctā que pnt dici sine reuelatione peccato
rum nec directe nec indirecte cadunt sub sigillo ofessi
onis. **U**nde ea que confitens interserit in ofessioe que
non sunt pctā nec circūstantie nec potentia deducere i
manifestationem ofitentis. ut q in tali terra sunt bo
na blada uel hmoi. si in dicendo illa non det intelli
gere confessori q uelit ea celari talia no cadunt sub si
gillo nisi de congruitate. immo dicens aliquem audis
se de peccatis confessum nominado non peccat. quia
omnis homo mendax id est peccator ē. **S**ed si dice
ret cofessum. **N**. de magnis et multis peccatis eet reue
lator confessionis. **F**inaliter regulam ponit idem do
ctor q quando per locutionem de peccatis confessis
potest deueniri per se uel per accidens directe p quē
cūqz modū in aliquā cognitionem uel suspensionē p o
pinionē ul' dubitationē de ofesso ul' iqtu sibi p hoc
pt .p. uenire detrimentū i aia p corpe p possessionē. p fa
ma uel amicis uel inqtum per hoc potest in populo

scandalum generari. uel confessio magis odiosa. uel minus dilecta. uel magis onerosa. uel minus pretiosa reputari. tunc raro uel nunquam potest contingere quod ex reuelatione peccatorum in confessione auditorum et per uiam aliam non scitorum possit contingere aliquid de predictis inconuenientibus quibus forte quandoque nullum contingat. **Un**um multum habet timere quod non dicat uel quomodo dicat.

De inuidia. ca. vii.

Inuidia est dolor seu tristitia de bono alieno in quantum seipsum estimat ut diminutivum proprie glorie et excellentie. et in quantum alter excedit ipsum in bonis. **A**lexander dicit quod tria sunt in inuidia. **Un**um est principale scilicet displicentia uisionis sue que secundum uisionem dicente Seneca. Quicquid mente fugimus ingestum oculis vix uidemus. quia sicut aliquid placet amanti. ita aliquid displicet inuidenti. **E**t hec displicentia dicitur non acceptatio. hec displicentia est uel per uisum interio-rem uel exteriorem. **S**ecundum est consequens ad primum ut dolor uel odium. **E**t per illum dolorem et odium manifestatur primum principale inuidie scilicet illa displicentia uisionis. siue illa non acceptatio. **T**ercium uero est in quo inuidia radicatur scilicet ira. quia ex ira inueterata nascitur odium et inuidia. **Q**uartum quod in inuidia reperitur preter id quod est peccatum est pena. **U**nde in definitione dicitur dolor seu tristitia. immo facit impressionem in corpore ipsa inuidia. et inuidus seipsum prius quam inimicum punit. **E**t quantum ad hoc quartum dicitur inuidia maximum peccatum. quod nullum aliud se ita punit. **U**nde glossa ad Galatas quinto. **M**anifesta sunt opera carnis. emulationes et

inuidie. **G**losa dicit Ambro. Huic vultus tumax. torus
aspectus. pallor in facie. in labiis tremor est. ē stridor
in dentibus. uerba rabida et effrenata. cōuicia et ma
nus ad uiolentiam prompta etsi gladio interim ual
cua. odio tamen furiate mentis est armata. Respicit
autem propriam excellentiā inuidus aliter q̄ superbus.
licet in utroq; uicio excellentia sit motiuū. qz excellen
tia que ē superbie nō ponit q̄ diminuat uel auferat
bonum in alio. sed excellentia inuidie hoc ponit. In
superbia em̄ est amor excellentie. i. excelsitudis et hec
est magnitudinis in potētia uel magnitudis in aliquo
alio bono. s; nō ponit q̄ minuat uel auferat aliud in
alio bono. **N**ō supbus uult excellere sup alios s; nō ē
de rōe superbie q̄ aliquis amittat aliud. nec q̄ aufe
rat uel minuat bonum suum. sed appetit excellere su
per ipsum. Sed excellentia in inuidia dicitur compara
tiue. quia inuidia uult super alios excellere et eorū ex
cellentiam uel bonum minui uel auferri. sed hoc est qz
appetit excellentiam singulariter. **U**nde singularitas
est adiuncta sue excellentie. et ratione illius appetit
bonum in alio minui uel auferri. et ideo etiam inuidia
dicitur de excellentia litigare. **E**x quo etiam patet q̄
inuidus ut sic semper minor est uel minorem se existi
mat. Inuidia etiam in quantum huiusmodi semper
est respectu superioris in presenti uel in futuro. Su
prioris dico uel simpliciter uel secundum estimatio
nem inuidentis. **N**ō inuidet paribus nō quia pares. s;
ne fiāt illi superiores. Inuidet inferioribus nō quia inferi
ores. sed ne fiant ei pares. Differunt etiam emulatio
et inuidia solum. quia primum est in exteriori effectū

secundum uero in corde. **N**ec de **N**exan. uide de hoc
q. ix. **D**ifferunt p̄terea s̄m **T**ho. inuidia ⁊ odiū. quia ī/
uidia ē que diffinita est. sed odiū ē appetitus uel de/
sideriū mali proximi absolute id ē inq̄tū malū. s̄ in/
uidus appetit malum alterius p̄pter appetitū glorie
Iustus at̄ appetit malum alteri⁹ sub rōe iuste uindi/
cte. **O**dium uero dei ex deliberatione p̄cedēs est sim/
pliciter maximū oīm peccatoꝝ. ⁊ peccatum in spiritū
sanctum. ac omnes eiusdē sex spēs uestiēs. **D**e hoc ha/
bes supra. c. i. q. xvi. **I**git̄ odiū p̄ximi dupliciter cō/
mittit̄. **U**no mō quo ad naturam ⁊ ē quādo aliquis
proximum ledere intendit in manifesto uel in occul/
to. **A**lio modo quo ad grām. ⁊ ē qñ aliquis p̄ximū
ledere intendit aut in manifesto aut ī occulto quo ad
grām. **I**nuidia directe contrariat̄ precepto de dilecti/
one proximi. **D**e qua dilectione dat **C**ancellari⁹ quī
q̄ regulas. **P**rima diligere proximum sicut seipsum ē
uelle proximo ea omnia que secundum rectam rati/
onem homo uellet sibi proximum suum uelle. **N**ec au/
tem sunt indispensabiliter bōa caritatis ⁊ glorie. **S**e/
cūda quia bonis fortune ⁊ nature ⁊ gratie gratis da/
te possunt homines abuti in perniciem sui ⁊ aliorū
non quilibet tenet̄ uelle illa cuicunq̄ proximo suo. s̄
aliquando non uelle. quia et secundum rectam ratio/
nem ita deberet homo uelle de seipso. **S**ic iudex cum
amore proximi necat ipsum aut bonis spoliāt. **S**ic
ingenium et scientia ⁊ diuitie possunt desiderari isti
uel illi proximo non adesse dum nocitura creduntur.
Tercia ab inimico parato totaliter satisfacere de
iniuria ego teneor satisfactionem suscipere uel

indulgere tamen uerbum meum aut societatem solitā
aut alia dilectionis signa possum interdicere ad mei
et sui cautelam et non ad rancorem. Quarta inimicum
non paratum corrigi diligo quantum sufficit ad salutem
si ei nolo malum damnationis neque damni temporalis
per iniusta media. Quinta inimico meo incorrigibili
optare fas habeo ut taliter sibi sit in anima uel in rebus
qualiter sufficit ad hoc. quod neque mihi neque reipublice alias
iniuste damnum possit inferre. Est et inuidia ex
suo genere peccatum mortale. quia directe contraria
tur bono proximi uel diuino. scilicet caritati que congaudet
ueritati. nec emulat. Aliquando inuidia nullum est pec-
catum. uicque quando dolor de alieno bono est motus pri-
mo modo primus ex natura sue negligentia uolunta-
tis ueniens. sicut quidam naturaliter inuidi sunt. et il-
la non est in potestate nostra. quia **P**rovenit ex malicia
aliquando complexionis melancolice. Veniale pecca-
tum est inuidia id est tristitia de alieno bono quan-
do est motus secundo modo primus id est quando
appetitus sine completa deliberatione tali passione af-
ficitur. Cum autem dicitur quod inuidia est tristitia de alie-
nis bonis. notat sanctus **T**homas quod tristitia potest
quatuor modis de bonis contingere. Uno modo quan-
do aliquis dolet de bono alicuius in quantum ex eo time-
tur nocumentum uel sibi ipsi. uel et aliis bonis. Et talis
tristitia non est inuidia. et potest esse sine peccato. Alio
modo potest quis tristari de bono alterius non ex eo quod ipse
habet bonum sed ex eo quod nobis deest bonum illud quod
habet ipse. et hoc proprie est zelus secundum publicum. Et si iste zelus

fit circa bona honesta. laudabilis ē s̄m illud i. Cori.
xiii. **E**mulamini spūalia. Si aut sit de bonis tpalibus
potest eē cum peccato ⁊ sine peccato. Tercio mō ali/
quis tristat de bono alterius inq̄tum ille cui accidit
bonum est eo indignus. que quidem tristitia non po/
test. i. nō d̄z sine peccato oriri ex bonis honestis ex q
b⁹ aliquis iustus efficit sicut dicit phūs. Sed de di/
uitiis ⁊ de talibus que p̄nt prouenire dignis ⁊ indig/
nis. ⁊ quia talia bona eueniunt etiā indignis ex iusta
dei ordinatione seu dispositione uel ad eoz correcti/
onem uel ad eoz damnationez. ideo talis tristitia p̄/
bibet in psal. Noli malignari in malignātib⁹. Quar/
to mō aliquis tristat de bono alteri⁹ inq̄tum alter ex/
cedit ip̄m in bonis. **E**t hoc est etiam s̄m phūm per se
malum. quia dolet de quo gaudere deberet sc̄z de bo/
no proximi ⁊ ē ex genere suo mortale. nisi qñ est ip̄er/
fectus mot⁹ appetitus sensitui. ⁊ quādo ē passio so/
lum sicut etiam in pueris inuenit. **D**e tristitia uero
accidie vide infra. c. viii. §. ii. **F**ilie inuidie sunt quinq̄
Ona est odiū de quo dictū est. **A**lia exultatio in ad/
uersis. **T**ercia ē afflictio in prosperis. **P**rimi.
de quibus duab⁹ est regula illa **C**ācell. q̄ inuidia q̄ ē
dolor de alieno bono uel gaudiū de alieno malo ex
genere suo mortalis est. q̄z cōtra caritatē. p̄fert⁹ si do/
lor sit de bonis spūalib⁹. s̄z ex defectu deliberatiōis
ut in primis motibus. uel ex malicia cōplexiōis melā/
colice pōt nō eē ueniale p̄ctm. **Q**uarta filia est detra/
ctio. **E**st aut detractio denigratio aliene fame per uer/
ba occulta. **E**t fit sex modis. **P**rimo quādo quis cri/
men falsum imponit alteri. **S**ecūdo qñ p̄ctm alteri⁹

F

per uerba adauget scienter. Tercio quādo occultū aliquid reuelat. Quarto quādo id quod est bonū dicit mala intentione factum ēē. Quinto quādo negat bonum alterius. Sexto quando maliciose bonū alterius tacet. Et intellige in omnibus predictis quādo talia fiunt in fame denigrationem. Detractio fit dupliciter peccatum mortale. Primo quando quis de alio obloquitur seu detrabit alteri ista intentione ut eius fama denigret. Secundo modo quādo quis dicit aliqua uerba per que diminuitur fama alicuius nō hoc intendens sed aliquid aliud. et tū uerbū quod loquitur ē adeo graue quod notabiliter famam alterius ledat. et hoc precipue est uerū in hiis quod pertinent ad honestatem uite. Veniale peccatū ē quādo aliquis dicit aliqua uerba per que diminuitur fama alterius in modico uel leui nō hoc intendens sed aliquid aliud. ut si proferat ex animi leuitate uel propter aliquod nō necessariū. Nullum uero peccatū est quando per uerba alicuius diminuitur fama alterius. ut cū loquens hoc nō intendit. sed proferit propter aliquod bonum debitis circūstantiis obseruatis. De talibus et consimilibus dat Cancell. hanc regulā. Detractio que est diminutio fame alterius occulta. Et diffamatio que est publica uel contumelia et exprobratio que fiunt in facie eius qui leditur sunt ex genere suo mortales si damnum uel dedecus sit notabile. Et si non trabantur extra propriā rationē ut si fiāt ad cautelā aliorum ne seducantur. aut pro bono reipublice aut cōitatis alicuius aut pro correctōe fraterna. sed apud inspectos ista bene agere. scilicet alios recte increpare sicut et sedigne laudare difficillimum ē. De prefatis uide supra. c. v. q. ii. iii.

Sed quid de audiente detractore. Resp. qd si m. **B**o.
audiens detrahentem ⁊ qui detractore ad hoc inducit
peccat tantum sicut detractor. Qui uero detractorem
libenter audit. ⁊ detractio ei placet ppter odium eis
cui detrahitur similiter peccat sicut detractor. imo quā
doq; magis. **Q**uādo at detractio alicui nō placet. s; **s**
ex timore uel negligentia uel etiā uerecūdia quedam
obmittit repellere detrahentem peccat quidem s; mē
to minus q̄ detrahens. **E**t pōt fieri in eo etiā cui de
tractio non placet mortale peccatum tripliciter. vno
mō quādo alicui ex officio incumbit detrahentē cor
rigere. Secundo propter aliquod periculū oīs detra
ctionem. **T**ercio ppter timorem humanū dimittit q
est aliquādo mortale peccatū. ut habes supra. c. v. q.
xv ⁊ xvi. **V**eniale p̄ctm est audire detrahentē quan
do alicui non placet detractio. s; tamen corrigere di
mittit ppter timorem uerecūdiā seu negligentia. p
tunc talia nō sunt mortalia. **S**; quō d; corrigere q̄
detrahentes. **R**es. si neq; dicit detractor. dicat ei redar
guendo de hoc qd peccat fratri detrahēdo uel saltem
oīdendo per tristitiā faciei qd ei detractio displiceat
Si at detractor dicit falsum corrigat eū de falsitate
uerbo. **P**reterea qd p̄fatis difficilis ē tenet qd ad res
tutionē fame sicut ad tp aliū rez restitutionē. **P**rio
qñ quis abstulit famā falsum dicendo ⁊ iniuste ordi
nem. s. debitū non seruādo. **S**ecūdo qñ abstulit famā
uerum dicendo s; iniuste. puta quādo aliquis p̄dit
crimē alteri⁹ oītra ordinē debitū. d. hoc uide tractatū
quē collegi de manuali cōfessoꝝ ī fine. **Q**uinta filia
ē susurratio. **E**st aut susurratio qua quis p occultam

Fr

oblocutionem inter amicos seminare discordiam nititur et separare amicitiam. profert enim talis de proximo quod potest commovere animum audientis. Et quis talis non intendat semper simpliciter malum dicere. intendit tamen dicere quod animum unius possit perturbare contra alium etiam si sit simpliciter bonum et tamen apparens malum in quantum displicet ei cui dicitur. Dicitur etiam susurro bilinguis quod idem est quia susurro nititur ex utraque parte amicitiam rumpere et ideo duabus linguis utitur ad duos. uni dicens malum de alio. alteri uero dicens bonum. Iudicium suspiciosum quia sepe extra ex invidia oritur. Idcirco notandum secundum Thomam quod iudicium est definitio uel determinatio eius quod iustum est. Fit autem iudicium in genere tripliciter. Uno modo quando est contra rectitudinem iustitie. et tale dicitur iniustum uel perversum seu temerarium cum non fit debitis conditionibus. ab illo scilicet qui habet potestatem iustitie. Secundo modo quando iudicat homo in hiis in quibus non habet auctoritatem et dicitur iudicium usurpatum. sumiturque ex parte ipsius per quem fit iudicium. Alio modo dicitur presumptuosus quod presumit id quod ad se non pertinet. puta quando aliquis iudicat de intentione cordis uel aliis incertis. Similiter quando homo non habet iurisdictionem uel si habet non extendit ad illam causam uel personam. unde peccatum est iudicare de rebus diuinis que sunt supra nos quas debemus simplici corde credere non scrutari temerarie. Sic nec secularis iudex debet iudicare de clerico ubi ei non subiacet. Tercio modo quando deest rectitudo rationis. puta quando aliquis iudicat de hiis que sunt dubia uel occulta propter aliquas leues coniecturas et sic dicitur

iudicium suspicionis uel temerarium. Pro cuius intel/
lectu notat **Alex.** qd iudicium e sententia firmata. Sus/
picio non iudicium sed e opinio mali ut dicit **Tho.**
ex leuibus procedens iudiciis. uel qd idem e ut **Alex**
ander dicit acceptatio vni9 partis cu formidie alteri/
us. 7 de ista suspicionem dicit **Alex.** qd prauu iudiciu e
ex errore procedens temeraria sententia. uel suspicio
mali de occultis alioz. Et dicit sanctus **Thomas** qd
pot fieri tripliciter sm tres gradus. Primus est qua/
do homo ex leuibus iudiciis de bonitate alicui9 du/
bitare incipit. 7 hoc e leue 7 ueniale peccatum. Secun/
dus est cum aliquis pro certo maliciam alterius esti/
mat ex leuib9 iudiciis 7 si hoc sit de aliquo graui est
peccatum mortale inq̃tum non est sinecōtemptu px/
imi. Sic etiam dubia in peius interpretando quo ad
uitam proximi in grauib9 determinando siue diffi/
niendo est simile peccatum. Cancellari9 addit zeloti/
piā que est uehemens amor suspiciosus non satis fi/
dens de re amata. Et ille suspensiones maliuole ut dū/
aliquis semper putat irrideri 7 falli. ut quidam melā/
colici 7 quidam ex religiosis. tales facilliter cadunt si
non reprimant. Sed si addat sensus liber sunt ut plu/
rimum mortalia delicta aut mortalium delictoz ue/
hemens causa. Tercius quando aliquis iudex ex sus/
pitione procedit ad aliquem condemnandum. 7 hoc
etiam est mortale peccatum. Iudicare at altez tanq̃
malum si fiat ex officio iudicii 7 per testes legitimof
non est ex se malum sed uirtuosum. etiam si p cōfessio/
onē aut aliter sciret eē per iudicē innocens. nec aliud
paceret effugium quin suo fungeretur officio. Sed

quereres ex qua suspitione pōt dici iudiciū rectū
⁊ ex qua non. **Ref. Alex.** Est iudiciū quoddam eorū
que occulta sunt in corde. ⁊ est iudiciū aliud eorum
que sunt in opere. **Quorundā** potest eē p̄batio quo
rundam non. **Occultorum** ergo cordis. ⁊ occultorum
simpliciter operis nō ē faciendum iudiciū per suspi
tionem ut homo solis suspitionibus innitat. **Ubi** ue
ro est opus quod per signa p̄bati pōt distinguendū
est. Est enim suspitio similiter presumptio triplex. te/
meraria. probabilis. ⁊ uiolēta. **Temeraria** quādo m̄
ta sunt signa boni ⁊ pauca mali. ⁊ tūc iudicare ex sus
pitione id est cōdemnare est peccatum mortale si fiat
cum deliberatione. ut in. q. xviii. dictum ē. **Si** uero fu
erit suspitio probabilis quādo multa sunt signa ma
li ⁊ pauca boni tunc iudicare ex h̄mōi peccatum ē. s;
non ita graue. sed ueniale dum stat in suspitione. **Si**
uero ueniat ad assertionem firmam cum p̄tinacia p̄el
sumit eē mortale. **Item** est suspitio uiolenta cum oīa
signa mali apparent ⁊ nulla boni. ⁊ tunc nō est p̄c̄m
Et de isto etiam dicit **Cancel.** sic iudicare p̄pria est i
tione aliū ex apertis signis exterioribus que nō p̄nt
bene fieri non est ex se peccatum mortale licet quādo
q̄ sic curiositas uenialis. quandoq̄ mortalis duz hō
ab aliis melioribus aut debitis nimis impedit. aut
dum per hoc in superbiam erigit. **Querit** de quibus
personis possit iudiciū suspiciosum haberi ⁊ de q̄
bus non. **Ref.** idem per sex regulas. **Prima** de eo de
quo constat esse bonum. non est iudicandum esse ma
lum. et si iudicatur est peccatum. alias iniuria fieret
proximo. **Secunda** de eo econuerso de quo constat

esse malum si iudicat. uel dicitur esse bonum etiam est pec-
catum quia est mendacium. Tercia ubi uero non con-
stat de aliquo quod sit bonus. nec constat quod sit malus pre-
sumendum est ibi de quolibet iuxta regulam iuris quod
sit bonus donec ostet uel appareat contrarium. et tunc po-
test contingere quod ille sit malus. Quarta non autem de quo-
libet presumendum est quod sit malus donec ostet contrarium. Qui-
ta quous in unoquoque sit aliqua preminencia dicente non/
postulo quod arbitremur alios superiores. Hoc intelli-
gendum est ad imitationem humilitatis nostre quia con-
tum bonum contulerit deus alii nescimus. non tamen si con-
stat de malicia actuali pro tempore illo debemus ipsum
iudicare bonum. Sexta et quia in quolibet instanti
malus penitere potest. ideo si post actum peccati mortalis
appareant in tali signa penitentie suspicandum est ip-
sum esse bonum. quous etiam in bono aliter sit quam in ma-
lo. quia pro uno malo de quo constat potest dici ma-
lus. pro uno uero bono de quo constat non potest pro-
pter hoc iudicari siue diffiniri bonum. Bonum enim est u/
no modo. malum autem omnifarium secundum Dyonysium. Aliter autem
est iudicandum de actibus quam de personis. quas semper
possumus iudicare bonas. presumendo quod conuerse sint
statim. Queritur cum dubia sint in meliorem partem in-
terpretanda cur hoc sit. Res. secundum Thomam. quia sic non
fit iniuria proximo. alias fieri posset. Alexas. uero di-
cit idem quod secundum Senecam ex humanitate sapiens quic-
quid accidit bene illud interpretando leuat id est mag-
nificat. quicquid dubium est ex humanitate inclinatur in
melius. Et si queritur quid sit ista humanitas. Res. est mens ista
humane nature a principio quia sicut per sinderisim

fit respectus ad propriam salutem. sic per hunc habitum nature fit respectus ad ea que sunt proximi. Queritur an de occultis cordis homo alium iudicare possit. Res. Solius dei est iudicare de occultis cordis iudicio certitudinis. Sed quia **Prover. xxvii.** dicit. **Quo in aqua resplendet uultus aspicientis.** sic corda hominum manifesta sunt prudentibus. **Et Eccle. xix.** **Ex visu cognoscitur uir et ab occursum faciei sensatus.** **Matth. quocumque** **vii.** **et fructibus eorum cognoscetis eos.** Ideo **Alexander** ad primam auctoritatem dicit sic. Illa manifestatio qua corda dicuntur esse manifesta prudentibus non est nisi quedam noticia secundum diiecturam propter quam non debet homo procedere ad iudicium bonitatis aut malicie secundum certitudinem. Sed ex hoc potest oriri quedam presumptio. Similiter dicit ad secundam dicendum esse. quod diiectura causatur ex iudiciis exterioribus eorum que latent in corde. Ad tertiam uero dicit. quod fructus dicuntur illa iudicia manifesta per que potest esse cognitio presumptionis non certitudinis. vel si per fructus intelliguntur peccata tunc sunt ea que sunt manifesta. ut blasphemias furta etc. et per illa iudicare permittitur. Queritur an homo seipsum de occultis cordis iudicare possit iudicio diffinitionis. Res. secundum eundem per. v. conclusiones. Prima loquendo de persona et de futuro etiam de fragilitate sua aut de pertinente ad fragilitatem satis de se certam quam potest proferre sententiam. De uirtute autem sua uix aut nunquam potest de se ferre sententiam ueram. potest tamen homo qui non habet conscientiam mali habere certitudinem confidentie de futuris. etsi non certitudinem iudicii. Unde. i. **Job. iii.** **Si cor nostrum non reprehenderit nos fiduciam habemus ad deum quod quicquid petierimus accipiemus.** Secunda

loquēdo de facto persone de actione ⁊ de pñt tunc
hō pōt de se certā dare snīaz quo ad gen⁹ operis bo
ni uel mali uel indifferentis. Tercio loquēdo quo ad
personam. tūc de malo pōt hō iudicare s; de bono nō
nisi fuerit ex speciali grā data a dño. sicut quādo di
xit Apostol⁹. Cert⁹ sum qd nec mors ⁊c. me separabūt
a caritate xpī. Pōt tñ ut prius dictū ē haberi certitu
do confidentie. Quarta dubia de propriis factis in
partem deteriore sunt interpretāda quo ad suscep
tionem penitentie. Nec aut interpretari nō est affirma
re uel iudicare simpliciter. sed se gerere circa dubiū ac
si deter⁹ contigisset. Quinta nullus in hac uita iudi
candus est tanq; dignus inferno. quia spūs scūs opa
tur subito. Finaliter igit in alieno hoīe ut plurimum
facta non persona sunt a nobis iudicanda.

De accidia. capitulū. viii.

Accidia sū Tho. ē tristitia de spūali bono inq̃/
tum est diuinū ad quod quis de necessitate te
net ut quādo rō cōsentit in fugam ⁊ horrorem ⁊ dete
stationem boni diuini. carne ōnino cōtra spūm pualē
te. ⁊ est ex suo genere peccatum mortale. Vnde etiam
Damascē. eam diffiniens dicit. Accidia ē tristitia ag
grauans. que. s. ita deprimat animum hoīs ut nihil ei
agere libeat boni spūalis ad quod de necessitate tene
tur. Notat Alex. qd spūale dupliciter capit. Vno mō
generaliter pro omnibus preceptis dei ⁊ prohibito
nibus. Secundo modo specialiter prout respicit solū
illa opa que ordināt ī deū per se sicut sunt orare psal
lere legere ⁊ hmōi. ⁊ hoc mō spūale laboriosū deter
minat spēm peccati in accidia. Primo enim modo nō

Preterea notat qd accidia ē tristitia. similiter inuidia
sed differūt. quia inuidia est tristitia aggrauās d ali
eno bono. Accidia uero est tristitia aggrauans de bo
no proprio spūali. quod uidet malum quia laborio
sum. **N**otat insuper qd tristitia seculi put dispōit ad
mortem culpe. nō ē maximū peccatū. quia ī multis ac
cidit qui sunt ad hoc naturaliter dispositi. sicut ī me
lancolicis. **U**nde multotiens contingit ex infirmita
te melancolie uelletiam alia. **H**ec **A**lex. **E**anc. sic dicit
Accidiā dicim⁹ ōne tediū interni boni. ⁊ hec ex genere
suo uenialis est quia cōtrariat nō caritati sed feruo
ri ei⁹. **F**it āt mortalis dū per eā aut ex ea mortale cri
men incurrit. ut quando redundat in pētū mortale.
sicut est obmissio eorum que sunt de necessitate salu
tis aut desperatio de diuino auxilio aut suiipsi⁹ iter
fectio. **P**rimū magnū. **S**ecundū maius. **T**erciū maxi
mum. **S**ubdit sola negligentia mortalis est p quā id
qd sub precepto cadit obmittit⁹ q̄uis culpabilior ī
exercitiis spūalib⁹ ⁊ ierarchicis. ut ī missa. q̄ pphāis
de hoc habes lati⁹ īfra. q. xvi ii. ⁊. xx. **T**ediū tñ boni
aliqñ solū ē mor⁹ naturalis. ⁊ sic nullū ē peccatū. **A**li
qñ ē appetit⁹ tristati de ope spūali laborioso ⁊ sic ē
ueniale. imo etiā appetitus ille si sit deliberatiuus ē ue
niale. quia consensus in ueniale non ē nisi ueniale pec
catum. **P**reterea tedium boni proueniēs ex difficulta
te operis aut ex malicia oplexiōis absq̄ culpa pl⁹ ī
Johāne q̄ in **P**etro auget meritū ⁊ laudē **J**ohannis
nī ⁊ dū in ceteris ip̄e cū **P**etro equaliter operet. **D**iffi
cultas uero in opere uirtutis ex assuefactiōe uiciorū
proueniens plus de per se diminuit ratione⁹ laudis

glorie ⁊ meriti q̄ augeat. tñ male habituat⁹ qui ex
maiori conatu opus simile ad bene habituatū perfu/
cere nequit. magis inde reddit incidentaliter cōmēdā/
dus. Caritas que cōgaudet ueritati huic uicio oppo/
nit. Gaudium siue letitia bona que est s̄m Damascē/
num que non penitudinem infert. nec alteri⁹ nocumē/
ti est generatiua. nec ultra excedit mensurā. nec a stu/
diosis operibus suis nos abstrahit. aut in seruitutez
redigit. Contra p̄ceptū at caritatis ē deū nō diligere
super omnia. Diligere at deū super oīa ex toto corde
ex tota aīa ⁊ ex tota uirtute q̄tuz sufficit uiatori ad
salutem dicit Cancellā. est taliter affici ad deū actu p̄
habitu q̄ dei amicitiam cuiuslibet alteri⁹ rei dilecti/
oni anteponat sic q̄ pro nulla dilectione sui uel alte/
ri⁹ caritatem uellet deserere per transgressionē cuius/
cunq; p̄cepti diuini. Est etiam contra caritatem lo/
quendo de dilectione proximi ⁊ dei. nō seruare ordi/
nem ei⁹ qui ē q̄ primo de⁹ p̄ oībus diligit. Secun/
do ut animam propriā ⁊ ei⁹ salutē p̄ cūctis diligit
Tercio ⁊ deinde proximum s̄m aīam principaliter.
Quarto corp⁹ propriū. nisi q̄s p̄ republica id expo/
nat. Quinto corpus proximi. Circa p̄ximi etiā dile/
ctionem diligantur propinquiore⁹ ⁊ meliores plus
p̄piniq̄uoribus malis. imo s̄m Ambro. sēp bōi do/
mestici malis filiis sunt preferendi. Sub p̄cepto in/
super caritatis cadit diligere inimicum in corde. s. q̄
tum ad naturā in uniuersali. puta si aliquis diligens
deū ⁊ p̄ximū ab illa generalitate dilectiōis p̄ximū
nō excludat Secūdo h̄re aīm patū ad diligendū iūni/
cū si necessitas occurreret. Tercio oñdē signa caritati

inimico que cōiter ab alijs omnibus ostendi solent.
Quarto subuenire inimico in ultima necessitate. **D**ile-
ctio etiam proximi quatuor ista habere d3. **S**ic seue-
ra ut diligat eū propter deū. **S**ic iusta ⁊ nō odescen-
dat pximo in aliquo malo sed solū in bono. **S**ic ue-
ra ut non propter utilitatē uel dilectionē diligat. sed
quia uult proximo bonum sicut sibi ipsi uult. **S**ic eti-
am ordinata seu recta ut plus sibi uelit maius bonū
primo. s. deum ⁊ beatitudinem ⁊ uirtutē aīe. deinde sci-
entiam ⁊ sapientiā. deinde bonā corporis. postremo
bona exteriora. nō etiā peruertat ordinē caritatis su-
pratactum. q. l. In hac em̄ dilectione dei uel creature
bene uel male ordinata scit̄ quid est pctm̄ mortale.
quid ueniale ⁊ quid nullum. ut habes in prologo per
secundum notabile. **S**candalum etiam ex accidia nō
nunq̄ nasci solet. **E**st at̄ scandalum actiuū s̄m ⁊ be-
dictum uel factum minus rectum prebens occasiōē
ruine. **E**t fit quando aliquis dicit uel facit aliquid qd̄
de se tale est ut alterum aptum natum sit inducere ad
ruinam. **E**t est scandalum duplex. vnum passiuū id ē
receptum. ⁊ illud est generale peccatum nō speciale. in
eo enim est q scandalizat̄. **E**t est mortale pctm̄ qñ ex
dicto uel facto alteris quis ruit in aliquod mortale
peccatum. **A**liud ē actiuū. i. datū quod diffinitū est.
⁊ est in eo qui scandalizat̄. **E**t fit dupliciter. **U**no mō
per accidēs. puta qñ fit p̄ter intentionē agentis. quā-
do scz aliquis suo uerbo uel facto inordinato nō in-
tēdit alteri dare occasiōē ruine sed uult saluti sue sa-
tisfacere. ⁊ sic iterum non est peccatum speciale s3 po-
test esse peccatum. **A**lio modo per se fit scandalum

quādo scilicet aliquis suo inordinato dicto uel facto
intendit alium trahere ad peccatū. et sic ē spirituale pecca-
tum quia intendit spirituale proximi nocumentū. De scan-
dalo itaq; dāt **C**anc. iiii. regulas. Prima nullo agēs bñ
sū omnes circumstantias dici debet dare scandalum
alteri quācumq; scandaliset alius. quia in uia omnio
recta si quis ceciderit non ex scandalo uie. sed ex pro-
prio defectu puenit. Secunda solus ille scandalizat
actiue qui aduertēs aut aduertere debens alios pro-
niores esse ad peccandum ex mō suo agēdi qui sibi nō
est in pēcepto. nihilominus ipse operari nō desistit. Secus
in casib; hic exclusis ubi malicia propria ē scandalū
gratis acceptū ubi pterea nō ē aduertētia nec eē debet
de scandalo alteri; et ubi q; ad illud operandū tene-
ret. Tercia ille dicit ex malicia sua peccare et scanda-
lum accipere non ex actu alterius qui informat suffi-
cienter de bonitate huiusmodi actus nihilominus cadit i
ruinam. ut si ex uoto religionis emissio parentes post
sufficientem de religionis profectu informationem se
scandalisari oquerant. Scandalū ē hoc nō iam pu-
sillorum sed phariseorū. acceptū. s. nō datū. Quarta q
libet ab omni actu cui nō ē astrictus aliunde teneat
sistere. quādo timet aut timere debet sū uehementem
dicturam scandalum pusillorum. quousq; de isto cō-
pescendo diligentia opleuerit. nisi forte pro cōmuni
utilitate unctio spiritus sancti doceat tunc illud a-
gendum. ut xp̄s fecit in publicatione ueritatis sacra-
menti. Proinde sanctus **T**homas. Scandalū actiuū
per accidēs est peccatū mortale. Primo quādo aliquis
omittit actum peccati mortalis. Secundo quādo q;

stemnit salutem proximi ut pro ea seruanda nō pre-
termittat aliquis facere quod sibi libuerit. **V**eniale
at pētm est dupliciter. **U**no modo quādo quis actū
peccati uenialis omittit. **S**ecundo mō quādo qs cō-
mittit actum qui non est sū se pētm sed hz aliquam
speciem mali cum aliqua leui indiscretiōe. **S**candalū
uero per se actiū ē peccatū mortale dupliciter. **P**rimo
qñ qs intendit aliū inducere ad peccandū mortaliter
Secundo qñ intendit aliū inducere ad peccandū ue-
nialiter per actū peccati mortalis. **V**eniale pētm ē qñ
intendit aliū inducere ad peccandū uenialiter p actū
peccati uenialis. **A**ccidia etiā imprudentiā crasat. iō
de uiciis prudentie oppositis ē uidendū. **P**ro quo. ū
intellectu sū **T**ho. notandum q prudentia hz tres
partes in genere viz. **P**rimo consilium sū quod di-
cit quis eubuliam habere. **S**ecundo iudicium seu sen-
tentiam de consiliatis. **T**ercio preceptum scz ad exe-
quendū pconsiliata ⁊ sententiata ⁊ ad quodlibz ho-
rum ut bene fiat multa exigunt. nā ad bonitatez cōsi-
liū seu eubulie. v. aut. vi. exigunt. viz memoria. s. prece-
ritoz gestorum ⁊ similium. **I**ntelligentia que ē p sen-
tium ottingentium ⁊ necessariorum. **S**ollertia q ē in
considerandis futuris euentibz. ē cū facilis ⁊ promp-
ta diecturatio de inuētiōe medii. **R**ō siue rōcinatio q
cōfert vnū alteri. **D**ocilitas p quā qs acquiescit sentē-
tiis maioris. **E**ustochia uero ē qñ qs ex seipso pmp-
te diecturat de medio l de quibuscūq. **Q**ue viz sunt
media iter supmū aīe qd ē rō. ⁊ ifimū hoīs qd ē opa-
tio p corpis exercitiū media **S**ecūda ps prudentie pri-
cipalis ē sentētia seu iudiciū. ⁊ habz duas partes seu

virtutes. Una est synesis que ē bñ iudicatiua de cōi/
bus regulis. Alia ē gnomyn que ē bene iudicatiua d
hñs ubi oꝝ a cōi lege recedere. **T**ercia pars princi
palis prudentie est preceptiua seu executiua tres bñs
partes. Prima est prouidentia que ordinat aliquid
quod est fini accōmodatum. Secūda est circūspectio
per quam id quod ordinat in finē quis oparat cum
his que circūstāt. Attendit em̄ circūstantias negociū.
Tercia ē cautio que uitat impedimēta. p eā em̄ q̄s sic
accipit bona ut uitet mala ⁊ cauet ab hñs que actus
uirtutū impedire pñt. Cōtra prudentiā igit̄ q̄ ē auri/
ga uirtutū plura p̄tā fūt. Primo imprudētia seu teme
ritas ei opponit̄. Comittit̄ at̄ qñ q̄s diuertit a regulis
diuinis. puta qñ q̄s qñ otemnēs ⁊ repudiāns diuina
documenta p̄cipitanter agit. vult em̄ talem actū ipru
dētie q̄ uult iprudēter agere otra ptes prudētie. s. cōsi
liū iudiciū ⁊ preptum. **N**otandū p̄terea q̄ uicia oīa q̄
opponunt̄ quibuscunq̄ uirtutib⁹ otemtis sub prudē
tia reducunt̄ ad quatuor uicia. s. precipitationem. in/
considerationem. inconstanciam. ⁊ negligentiam. **E**c
sunt ista generalia ⁊ specialia uicia. sicut etiā pruden
tia que ē recta rō agibilū ē uirt⁹ generalis ⁊ special.
Imprecipitatio fit dupliciter. Uno mō qñ q̄s p impetū
uolūtatis uel passiōis p̄trāsīt act⁹ seu ptes cōsiliū. pu
ta qñ q̄s dimittit grad⁹ p̄fatos. s. memoriam ⁊ c. **A**lio
mō quādo quis prefata pertransit ex ōceptu regule
dirigētis. **E**t hoc proprie uocatur temeritas. ⁊ pro
uenit ex superbia que refugit subesse. **I**nconside/
ratio est quando aliquis deficit in recte iudicando.
ex hoc q̄ contemnit uel negligit attendere ea de

quib9 rectum iudiciū pcedit. puta regulas cōes f' ca
sus ubi exorbitandum ē ab eisdem. **I**nconstancia est
quando quis ratione deficit in precipitando ea que
sunt preconculata ⁊ iudicata tanq̃ bona. ⁊ fit aliquā
do ex ira aut inuidia aut delectatione ⁊ similibus. p̃
sertim ex luxuria. **N**egligentia est defect9 debite solli
citudinis circa bona q̃ quis facere debet. ⁊ prouenit
ex quadam remissione uoluntatis per quā contingit
q̃ ratio nō sollicitat ut precipiat ea q̃ d3 uel eo mō
quo debet. **E**t opponit sollicitudini bone seu diligē
tie. **C**onsistit at in interiori actu potius. **N**ō etiā dici
tur a neq̃d ē nō ⁊ elegancia quasi non elegancia eoz
que sunt ad finem. **N**igricia at importat tarditatem
ad exequendum. **C**orpor uero remissionē quandam
in ip̃a executione. **O**missio etiam pertinet ad exteri
orem actum debitum quemcūq; qui p̃termittit. **N**eg
ligentia itaq; est peccatum mortale. **U**no mō si illud
quod pretermittit sit de necessitate salutis. siue actus
sit siue circūstantia ⁊ tunc trahit ad illud gen9 pecca
ti magis manifestum q̃ sit electio interior sola. **A**lio
modo si uoluntas intancuz sit remissa circa ea q̃ sunt
dei ut totaliter a caritate dei deficiat. ⁊ hoc precipue
contingit quando negligentia sequitur ex contemp
tu. **I**tem si quis diligeret deum solum amore natura
li. tunc causaretur negligentia que ē p̃ctm mortale. **A**
lioquin si negligentia consistat in pretermissione act9
alicuius uel circūstantie que nō sit de necessitate sa
lutis nec hoc fiat ex contemptu sed ex aliquo defectu
feruoris caritatis. qui impeditur aliquando per
aliquod uentale peccatum. tunc est solum ueniale.

Que aut sit differentia negligentie et contemptus. Vide
supra. c. ii. §. vii. et c. i. §. v. Item infra pñti. c. §. xx.
Prudentia carnis seu mundi est cura seu studium secundum quod
quis bona carnis habet et amat. ut ultimum finem vite
sue. et sic est mortale peccatum. Aliquando autem aliquis in
ordinate afficitur ad aliquod delectabile carnis absque
hoc quod auertatur a deo per peccatum mortale. Et si ad
hibeat studium ad hanc delectationem consequendam non
est nisi ueniale. Si uero aliquis actu curam carnis refe-
rat in finem honestum puta cum quis studet comesti-
oni propter sustentationem corporis tunc non est pru-
dentia carnis. et sic prudentia carnis tendit ad finem non
uere sed apparenter bonum. Astucia etiam sicut prudentia
carnis habet cum prudentia uera similitudinem non au-
tem existentiam. Ignorantia etiam sepe facit peccatum
de qua ponit Cancellarius sex regulas. Prima. quilibet
obligatur scire illud absque cuius notitia non potest evitare
peccatum. Secunda culpabilis ignorantia iuris diui-
ni non cadit in facientem illud quod in se est. quoniam spiritus
sanctus talem hominem de necessariis ad salutem que-
rites suas excedunt immediate docere paratus est.
Tercia ignorantia inuincibilis excusat in eis preteritum
que sunt facti non autem crassa uel supina. que prouenit ex
negligentia sciendi et faciendi quod in se est. Dicitur autem
inuincibilis non quoniam uinci possit. aut quod ex ea necesse
sit tunc operari. sed quia operans sufficienter secundum casum even-
tuum diligentiam non apposuit sciendi aliquid quod nescit.
Quarta ignorantia iuris humani sufficienter promulgati
non liberat subditos a pena in foro exteriori. licet fre-
quenter quo ad deum excusat a culpa quosdam ignorantes

vide de hoc supra. c. ii. §. vii. **Q**uinta non quilibet
tenet scire de quolibet peccato mortali an sit tale licet
expediat illud inquirere et scire iuxta uniuscuiusque
res et statum et plus ecclesiasticos quam laicos. et inter ec
clesiasticos prelati ex officio tenentur quod sint parati om
ni poscenti reddere rationem de ea que in eis est fide
et spe. vi. **N**emo utens ratione diu ab ignorantia princi
piorum moralium excusat. **F**orte enim morula ad con
siderandum apponere fas est. **E**x premissis patet et ex scilicet
Etho. quod quintuplex ignorantia est peccatum. **P**rimo eorum que
sunt fide necessario tenenda. **S**ecundo eorum que sunt sub
precepto dei preceptum in decalogo facienda. **T**ercio eor
um que sunt a christiano desideranda sicut eorum que in
oratione dominica continentur. **Q**uarto eorum que precep
ti vim habent ab ecclesia communiter promulgata. **Q**ui
to eorum que quilibet pro suo statu necessario habet
scire. unde negligentia talia sciendi et addiscendi affe
ctio talia non sciendi. et fuga a predicatore vel docto
re ubi talia quis discere potest sunt peccata sicut dictum est
de negligentia. §. xvi. **I**ngratitude etiam fit obmis
sione et commissione. prout fit obmissione habet tres
gradus. **P**rimus quando homo beneficii non retribu
it pro loco et tempore secundum suam facultatem. **S**ecundus
peior quando quis pro beneficio non laudat benefa
ctorem et gratias agit sed dissimulat quasi non demonstras
se beneficium accepisse. **T**ercius pessimus quando non recog
noscit beneficium siue per oblivionem siue quocumque a
lio modo. **I**sti tres gradus sunt peccatum veniale quando proue
niunt ex negligentia quadam aut ex aliqua indispositione ho
minis ad virtutem. **P**ossunt tamen contingere quod etiam talis

ingratitude sit peccatum mortale. vno mō ppter in
terio rem oremptum. Alio mō ppter odicionem eius
q̄ subtrahit qđ ex necessitate debet bñficio uel sim/
pliciter siue in aliquo necessitatis casu. **I**ngratitudo
etiā fit cōmissione ut quādo quis non solum preter/
mittit implere gratitudinis debitum s; etiā contrariuz
agit. **E**t in hoc etiā tres sunt gradus. **P**rimus quan/
do quis retribuit mala pro bonis. **S**ecundus peior
quando beneficium uituperat. **T**ercius pessimus qñ
beneficium quasi maleficium reputat. **E**t hii grad⁹ eti
am sūm odicionē ei⁹ qđ agit. quādoq; sunt pctā mor
talia. quādoq; uenialia. **C**orrectionis fraterne obmis
sio pōt fieri tripliciter. **V**no mō meritorie sicut dicit
Augustin⁹. **S**i propterea quisq; obiurgandis ⁊ corri
piendis male agentib⁹ parcat quia oportun⁹ temp⁹
inquirat uel eisdem ipsis metuit ne deteriores ex hoc
efficiantur uel ad bonam vitam ⁊ piam erudiendos
impediant alios infirmos ⁊ premant atq; auertant
a fide. non uidetur esse cupiditatis obmissio. sed con
silium caritatis. **A**lio modo pretermittitur ⁊ est pecca
tum veniale quando timor ⁊ cupiditas tardiores fa
ciunt hominem ad corrigendum delicta fratris non
tamen ita qđ si constaret ei qđ posset fratrem a pecca/
to retrahere propter timorem uel cupiditatem dimit
teret quibus in animo proponit caritatem fraternam
Et hoc modo viri sancti quādoq; negligunt corri/
gere delinquentes. **T**ercio modo pretermittitur cuz
peccato mortali. quādo scilicet formidatur ut **A**u/
gustinus dicit iudici⁹ uulgi. ⁊ carnis excrutiatio uel
peremptio. dum tamen hec ita dominant in animo.

q̄ fraterne caritati preponant. Et hoc uidet̄ contin-
gere quando aliquis presumit de aliquo delinquen-
te probabiliter q̄ posset eum a peccato retrahere. et
tamen propter timorem uel cupiditatem pretermittit.
Voti fractio etiam peccatum est de quo est talis cō-
clusio. q̄ omnis uoluntaria uoti fractio est mortale
peccatum. quia reddere est necessitatis. ⁊ totiens quo-
tiens frangit. nisi dispensetur commutetur aut irritet̄
per eum ad quem spectat. Et sunt gradus ibi. quia
quando solemnizatum est per sacrum ordinem ut cal-
stitas in sacris constituto. uel per approbate religio-
nis professionem. Est maius peccatum si frangitur q̄
in uoto castitatis priuato. Et in religione approba-
ta uotum paupertatis est magnum. castitatis maius
sed maximum obedientie. Sic etiam in priuatis uol-
tis uotum castitatis pene uel in toto omnia alia exce-
dit uota. Quamobrem solus papa in eo dispensat.
vide de hoc infra. c. xiii. q̄. x. ⁊ c. xiii. q̄. iii. Item. cap.
xvi. q̄. xvii. Sic etiam uota terre sancte. liminum al-
postolorum ⁊ sancti Jacobi reseruant̄ aliquādo ut
uidet̄ pape quo ad dispensationem. Orationem etiā
debitarum obmissio tendit ad peccatū mortale. Pri-
mo quando cadit sub uoto alicuius oratio. Secūdo
quando obmittit horas canonicas legitime nō īpe-
ditus q̄ tenet̄ sub p̄cepto. Tercio q̄ orationē facere o-
tēnit in penitentie sacramento inuictā. Quarto q̄ ali-
unde non ualēs tēptationi tendenti ad mortale resis-
tere deū p̄ grā nō inuocat. Quinto q̄ in festis ubi pre-
ceptū ē deo seruire aut nō missaz audit aut deū nō ui-
ligit aut nō orat nisi esset aliunde legitime impedit⁹

Filie accidie sunt fm Gregori. sex. Prima est malicia quando quis ex tristitia de spūalibus impugnat ipsa spūalia bona in quorum detestationem aliquis inducit. Malicia tamen aliter capit quādo dicitur qd qd ex malicia peccat. id ē quando peccatuz prouenit ex inclinatione habitus. prout uidelicet ex malicia peccare distinguitur contra peccare ex infirmitate uel ignorantia. quia tunc ex malicia peccare nō est spūale peccatum. sed generalis quedam conditio peccati est.

Secunda est rancor quando quis ex tristitia de spūalibus impugnat hominem qui ad bona spūalia inducit. Tercia est pusillanimitas quando sic fugit aliquis contristancia. qd fugit ardua consiliorum dei. de qua supra capitulo primo. q. decimo. Quarta desperatio est quando quis sic fugit contristancia qd recedit a fine ultimo. De qua supra. q. ii. Itē cap. priō. q. decimoquinto. Quinta est torpor circa precepta. quādo quis sic fugit contristancia qd fugit dei precepta. De quo supra. q. decimosexto. Sexta est uagatio mentis circa illicita. ut quando quis propter tristitiam in spūalibus ab eisdem se transfert ad exteriora delectabilia.

Filie accidie secundum Isidorum sunt octo. Prima amaritudo que est quidam effectus rancoris. de quo dictum est. Secunda est ociositas. quando quis circa precepta torpet sic qd omnino dimittit ea. Tercia est somnolentia. quādo quis torpet circa precepta negligenter ea implens. Quarta est importunitas mentis quando mens sic euagatur circa illicita qd ipsa arx mētis importune uult ad diuersa se de fundere. Quinta est inquietudo corporis qn ex eadē

radice membra inordinate mouent. **S**exta insensibili-
tas qñ ex p̄fata radice fit per corpus motio localis
uel mutatio p̄positi mentis. Septima curiositas qñ
mens sic euagat̄ ad illicita. q̄ quo ad cognitionē ad-
diuersa se uult diffundere ex tristitia. **D**e quo supra
c. ii. §. xix. **O**ctaua est uerbositas. quando idē ad uer-
ba se diffundit. de quo supra c. vi. §. decimosexto rē.

De primo p̄cepto. capi. ix.

Quoniam circa decalogum etiam directe multipliciter pec-
care contingit. ubi primum p̄ceptū ē. **N**ō deos al-
lienos colere. etiā absq̄ institutione imaginum. **F**alios
deos non colere sub institutione imaginum. **N**ullam
superstitionem exercere q̄ ibi ē cū demone tacitū uel
manifestū pactū. **S**upsticio at̄ ē quedā religio supra
modum seruata. uicium uicē quo aliquis exhibet cul-
tum diuinum uel cui non debet. uel modo quo nō de-
bet ⁊ habet species generales. **P**rima est quādo diui-
nus cultus exhibet̄ ei cui exhibendus ē. s. deo uero. s̄
modo indebito. sicut si aliquis tempore gratie uellet
colere deum s̄m ueteris legis ritum. seruando. s. lega-
lia. Sic etiam hodie qui in ecclesia cultū exhiberet dō
stra modum diuina auctoritate ab ecclesia constitu-
tum ⁊ in ecclesia consuetum. **S**ecunda species ē si di-
uinus cultus exhiberet̄ ei cui non deberet exhiberi scilicet
cuiusq̄ creature. **E**t hoc genus in multas spēs
generales diuidit̄ secundū diuersos fines uicē i ydo-
latriam. diuinationem. ⁊ obseruationes humanorū
actuum. **P**rima igitur species est ydolatria que diui-
nam reuerentiam indebite exhibet creature ut si quis

offert demoni. eū adorat ⁊ similia. **S**ecunda ē diuina
tio que demones consulit per aliqua pacta cū eis ini
ta tacita uel expressa. **D**e expressis sunt octo species
de tacitis sex species. **T**ercia est obseruationum sup
sticio. ut sunt ligature ⁊c. **D**iuinatio itaq; est quedā
prenunciatio futurorum modo indebito facta seu u
surpata. quod addit quia si quis pronunciaret ea q̄
ex necessitate proueniunt uelut in pluribus que bñā
naratione p̄nosci possunt. uel si q̄ futura contingētia
dei aliqua reuelatione cognoscunt. non est diuinatio
unde diuinare est sibi indebito modo usurpare p̄nū
ciationem futurorum euentuum consilio uel auxilio
demonum. **O**mnis autem diuinatio ex parte demo
num prouenit. **A**ut quia expresse demones inuocant
ad futura manifestanda. **A**ut quia demones se inge
runt uanis inquisitionibus futurorum ut mentes ho
minum implicent uanitate. **D**e primo uidelicet ubi
demones expresse inuocant sunt octo species. uideli
cet prestigium. somnium. nigromantia. diuinatio. per
phithones. geomantia. ydro. acremantia. ⁊ pyromā
tia. **D**e secundo ubi demones tacite se ingerunt sunt
sex scilicet **G**enesis. augurium. omen. ciromantia. spa
culasmantia. ⁊ sors. **P**restigium fit quando prestigio
sis quibusdam apparitionibus se demones aspectui
⁊ auditui hominum ingerentes ad pronuntiandū fu
tura illicita inducunt. **S**omniorum diuinatio illicita
tunc fit. quando operatione demonum aliquę fanta
sie dormientibus apparent. ex quibus quādo aliqua
futura reuelant his qui cum eis hñt pacta inita illici
ta aut expressa. quia ad hoc inuocant. aut tacita quia

hmoī diuinatio extendit ad quod non potest se extē-
dere. Si uero aliquis utit somniis ad cognoscendū
futura secundum q̄ somnia procedūt ex reuelatione
diuina uel angelica. uel secundum q̄ procedunt ex cā
naturali intrinseca. sicut medici ex somnis infirmita-
tes iudicant. uel etiam secundum q̄ procedunt som-
nia ex causa naturali extrinseca ut quādo imaginatio
dormientis iminutatur ab aere continenti. uel ex im-
pressionē celestis corporis puta quādo sic dormien-
ti aliquę fantasie apparent conformes celesti disposi-
tioni qui inq̄ utit somniis ad cognoscendum futura
ex quacunq; prefatarum causarum aliqua quantū se
potest uirtus talis causę extendere tunc non erit illicita
diuinatio. Ex quibus patet q̄ quinque sunt causę
somnia. uidelicet quatuor iam recitate. Quinta
similiter prout ueniunt ex demonis pacto tacito uel
expresso aut ex illusione sua. **E**rigromantia fit quan-
do per mortuorum apparitionem uel locutionem ad-
hibito sanguine uel alio uidentur suscitati mortui di-
uinare. ⁊ ad interrogata respondere. **P**er phithones
diuinatio fit quādo futura prenunciantur per homi-
nes uiuos. sicut in arreptitiis patet. **Q**uandoq; tamē
demon prenunciat futura per expressas figuras uel
signa que in rebus inanimatis apparent. **G**eomantia
fit quando futura apparent in aliquo corpore terre-
stri. puta ungue uel ferro uel lapide polito. **A**d idem
pertinet protractio punctorum ubi fit aliquando di-
uinatio sine expressa demonum inuocatione. **H**ydro-
mantia fit quando futura apparent in aqua supersti-
tiose. **A**eromantia fit quando apparent in aere. **I**by

romantia uero quando apparent in igne. In sequenti
bus autem sex speciebus diuinationum non expresse
sed tacite demon se immiscet ad predicendum futura.
Prima est **G**enesis. Sunt autem geneatici qui ex astris
certitudinaliter futura predicere curant in effectibus
casualibus seu futuris contingentibus. uel de futuris
operibus hominum ex libero arbitrio dependentibus.
Si autem geneatici frequenter de talibus uerum dicunt
hoc contingit. Aut quia multitudo hominum sequitur
corporum suorum passiones et non rationem. Aut quia
demonnes occulte se immiscet geneaticorum diuinationi/
bus etiam ipsis nescientibus. **S**ecus autem est de ef/
fectibus necessariis ut de eclipsibus et de effectibus a
corporibus celestibus in inferiora corpora agentibus
ut de pluuiis siccitate et huiusmodi. **A**ugurium fit
quando per motum uel uoces auium seu quorumli/
bet animalium. siue per sternutationes hominum uel
membrorum saltus qui illicite futura prenunciat. Et
si talia fiunt ex uisu auium dicitur proprie auspicius.
Quando uero ex auditu auium tunc dicitur augurium
quod etiam est nomen commune ad omnia prefata.
Nihil tamen prohibet ex animalium motibus uel uo/
cibus aliquibus coniecturare futura. quia ex influen/
tia celestium et ex aere continente immutantur ad que/
dam ex quibus possunt conici futura ut si cornix fre/
quenter crocitet pronuntiatur pluuias futura proxi/
me. **A**nimalia etiam percipiunt aliquando diuinos in/
stinctus ut colubas super cristum. et in cete. **I**nstinctus
preterea animalium aliquando causatur a demonibus
qui utuntur hominum operationibus brutorum animalium.

ad implicandum animas uanis opinionibus. et tunc
augurium est. **O**men fit circa uerba hominum alia in
tentione capta quam dicta sint que alius retorquet ad fu
turum quod uult prenoscere. Verba enim hominum que
accipiuntur pro omine aliquando disponuntur secun
dum demonum operationem. aliquando uero secun
dum diuinam prouidentiam. primo modo est illicitum.
sed secundo modo licitum si ex eis pronuncientur
futura. sicut **S**edeon fecit. Iudicum. vii. Et **Eleasar** Ge
nesis. xxi. sed primo modo Benadab regis serui fecerunt.
iii. Regum. ii. **C**yromantia et sequentes due species
sic se habent quod in eis considerantur aliquae figurarum dis
positiones in aliquibus corporibus occurrentes ui
sui. Unde cyromantia fit quando considerantur dispo
sitiones aliquae ex lineamentis manus et inde futura di
cunt. Spatulasmantia fit quando considerantur dispo
sitiones spatularum alicuius animalis. et inde ex tali
bus figuris futura pronunciantur. **S**ors fit quando
aliquid fit ut eius euentu considerato aliquid occultum
innotescat. Sors igitur est quando sine expressa demonum
inuatione fit diuinationo ex consideratione eorum que
eueniunt ex quibusdam que ab hominibus serio fiunt
ad aliquid occulte inquirendum. et fit hoc multiplici
ter. Aliquando per considerationem figurarum que pro
ueniunt ex plumbo liquefacto in aliquid proiecto.
Sed hoc ad geomantiam pertinet. aut quando fit ex quibus
dam scedulis scriptis uel non scriptis in occulto repo
sitis dum considerat quis quam recipiat. Aliquando ex festu
cis unequalibus positis quis maiorem et minorem accipiat.

aliquē ex taxillorum proiectione quis plura puncta
proiciat. Aliquādo etiam dum cōsiderat quid aperiē
ti librum occurrat. Et hec quatuor ad sortem pertinet
Est autē triplex fors. diuisoria. consultoria. ⁊ diuinato
ria. Diuisoria est quando supradicta iudicio sortiū
querunt. quid cui sit exhibendūz siue illud sit res pos
sessā siue sit honor siue dignitas siue pena aut actio a
liqua. Consultoria fit quando inquiritur quid agere
oporteat. Diuinatoria uero quando queritur quid
sit futurum. Est sortibus uti illicitum in sex casibus.
Primo quando quis in quacūq; materia trium spe
cierum ea intentione sortibus utit quasi huiusmodi
actus humani qui requiruntur ad sortes secundum
dispositionem stellarum sortiantur effectūz. quia ua
na tunc ⁊ falsa est opinio non carens demonum iu
uamine. Secundo quando sortiūz iudicium expecta
tur ex demonibus. Exemplum Ezech. xxi. de rege ba
bilonis. Tercio quando iudicium expectatur a deo.
⁊ tunc non est de se illicitum. ut dicitur Proverbioꝝ
xvi. Potest tamen in hoc quadrupliciter peccatūz in
cidere. Primo si quis absq; ulla necessitate ad sortes
recurrat. quia per hoc uidetur deum temptare. Secun
do si quis etiam in necessitate absq; reuerentia sorti
bus utat. verūz Mathias preuia oratione ⁊ cetū san
ctorum collecto electus est. Tercio si diuina oracula
ad terrena. seu secularia negocia ad uite huius uani
tatem quis conuertat ut aliqui faciunt in libris euan
geliorum ⁊ sacris. Quarto si in ecclesiasticis electioni
bus utantur sortibus. secus ē in secularibus dignitati
bz quo ad electionē talū ⁊ etiā i tꝑaliū rez diuisione

Licitum insuper est quando necessitas imminet cum debita reuerentia sortibus diuinum iudicium implorare ut quando dubium est quis in persecutione circa oues pastor remanere debeat. **E**t qñ aliquis tēpo re famis abundaret ⁊ duo egentes equaliter eēnt in extrema necessitate nec utriqꝫ quo abundat donū sufficeret. tunc etiam iustissimum s̄m Augustinum eēt sorte uti cui dandum esset. **O**bservationes humanorum actuum illicite fiunt. ut pro tertia specie generali supra recitatum est in septem. scilicet in acquisitione scientiarum in immutatione pro sanitate corporum in usu imaginum. in virtute lapidū. in expectatione fortuitorum euentuum. in usu uerborum sacrorum. ⁊ in immutatione mentium ⁊ similium. **O**bservatio artis notorie est illicita ⁊ inefficax ac superstitiosa. quia obseruantis eius quis acquirere nititur scientiam uel ueritatem per quedam pacta significationum inita cū demonibus. sicut in inspectione quarundam figurarū ⁊ prolatione quorundam ignotorum uerborū ⁊ huiusmodi aliis. **O**bservationes ordinate ad corporum immutationem puta ad sanitatem ⁊ huiusmodi tunc sunt superstitiose quando naturaliter nō possunt facere tales effectus quales ab eis expectant. quia tales sunt solum quasi signa ⁊ sic pertinent ad pacta cū demonibus inita. **E**t fiunt talia aliquando cum generibus lapidum. **A**liquando cum herbis. **A**liquando cum lignis. **A**liquando sonis certis aut uocibusfigurationibus ac signis quibusdam aut carminibꝫ ⁊ aliis ritibꝫ. **E**t talibꝫ rebꝫ naturalibus adduntur characteres aliqui uel aliqua nomina uel alie quęcunqꝫ

vane obseruationes que manifestuz est naturaliter ef-
ficaciam non habere. imagines enim astronomice vo-
cate pertinent ad superstitionem demonum arte con-
fictam. **E**t falsum est qd lapidibus ⁊ animantibus ac
sonis certis uocibus figurationibus. aut signis obser-
uatis in celi conuersione uel motibus siderum fabri-
centur ab hominibus potestates siderum idonee ad
uarios effectus exequendos quasi effectus magica-
rum artium ex uirtute celestium corporum proueniāt
Credere etiam homines posse per artem uere mutari
in lupos uel bestias ⁊ huiusmodi falsum est ⁊ supersti-
tiosum. **O**bseruationes etiam que ordinantur ad pre-
cognoscenda aliqua fortuita uel infortuita sunt illi-
cita ⁊ superstitiosa ac reliquie ydolatrie. **E**xēpli grā
si membrum aliquod salierit si inuicem ambulanti-
bus amicus lepus aut canis aut puer medius interuenerit
limen calcare cum aliquis ante domum transit suam.
Redire ad lectum si quis duz se calceat sternutauerit
redire domum si procedens offenderit cum uestis a
fortibus redditur. **O**bseruare dies faustos uel infau-
stos. uerba preterea diuina scripta suspēdere ad col-
lum aut secum portare propter sanitatem uel prospe-
ritatem uel proferre talia. ⁊ tunc est illicitum ⁊ super-
stitiosum. **P**rimo quando continent aliquid ad iuo-
cationem demonum pertinens. **S**ecundo quādo con-
tinent ignota nomina. **T**ercio quando continent aliqua
falsa. **Q**uarto qñ cū diuinis uerbis ibi continentur aliq̃
uana puta aliqui characteres inscripti preter signum
crucis. **N**uc si spes habeatur in modo scribendi. **N**uc

ligandi aut in quacunque huiusmodi uanitate que ad
diuinam reuerentiam non pertinet. quando autem nul
lum prefatorum fit tunc est licitum. puta quando p
ferunt diuina uerba. aut inuocatur nomen diuinum
seu scribitur seu portatur et respectus habeatur ad solam dei
reuerentiam et ad sacra uerba ac ad diuinam uirtutem
a qua expectatur effectus. In incantationibus etiam ser
pentum et quorumcunque animalium. si solum talis af
fectus habeatur iam dictus non est illicitum. unde
licitum est tali respectu herbas colligere medicinales
cum simbolo diuino et oratione dominica. Sic etiam
ad sanandos infirmos licet aliqua sacra uerba dice
re ut pater noster. aue maria. uel qualitercunque nomen
dei inuocare. seclusis predictis quatuor malis. **M**al
eficium dicitur quando quis superstitiosis obserua
tibus alium demonis cooperatione occulta uel manife
sta in amorem alterius uel odium inflamat. **D**e
enim permittente propter peccata potest demon cor
pus hominum possidere. sicut in demoniacis ledere
sicut Job. Occidere sicut uiros uirginis quas postea
duxit Tobias. infrigidare ne moueatur ad coitum.
imaginationem unius immutare. ut sic odiat quis quam
diligere deberet. et econuerso de amore ut de puella in
legenda sancti Blasii. **E**t secundo dyalogorum Gre
gorius de sanctimoniali. voluntatem tamen demon
nunquam potest immutare. Generaliter autem pro super
stitioso reputatur. quod quantum de se est non pertinet ad
dei gloriam. neque ad hoc quod mens hominis referatur in de
um aut quod carnis concupiscentie moderate refrenentur.
aut etiam si fit preter ecclesie institutionem. uel contra

consuetudinem communem que secundum Augustinum pro lege
habenda est uel quod non potest reduci in causas natura
les secundum artem medicine. philosophie. astronomie. uel quod non
potest reduci ad artificiales modos. presertim licitos
Adiurare demones per exorcismos licitos et est licitum
et officium exorcistarum. et aliorum licet non ex officio
Peccatum autem est adiurare demones ad discendum
aliquid ab eis uel ad famulandum sine speciali dei in
structione uel reuelatione. Preterea adiurare superiorem
hominem quasi uolendo eum necessitare est peccatum
licet tamen hoc ad inferiores. licitum etiam est super
iores adiurare non necessitare. sed per diuina uerba
precando. Temptat deum aliquis quando de excellen
tia aliqua diuina dubitat uel pretermittit homo fa
cere quod potest ad pericula euadenda respiciens so
lum ad auxilium diuinum. Temptat autem deus tri
pliciater. Uno modo uerbis expresse quando aliquis
ex incertitudine fidei ea intentione aliquid a deo po
stulat ut exploret dei scientiam potestatem aut boni
tatem aut ueritatem dicti eius. Secundo factis deus
temptatur et expresse quando quis ex incertitudine fi
dei per ea que facit intendit experimentum sumere di
uine potestatis pietatis et sapientie. aut ueritatis di
cti eius. Tercio temptatur deus quasi interpretatiue
quando quis et si non intendat experimentum de deo
sumere aliquid tamen petit uel facit ad nihil aliud u
tile nisi ad probandum dei potestatem uel bonitatem
seu cognitionem uel ueritatem dicti eius. Deinde et
iam quasi interpretatiue qui ante orationem suam
animum suum non preparat dimittendo si quid

aduersum aliquem habet uel alias ad deuotionem se
non disponendo. talis enim non facit quod in se est
ut exaudiatur. Quando autem propter aliquam iu/
stam necessitatem uel piam utilitatem committit se a/
liquis diuino auxilio in suis petitionibus uel factis
hoc non est deum temptare.

De secundo precepto et tribus sequentibus. ca. x.

Secundo precepto prohibetur oratio periurium et om/
nis blasphemia in deum in sanctos et in sancta fieri.
atque iurare prohibetur sine tribus comitibus uicibus iusti/
tia id est discretionem. iudicio id est non leuiter. et uerita/
te id est non false. Iurare per deum quod est eum te/
stem ueritatis adducere fit licite. immo meritorie dum
ueritas subest et reuerentia comitatur et pia necessitas
ex humana infirmitate consurgens impellit. Iurare
in uanum est proprie deum in falsitatem cuius esse te/
stis nequit inuocare. immo dum ex deliberatione fit
semper est mortale. Periurium enim est mendacium
iuramento firmatum. et est ex suo genere peccatum mor/
tale. Fitque tripliciter. Primo principaliter fit periur/
rium quando deest ueritas iuramento. prout scilicet
est mendacium iuramento firmatum. Secundario
fit periurium quando iuramento deest iustitia puta
quando quis iurat illicitum se facturum. illud tamen
non faciendo non est periurus. Tercio quando de/
est iudicium puta quando aliquis indiscrete iurat.
quia ex hoc ipso periculose committit in iurando fal/
sitate incurrendi. Sicut qui iurat se non intratu/
rum religionem. uel non daturum elemosinam uel
huiusmodi. Si tamen talis postea facit quod.

melius est non efficere periurus. qz malum sub iuramē
to cadere non potuit. **S**ūt preterea alii gradus in per
iurio. **P**rimo si quis per euangelium iurans periuret
Secundus si quis per deum in cōmuni sermone iurās
periurat. **T**ercius si quis solemniter iuret per euangeli
um periurans. periur⁹ ē ⁊ mortaliter peccat qui nō i/
plet ubi potest qđ coact⁹ iurauit iuramēto promissio
rio. nisi absoluat auctoritate superiorum presertim qñ
coactio cadebat in ostantē uirū tūc dispēsari pōt p su
periorē. **S**ui periurat iocose auget diuinā irreuerenti
am ⁊ peccat mortaliter. **P**eriurus ē qui falsum iurat
qđ putat eē ver⁹. s; pl⁹ periurus ē qui uer⁹ iurat qđ
putat eē falsum nam talis mentit⁹. **P**eriurus etiā
est qui aliquid putat eē falsum ⁊ iurat tanq̃ sit uerū
quod forte uerum ē. **F**alsum testimonium autē ferre i
iudicio scienter semper est peccatum mortale. **S**ed si
quis ibi uel alias ex labilitate memorie humane repu
tat se certum eē de eo quod falsum est. ⁊ tamen cum
debita sollicitudine recogitās estimet se certum eē de
hoc quod fals⁹ est. nō peccat mortaliter hoc asserēs
quia non dicit falsum testimonium per se ⁊ ex intenti
one. sed per accidens contra id quod intendit. **N**on
etiā incurrit aliquis periurium quando aliquis iu/
rat uel promittit se facturum uoluntatem alterius si
alter cui iurauit iuranti imponit illicita uel inhonest
a uel importabile siue immoderatum. quia quando
aliquis iurat uel promittit se facturum uoluntatem
alterius intelligenda est debita conditio. si scilicet il/
lud quod ei mandatur si licitum ⁊ honestum ⁊ porta
bile siue moderatum. **S**ui preterea fit de nouo cuius

alicuius civitatis. non obligat. **S**i iuramento ad servanda
illa que civitas se servaturam prius iuravit tenet ta-
men ex quadam fidelitate concubis ut fiat particeps
onerum eorum. **C**anonicus etiam qui iurat se serva-
turum statuta edita in aliquo collegio non tenetur
ex iuramento ad servandum futura statuta que de no-
vo fiunt nisi intenderit se obligare ad omnia statuta
preterita et futura. Tenet tamen servare ea statuta ex
vi statutorum que habent coactivam virtutem. **S**ui-
tuncque vero ex lapsu lingue falsum iurat. siquidem ad-
vertat se iurare et falsum esse quod iurat non excusat
a peccato mortali. Si autem hoc non advertat non vi-
detur habere intentionem iurandi. ideo a crimine per-
iurii excusatur. **D**e exigentibus vero iuramentum
sciendum. quod si aliquis exigit iuramentum tanquam perso-
na publica secundum quod exigit ordo iuris ad petiti-
onem alterius non videtur esse in culpa. siue ipse iura-
mentum exigit siue sciat eum false iurare siue verum.
quia non videtur ille exigere. sed iste ad cuius instan-
tiam exigit. **S**ui autem exigit iuramentum pro seipso
propria sponte et tanquam privata persona et nescit alium
iuraturum falsum et ideo dicit sibi. Jura mihi ut fides
ei sit non est peccatum. Sic etiam quando per se aliquis
exigit iuramentum et tamen non semper scit alium iu-
rare verum vel falsum. sed quandoque dubitat de facto
et credit eum verum iuraturum. et tunc ad maiorem cer-
titudinem iuramentum exigit non est peccatum. Si autem
quis scit eum fecisse. scilicet contrarium eius quod iurat et cogit eum iu-
rare homicida est. **P**ostremo perversum iuramentum est quod

aliquis ueruz iurat per falsos deos. De prefata etia
materia exactionis iuramenti ponit Cancellaria. tres re
gulas. **P**rima exigere iuramenta ab hiis de quib9
uebementior est presumptio q̄ de opposito apud ex
igentes q̄ periurabunt. ⁊ ad hoc ex deliberatione in
ducere iux aut nūq̄ caret mortali delicto. nisi forsan
quandoq̄ apud iudices quibus ex officio sic exigere
necesse est. **S**ecunda neq̄ necesse est neq̄ utile ⁊ sepe
criminofum exigere iuramenta ab hiis qui questionā
tur in iudicio exteriori ecclesiastico uel civili quando
presumi potest uebementer q̄ uel deiurabunt ⁊ quan
do eorum iuramento nullatenus statur. **T**ercio de
re penitus occulta que scilicet non potest probari te/
stibus duobus. neq̄ rempublicam scandalizat null9
in foro exteriori licite potest ab alio inuito iuramen
tuz extorquere. **S**abbati sanctificatio infringitur.
Primo per eos qui tunc peccāt mortaliter. scilicet die
dominico uel festiuitate notabili. Secundo per eos
qui faciunt opus corporale non pertinens ad dei ser
uitium seu cultum. Aut quod non pertinet ad exerci
tiuz spūalis actus seu cultus diuini. **A**ut non perti
nēcia ed ea que sunt necessaria sibi uel suis. **A**ut nō
pertinēcia ad salutez propriū uel alieni corporis. Aut
non pertinentia ad uitam dum imminens est damnu
rei exterioris. **D**e illo precepto Cancellarius po
nit quin9 regulas. **P**rima obseruatio sabbatismi
quo ad circumstantias temporis ⁊ modi et loci pro
maxima parte relicta est determinationi prelatoruz
que cognoscitur. cum ex eoruz institutis. tuz ex cōsue
tudinibus per eos legitime tolleratis. **S**ecunda de

operibus seruilibus non exercendis diebus domini/
cis ⁊ festiuis. plus ut frequenter determinat cōsuetu/
do loci ⁊ personarum a prelatiſ collerata q̃ alia lex
ſcripta. **T**ercia cōſuetudo exercēdi opera ſeruilia hec
ab iſtiſ hec ab aliis in dieb⁹ feſtiuis tunc maxie eſſē
dicenda corruptela quando totaliter a ſeruitio dei ⁊
a cultu feſtorum ⁊ maxime ab auditu miſſe reuocaret
Quādo preterea hec ſeruilia magis ex cupiditate q̃
pia neceſſitate reipublice pertractant. **Q**uarta ioci et
alie recreationes corporales apud vulgus diebus fe/
ſtiuis q̃q̃ ſepius admixtas habeant malicias cōtra
legem dei. nō tamen per directum eccleſiaſticis obuiāt
inſtitutis. **Q**uinta opera ſeruilia plerumq̃ fructuoſi/
us fierent ſi non ea ꝓhiberet eccleſia q̃ illa que vull/
gares in feſtis exercent ꝓpterea prelatorum inter/
eſt attendere circa feſtiuitatum multitudinem. **N**amq̃
iſta fiunt ad cumulum peccati potius q̃ ad cultuz dei
ꝓreceptum de honore parentum locum etiam habet
de honorandis patria conſanguineis concubus ac
beniuolis patrie immo ⁊ magiſtris. **U**nde hoc ꝓcep/
tum includit duas uirtutes ſc̃z pietatem ⁊ obſeruan/
tiam. ꝓietas enī eſſe debet ad prefatos omnes. quia
patriſ rationem habent. **C**ontra quod faciunt pri/
mo qui nō honorant parentes qui in defectu eiſ nō
ſubueniunt. Qui conſanguineos etiam non honorāt
aut eiſ nō ſubueniunt in neceſſitate ſpecialiter. Simi/
liter parentes qui non theſaurizāt ſuis filiis. quia eiſ
non ſolum ad horam ſed ad totam uitam eiſ debēt
ſubuenire. **S**ecundo qui patrie ubi nati ⁊ nutriti
ſunt aut non honorem aut obſequium preſtant in ne

cessitate presertim. **S**imiliter qui conciuēs suę patrię
non honorant. aut eis non subueniunt. **T**ercio qui
non honorant beniuolos patrię. **O**bservantie etiā uir
tus hic mandatur qua honorem ⁊ obedientiam ac re
pensionem uiciis exhibere tenemur pro beneficiis. pro
prelatis propriis. tam ecclesiasticis q̃ secularibus et
magistris. **C**ontra quod faciunt qui tales non ho
norant. non obediunt. aut vicem pro beneficiis non
impendunt. immo honorem debite honestatis alienis
prelatis debemus. **C**ontra hoc etiam mandatum
faciunt qui reuerentiam debitam non faciunt sanctis
aut eorum reliquiis. uirgini beatissime ⁊ similibus.
De isto precepto Cancellarius tradit tres regulas.
Prima ante religionis ingressum teneor providere ne
cessitati parentum extreme si possum dum non aliun
de patet eis prouisio nec excusaret me religionis in
gressus quin peccem intrando ⁊ post introitum pro
fitendo. **S**i tamen necessitas illa non sit extrema aut
patet aliunde prouisio non teneor pro iuuando exi
re religionem iam professā. **S**ecunda superiorib⁹
nostris qui omnes dici patres possunt obediendum
est de rigore in eis solis ī quibus superiores sunt ma
gis autē ei cuius auctoritas potior est attentis circū
stantis persone. temporis reipublice. ⁊ utilitatis in
istis. ut in concernentibus reipublicā plus obediē
dum est principi q̃ patri. **S**ecus in re domestica pro
portionabiliter de monacho respectu pape ⁊ episco
pi et abbatis et principis temporalis distinctio lo
cum habet. **T**ercio quando plures dilectionis esse
concurrunt circa aliquem proximū ut est habitudo

prelacionis ⁊ subiectionis adinuicem bonitatis. Et
ratio cognationis beneficentie consortii patrie ⁊ simi
lium. tanto ceteris paribus ille debet plus amari ⁊ p
ferri. Tamen obligatio legibus cauta obseruanda est
Sub precepto. Non occides. intelligitur prohibitum
omne nocumentum quod potest inferri iniuste perso
ne proximi. ut occisio. mutilatio. uerberatio. incarceration
uel in seruitutem aliquem redigere. uel arestare per
sonam iuris ordine pretermisso in talibus. Quod ad
dicitur. quia occisio hominis mutilatio ⁊c. possunt be
ne fieri tribus concurrentibus. Primo si subest causa
propter quam meruit mortem. Secundo si seruatur
debitus ⁊ iustus ordo iuris. Tercio si fit bono a
nimo scz propter iustitie obseruationem ⁊c. Fit autē
interfectio hominis iniusta uel peccatum similiter mu
tilatio ⁊ similia. xv. modis. Primo quando innocens
occidit. Secundo si est nocens ⁊ occidit qui tantā pe
nam non meruit scilicet mori. Tercio qui meruit mor
tem sed pretermittit iuris ordo. Quarto si omnia pre
fata cauent ⁊ fit cum liuore uindictę. Quinto qui oc
cidit alium cōpulsus necessitate tamen euitabili. q scz
fugere posset uel alios inuocare sz ex uerecundia hoc
facere renuit. Sexto q dās operā rei illicite ⁊ quā eui
tare deberet occidit hominē casu ⁊ pter intentionē ut
in pcutiendo ipregnatā fieri pōt. Septio q dat operā
rei licite. nō tñ adhibet debitā diligentia. ut de sagit
tante puez. uel incidēte arbore ut cadat. Octauo qui
solam uoluntatez habet hominem occidendi. Nono
qui iubet iniuste alium occidi cōsiliū dat auxilium ⁊
bmōi que continentur in hoc uersu. Jussio cōsiliū

consensus. **S**imiliter qui rogat aut optat alteri
mortem. ut ex odio fieri solet. Decimo qui negligit a
morte liberare alium quando potest et tenet ut existe
te necessitate famis extrema ubi alius uerisimiliter non
subueniet. Omnia autem premissa habent etiam locum
de mutilatione. incarceratione. et huiusmodi iniuste in
ferendis sicut de interficiendo est dictum. Undecimo
qui prepediunt abusu luxurie modis uel per uene
na sterilitatis ne femina concipiat. Duodecimo qui
causant culpabiliter abortiuos conceptus. Quod si fit
ex culpa facta preter intentionem procurandi aborti
sum peccatum est magnum. sed maius si fit ex intentione
abortiendi. Fit igitur secundum Albertum abortus ex
percussione. aut ex casu ab alto. aut per exercitium cor
porale laboriosum. aut ex uehementi saltu. aut ex tri
sticia et timore. Quandoque ex frigore aeris superfluo
uel superflua caliditate. unde etiam balnea longa im
pregnatis prohibentur et calida nimis. Quandoque fit
ex fame et siti longa. aut repletionem nimiam uel flebo
thomia. Secus autem est et fit aliquando sine peccato
abortus ex infirmitate aliqua in impregnante aut de
bilitate fetus aut ex frigore nimio aeris. uel ex intem
perantia aeris alia. Decimotercio si quis seipsum in
terficit. Decimoquarto qui sibi scienter et ex intentio
ne ut uitam sibi abbreviet mortem accelerat. ut sit citius
cum christo quod stultissimum est et superbia plenum. Decimo
quinto qui per crapulam uel alio modo per dissolu
tam uitam sibi mortem accelerat.

De sexto precepto et sequentibus. capi. xi.

Echia prohibet sexto pcepto ⁊ per hoc intelli-
gitur prohibitum omne illud nocumentum qd
potest inferri persone coniuncte per modum libidis.
De hoc habes supra de luxuria ⁊ eius speciebus capi-
tulo quarto. ¶ Non furtum facere. est septimuz pre-
ceptum in quo prohiberi intelligitur omne damnuz
quod potest inferri proximo in rebus exterioribz. d
hoc habes supra in capitulo tercio. ¶ Non esse testē
iniquum neqz falsuz. octauo precepto prohibetur Et
omne damnuz quod potest inferri proximo per ver-
ba de quo supra in c. de ira ⁊ accidia imo ⁊ luxuria
sed quia in iudicio publico plura peccata cōmittun-
tur ⁊ circa testificationem. Idcirco secunduz dicta sci
Thome dicendum est de mendacio negatione uerital-
tis. testificatione. accusatione. aduocatione. defensiōe
preuaricatione. tergiversatione. pena talionis iudicii
sententia ⁊ de appellatione quando male fiant. ¶ Men-
daciuz est falsa uocis significatio cum intentione fallē-
di. Et est triplex mendaciū. Jocosuz quod fit causa lu-
di uel placendi cupiditate. Officiosum quod nulli ob-
est. ⁊ prodest alicui. nam fit causa utilitatis. quia in-
tendit ex eo iuuamentuz alteri⁹ uel remotio nocumē-
ti. aut fit ad conseruationez pecuniaz aut ad conser-
uandum vitam corporalez. aut ad conseruanduz bo-
norem ne polluatur corpus alicuius. Perniciosum
est quod fit causa nocumenti alterius. Et hoc habet
tres gradus ¶ Primus si intendit nocumentuz unius
⁊ utilitas alterius ⁊ hoc uni prodest alteri autez ob-
est ¶ Secundus si est contra hominē siue sola intenti-
one nocendi alicui et hoc nulli prodest ⁊ obest alicui

Tercius si est contra deum ut quando fit in doctrina religionis. **E**st autem mendacium perniciosum peccatum mortale per se. **P**rimo si contra bonum dei fit in doctrina fidei et hoc est grauissimum. **S**ecundo quando fit circa aliquid cuius cognitio pertinet ad hominis bonum puta ad perfectionem scientie et informationem morum que sunt de necessitate salutis. quia infert damnum false opinionis. **T**ercio quando fit in nocumentum proximi notabile. aut quantum ad personas aut quantum ad diuitias. aut quantum ad famam. **Q**uarto quando quis mentitur in iudicio ubi ex officio tenetur dicere veritatem. **Q**uinto quando quis mentitur docendo seu in doctrina ad quam ex officio tenet. **O**fficio sum mendacium est peccatum mortale sed per accidens ratione scandali uel cuiuscunque damni consequentis notabilis. dum scilicet aliquis non veretur propter scandalum publice mentiri. **I**ocosum mendacium est peccatum mortale per accidens quando quis mendacium iocosum iuramento affirmat quia tunc periurium est. **A**lias mendacium semper est peccatum veniale ad minus. **N**egando veritatem scienter in iudicio quis peccat. etiam quando aliquis est reus. **A**ccusatus enim tenetur iudici veritatem exponere quam ab eo secundum formam iuris exigit. **I**deo si sic confiteri noluerit veritatem quam dicere tenetur. vel si eam mendaciter negauerit mortaliter peccat. **S**i uero hoc exquirat quod non potest secundum ordinem iuris. non tenetur ei accusatus respondere. sed potest uel per appellationem vel aliter licite aliquo alio modo subterfugere. mendacium tamen sibi dicere non licet.

Testimoniū ferre tenetur quis aliquando requisitus aliquando non requisitus. **P**rimo requisitus auctoritate superioris sui. cui in hiis qui ad iustitiā pertinent. obedire tenetur et in hiis in quibus secundum ordinem iuris ab eo testimonium exigitur. puta in manifestis et in hiis de quibus infamia precessit. non autem de occultis nec de quibus non est infamia. Secundo requisitus auctoritate alicuius non auctoritate superioris cui obedire tenetur. sed etiam tunc scilicet quando requiritur testimonium ad liberandum hominem uel ab iniusta morte seu pena quacunque uel a falsa infamia uel etiam ab aliquo damno tenetur homo ad testificandum. **T**ercio si in istis casibus precedentibus iam dictis etiam non requiritur testimonium alicuius tamen tenetur facere quod in se est. ut veritatem denunciet alicui. qui ad hoc possit prodesse. **Q**uarto super hiis que pertinent ad condemnationem alicuius non tenetur aliquis ferre testimonium. nisi quando a superiori compellitur secundum ordinem iuris licite. quod dicitur propter clericos qui ad hoc cogi non possunt. Tenetur preterea testis uerum dicere. et veritas non est vendenda. Sed testes aliquando aliquid accipere possunt non quasi precium testimonii. sed quasi stipendium laboris et expensas uel ab utraque parte uel ab ea qua inducuntur. De hac materia etiam habes supra capitulo decimo. §. iii. iiii. v. vi. Accusare autem tenetur quis quando peccatum rei est tale quod vergat in multitudinis corruptelam corporalem seu spirituales. et quando probari potest sufficienter. Si autem non vergat in nocumentum multitudinis. aut si probari

sufficienter non potest non tenet. **¶** Potest etiam ac-
cusator tripliciter peccare. videlicet calumniatione. p-
uaricatione. et tergiversatione. **¶** Calumniari est falsa
crimina alicui ex intentione in iudicio imponere id ē
ex malicia dolo scilicet per fraude. Qui autem falsum crimē
alicui imponit non ex malicia. sed ex animi leuitate ad
accusationem procedit. quia scilicet nimis faciliter cre-
dit quod audiuit hoc est temeritas non calumnia.
Preuaricari ē in iudicio uera crimina abscondere frau-
dulenter. ita quod fraudulenter abscondat ea de quibus
accusationem proponit colludens cum reo proprias
probationes dissimulando. **¶** Tergiversari est in o-
mnino ab accusatione in iudicio desistere omnino sci-
licet animum accusandi deponendo non qualitercun-
que sed inordinate. Secus si ordinate ut si in accusatio-
nis processu cognouerit falsum esse id de quo accusa-
uerat. et sic pari consensu se absolunt accusator et re-
us. Similiter si princeps ad quem pertinet cura boni
communis quod per accusationem intendit accusatio-
nem abolet penā talionis tenetur soluere ille qui accu-
savit alium mendose intentione nocendi et in probatio-
ne deficit. Secus si ex animi leuitate accusavit. Aduo-
cans pro causa quam credit esse iniustam et damni-
ficans sic alium tenetur ad restitutionem eius dāre quod
contra iusticiam per eius auxilium altera pars incur-
rit. Si uero ignoranter iniustam causam defendit ex-
cusatur in toto uel in nullo uel in tanto secundū quod ig-
norantia fuit uaria. De ignorantia habes supra capi-
tulo. viii §. xix. et. xx. **¶** Aduocatus autem recipiens

pecuniam improbitate ⁊ immoderantia extorquens
peccat licet tamen patrocinium suuz uendere. i. usum
scientie qui est corporalis. sed hoc facere debet mode-
rate accipiendo cōsiderata cōditione personaz ⁊ nego-
cioꝝ ⁊ laboris ⁊ consuetudinis patrie. ⁊ deꝝ dicendū
de medico. Iudex nō debet uendere iustaz sententiaz
ideo de publico sunt iudicibus stipendia danda la-
boris. Iudicare aliuꝝ in grauibꝝ peccatis existentēz
nō licet iudici qui publice in similibꝝ sordet imo nō
licet iudici qui in occulto in grauibꝝ peccatis est ali-
uꝝ qui publice in similibꝝ ē rez iudicare nisi iudicet
cū hūilitate ⁊ timore ⁊ cū necessitas iminet. Iudex pꝛe-
rea qꝫ alias iuste iudicat peccat tñ si hoc facit non ex
beniuolentia sꝫ ex animi amaritudine. Iudex peccat
si iudicat nō sibi subiectū. aut nō sꝫ ueritatē quā no-
uit. aut sine accusatore uel infamia. aut si penaz relax-
at sine cōsensu accusatoris uel cū nocumento publice
utilitatis. **D**efendere se armis uel manu contra iudicē
qñ quis cōdēnatus est ad mortē iuste corā iudice hoc
nō licet. Fugere tñ potest talis de loco sic cōdēnatus
ut per solaz fugam se liberet. Tenet etia nō resistere a-
genti quin pariat quādo iustū est quando detinetur
Sicut etia si aliquis sit cōdēnatus ut fame moriat nō
peccat si cibū sibi occulte ministrari sumat. quia tunc
nō sumere esset seipsuz occidere. Appellare causa affe-
rende more ne contra aliquēz iusta sentētia proferat
est peccatuꝝ. quia hoc est calūniose se defendere.

De septēz sacramentis. capi. xii.

Circa sacramentā que sunt necessaria ponit Can-
cellari⁹ plures regulas sequentes scz in omni sa-
cramento si deest intentio actualis uel habitualis fa-
ciendi illud quod xp̄s instituit ⁊ ecclesia intendit ni-
hil agit. **S**imiliter si forma obmittitur aut corrup-
pitur. aut materia debita. aut si idoneus minister de-
fuerit. **E**x hoc precise qd aliquis scismaticus est uel
hereticus uel precusus ⁊ excommunicatus uel degra-
datus non redditur impotens ad efficiendum uel cō-
ferendum sacramenta nisi deficit aliunde uel potestas
ordinis uel intentio debita uel materia uel forma. q̄l-
uis in exercendo talia i casibus prohibitis grauis de-
licti reus sit fiat semper quod melius erit de passio-
nibus dum circa sacramentorum ministrationem du-
bitatio aliqua contigerit uel suppleat⁹ caute id quod
omissum fuit ⁊ sub quadam conditione si non erit il-
lud iterandum in casu dubio uebementer. **A**n aliquis
sit uel non sit baptizatus ut si sit expositus uel bap-
tizatus in nomine ihesu tantum. aut alio tali dubio
iteretur baptismus sub hac conditione. **S**i tu non es
baptizatus ego te baptizo in noīe patris ⁊ filii ⁊ spi-
ritus sancti. Amen. **E**a que sunt de decencia notabili
sacramentorū instituta ⁊ promulgata ab ecclesia nec
abolita sunt per non usum. ⁊ si non sint de necessitate
sacramenti ad faciendum id quod intenditur. sunt ta-
men de necessitate precepti ad obligandum ne sciēter
⁊ negligenter absq; rationabili causa dimittantur.
Forma in omni sacramento potest corrumpi aut per
additionem uel per subtractionem aut variationem
aut etiam interruptionem notabilem. quia

modica non impedit. Similiter additio subtractio
et variatio siue que hanc formam ad sensum alium nec
intelligibilem reddunt licet autem indiscrete et culpa-
biliter fiant verba aliquando tamen sacramentum non
semper annullant. ¶ In baptismo hec sunt de neces-
sitate sacramenti. Minister idoneus. materia que est
aqua elementaris fluida ad differentiam luti et aqua-
rum que sunt artificiales. Intentio actualis uel habi-
tualis faciendi quod ecclesia intendit. ¶ Contingendo
non submergendo ex aqua illa baptisandum aut eius
partem principalem nudam. et quod aliquammodo consentiat
scilicet actu uel habitu uel in parentibus. Dicendo si-
mul hanc formam. Ego baptizo te in nomine patris et fi-
lii et spiritus sancti Amen. Confirmationis sacramentum
tenet quilibet christianus habens usum rationis non con-
tinere presertim imminente periculo confessionis crisi-
coram infidelibus faciende. ¶ De eucharistie sacra-
mento sciendum quod discrimen noui peccati mortalis in
celebrando vitetur si post discussionem conscientie que
regulariter in talibus haberi solet celebraturus non
habeat conscientiam fixam aut eque firmam sicut de op-
posito quod sit in peccato mortali uel alio legitimo im-
pedimento. ut est irregularitas et hec vocatur certitudo
moralis uel civilis. quod homo sufficienter probatus
est. ¶ Illi pueri sunt idonei suscipere eucharistiam et ad
hoc ligari videntur semel in anno qui secundum leges
censentur habiles ad nubendum. potest quoque deuotio
etatem hanc preuenire. sicut in quibusdam etate supplet
malicia. ¶ Audire missam integrum est de obseruatione

sabbati hoc ē dierum festorum pro tempore legis euā
gelice nisi per impedimentum legitimum aliquis se tu
rat. tale uero impedimentum secundum loca ⁊ tempo
ra ⁊ etates ⁊ consuetudines uarie iudicatur. **C**onfessi
onem sacramentalem post mortale peccatum fieri ac
tu oportet in sex casibus. **P**rimus ex institutione eccle
sie semel in anno. Secundus in susceptione eucharistie
uel celebratione ⁊ sacramentorum aliorum susceptio/
ne secundum quosdam. **T**ercius in periculo mortis
uerisimiliter imminenti. Quartus quando conscien/
tia dicitur qd alias non habebitur oportunitas pecca
ta confitendi. Quintus si conscientia licet erronea sibi
sub mortali peccato dicitur. Sextus quando uouit iu
rari uel sibi precipit iuste. Circumstantie in aliud ge
nus uel in aliam speciem trabentes peccati mortalis
sunt necessario confitende. **C**onfitens debet regulari/
ter in peccatorum suorum explicatione celare oplices
suos nisi dum aliter confiteri nō pōt. sicut in incestu cum
matre uel unica sorore. aut nisi sic dicat ⁊ apud talem
qd reuelatio debeat pdesse nō obeē eis q deteguntur
Euo tamen casu nūquidā magna cautela requiritur
apud confitentē ⁊ confesorem ne zelo pficiendi indiscre
to fallant. de hoc uide supra. c. vi. q. xii. xxiii. xxix.
⁊ c. **O**mnia ad confessionem pertinentia ut pma iniuncta
⁊ interrogationes facte ⁊ cetera non inducētia ad ma
lum sunt de confessionis secreto propter quod pec/
cant si eos non excuset ignorantia illi qui penitēcias
suas ⁊ ea que sacerdos eis dixit passim dicunt ⁊ qui
etiam super hoc inquirunt qm talia per directū cau/
sant aliquā irrisiōnem sacerdotis aut confessi culpā q

seduxit alios ad peccatum tenet pro posse eos post/
modum ad uiam ueritatis reducere non minus q̄ de
damno temporali illato. Sic de infamatiōe ⁊ simili
bus. Et ad hoc confessor debet iudicare confitentem.
De qua materia habes in nostro manuali confessorū
Confessus uolens peccatum suum reuelari per cōfes/
sorem petat illud extra confessionem detegere neq; ta
men adhuc est tutum confessori illud onus assumere
si remedium possit aliter commodum adhiberi. **S**i cō/
fessor presumit uerisimiliter sollicitare aut sollicitari
ad peccata. ut puta ad lubricitatem persona hec debet
ab isto si sit suus curatus petere licentiam alteri confi
tendi. **S**ua non obtenta potest nihilominus alteri cō/
fiteri ⁊ absolui. Peccatori quāuis non sufficienter pe
nitenti. ut quia propositum habet actuale peccandi
in futurum. utile est confiteri ⁊ abstinencias certas re/
cipere. Cui tamen confessor expresse iterum ⁊ iterū p
testet q̄ neq; absoluit neq; potest neq; penitentie tal
lis confessio eundem liberat quin iterum eadem pec
cata confiteri teneat. Tutius est cum parua peniten
tia que spōte suscipitur ⁊ uerisimiliter adimplebitur
ducere confessos ad purgatorium q̄ cum magna nō
implenda precipitare in infernum. **N**ulli inuito inui/
genda est penitentia publica pro peccato secreto. se/
cus de publico. **S**imiliter nullus per castigationē scā
dalifandus est publice pro pctō occulto. secus p pub
lico ubi si scādalifet peccator scandalū illud nō ipo/
nenti sed sibi que meruit imputet. **D**iuisio confessio/
nis si ob ypocrisim aut p nimio pudore fiat impedit

virtuteꝝ absolutionis. **Secus** ubi auctoritas superio-
ris in casibus reservatis. ⁊ bona fides simplicium hec
faciunt ⁊ excusant. **Auc** ubi confessor forte presumere
tur scandalisari ex peccato confessi. ⁊ non haberet ꝑ
tunc confessor alius secretus cui absqꝫ probabili scan-
dalo peccata omnia revelari possent aliqua tamē pos-
sent. **Videat** tamen quilibet qꝫ rationabiliter consciē-
tiam scandali sibi fingit dum nescit confitens de qui-
busdam actibus an fecerit illos. aut qua intentione
aut quomodo fecit ut sepe contingit dicat sub cōdi-
tione scrupulos suos ut sic neqꝫ mentiatur. nec absolu-
tione defraudetur. **¶** Forma absolutionis ab excō/
municatiōe est ista ⁊ debet primo fieri. **Ego** absoluo
te a sententia excommunicationis ⁊ restituo te sacra/
mentis ecclesie. **In** nomine patris ⁊ filii ⁊ spūs sancti
Amen Deinde sequitꝫ absolutio a peccatis si in excō/
municatione peccatꝫ includitꝫ necessario confitendū
sacramentaliter. **Ego** absoluo te a peccatis tuis ī no-
mine patris ⁊ filii ⁊ spiritus sancti amen. **Tutusqꝫ** ē
istis formis nihil imiscere. **Confessio** ficta reiterari de-
bet ex integro secundum probabiliorem opinionem
qꝫvis duriores nō est tamen fictio. si peccator dicat
omnia quorum actu recordatur qꝫvis nō omnium re-
cordetꝫ. **Sed** est fictio dum scienter celat aliquid aut ī
proposito peccandi perseverat aut scit aut scire debz
qꝫ a tali non pōt absolui. **Unctio** extrema habz ma/
teriam ⁊ formas in libris suis expressas ⁊ obligat nō
contemnere dum finis uite sꝫm probabiles coniectu/
ras per infirmitatem expectatur. que preterea iterari

potest simili causa rursus ueniente. **E**xtrima unctio
rite suscepta delet uenialia. immo uidetur q̄ absoluit
ab omni culpa. coniuncta petitione recipientis uide
tur etiam q̄ ab omni pena liberet. cum uirtute sacra
menti. cum quia petit pie perseveranter pro se iuste.
Matrimonium contrahens fictē in foro ecclesie quā
cumcunq; carnalis copula subsequat eadem fictione
remanente non coniungit matrimonialiter. opellit ta
men ab ecclesia in foro exteriori. cuius ē cōsiliū ut po
tius oēs sententias ecclesie tolleret q̄ peccato consen
tiat. potest tamen nouo osensu adhibito fictum ma
trimonium si nihil aliud constiterit in uerum muta
re. **V**otum simplex castitatis non dirimit matrimoni
um iaz contractuz. peccat tamen qui uouit dum pri
mo contrahendi uoluntatez habuit uoto contrariāz
non autez postea dum reddit debituz ut ē ocora sen
tencia sed negāt petitionē posse fieri. **N**ullus coniugz
tenet reddere debitum in detrimentuz notabile ⁊ cer
tum sui corporis uel fetus nascituri. **E**t secunduz hoc
cognoscitur quando leprosis uel pregnantibus aut
menstruatis aut furiosis aut epydymiacis ⁊ similibus
casibus reddi uel non debeat debitum ad tempus

Que impediāt matrimoniuz contrahendū non con
tractuz. **C**apituluꝝ. xii.

Nam de impedimentis matrimoni lacius tracta
re necesse est ubi maxima fiunt pericula. pro pre
senti tamen dicenda sunt tria sub opendio. **P**rimo q̄
impediant matrimoniū contrahendū non contractū.

Secundo que impediunt non solum contrahendum
sed etiam contractus iam matrimonium. **T**ercio que faci/
unt ut fieri possit diuortium. De quibus omnibus **Be-**
de pa super. iiii. d. xiiii. recitat et declarat versus. De
impedientibus enim solus contrahendus sunt nouem
impedimenta. unde versus. **E**cclēsie uetitum ne non
tempus feriatur. **H**ostiensis addit alios. uidelicet in
cestus raptus sponsate mors mulieris. Susceptus pro
prie sobolis mors presbiteralis uel si peniteat solēni
ter aut monialē. Accipiat prohibent hec coniugium so
ciandum. **P**rimū impedimentū est ecclēsie uetitum. ne
uidelicet clā et sine (ubi consuetudo est) bannis fiat
matrimonia. et peccant mortaliter sponsus uel mari
tus. si ante benedictionē nuptialē cognoscat spon
sa uel uxore in loco ubi de consuetudine solēnitates
observant. **I**dem est de redditione debiti unde hic in
cludit interdictus ab ecclēsia factus de clādestino ma
trimonio. quod est preceptus iuris. **E**t etiam interdi
ctus per ministrum ecclēsie puta parrochiales sacerdo
tem qui habet impedimenta matrimonii considerare
uel per officialē episcopi qui habet de talibus iudica
re uel per episcopum qui habet in talibus dispensare a
liquādo. **F**it autem clādestina desponsatio seu matri
monii contractus clādestinus sūm **H**ostien. sex modis. **P**ri
mus quā fit sine testibus. **S**ecundus quā conueniunt clāde
stine anteq̃ recipiant benedictionē nuptialē pro lo
co et tempore quo petere possunt et obtinere. **Q**uod di
citur. quia sic est terra interdicta non tenet exire pro
ea petenda neq̃ usq̃ ad septennium expectare quātus
forte durabit. nec durante illo ibi potest fieri nec in

festis in quibus solemnia celebrant. sicut natalis pasche penthecostes. quia tunc sunt nuptie interdicte. nec in festo assumptionis quia tunc etiam interdicte sunt. **S**imiliter si contraxit in uigilia. lxx. per uerba de presenti nō tenetur usq; ad octauas pasche expectare. **T**ercius quando sponsalibus non solutis sed soluēdis solum auctoritate iudicis episcopi uel qui de cōsuetudine in causa matrimonii cognoscit sine cuiuscunq; licentia contrahit. quia ex quo nō erat soluta promissio adhuc ligatus erat. nisi forte a mortalitate excuset exceptio sibi competens. Sed hic accusat ecclesie prohibitio. **Q**uartus quando contrahunt matrimonium ante pubertatem sine iusta causa. sine licentia episcopi. ubi non est tantum peccatum impubez qui nesciunt quid faciunt sicut amicorum qui hoc procurant. **Q**uintus contra interdictum uel speciale si tunc isti interdicit ne contrahat cum ista propter impedimentum initiatum. uel q; lite pendente non contrahat cum alia. **V**el generale ut tempore feriato. **S**extus quando obmissis bannis ut supra. q. secundo. et infra. q. quinto. **E**t quocunq; istorum modorum dicit se. pa. matrimonium clandestinum contrahatur culpa mortalis est propter inobedientiam. **S**ed de benedictione totiens peccant quotiens contemnit eam petere quando debent et possunt eam obtinere. sed nihilominus nolunt interim continere. **C**landestina desponsatio etiā est s̄m Hostien. quando dote non habita nec petitione a parentib; et ab amicis facta oueniunt carnaliter sine benedictione. **N**am contrahere cum filiafamilias inuitis parētib; uel inscius est

ledere ius patrie potestatis tam filio q̄ extero. **U**nd
raptor uirginis dicit non solum qui inuitam. s; el
ciam inuitis parentibus uel insciis ducit. de quo ha
bes supra. c. iiii. §. xii. **D**e bannis autē unusquisq; le
ges apostolicas arbitretur consuetudinem ecclesie sue.
Unde cognoscere ante benedictionē nuptiarū uel an
te oblationem solemne mortale est nec tenet reddere
ante non tamen totiens peccat quotiens reddit. **S**ciē
dum tamen q̄ super clādestina desponsatione seu cō
tractu clādestino matrimonii potest fieri dispensatio
iuste in sex casib9. **P**rim9 magnatibus. quia talū ma
trimonia cum magna deliberatione ⁊ per amicos ⁊ a
liquādo super impedimento ad papam mittendo so
lent tractari. **S**ecundus quando ualde nobilis igno
bilem ducit. **T**ercius quando diues pauperez. **Q**uar
tus cum senex iuuenem. **Q**uintus cum timent parētes.
Sextus cum diu sic fuerunt ⁊ hoc ppter uerecundi
am. **E**t ista sex possunt reduci ad tres causas propter
quas iuste dispensari pōt in obmissiōe bannoꝝ ⁊ be
nedictione. nō q̄ nō fiant. s; q̄ occulte fiant. **P**rimus
quando nō est timor de impedimēto. quia tūc cessat
causa ut inter eminentes personas. **S**ecundus quādo
est timor ne oppositum uel peius sequat̄ propter ine
qualitatem eoꝝ qui uolunt se habere. aliter fornicā
bunt. ⁊ parentes si scirent uel inferiorem interficerent.
uel potius falsos testes supponerent. sic male impedi
rent. **S**i autem sciāt ex toto celebratum. ex tunc quia
nō est remedium parentes sustinebunt. **T**ercius prop
ter uerecundiaꝝ senum uel qui diu cohabitauerūt. **E**t
in istis occulte inquirendū est de impedimētis ⁊ si nō

sunt licentiari possunt propter hoc quod non est periculum
ut in primo. uel quia est periculum grauius ut in secun-
do. uel propter scandalum ut in tercio. **U**nde nec de-
bent senes contrabentes derideri. quia fit iniuria sa-
cramento. Non enim irridendi sunt qui auctoritate dei
et apostolorum ac ecclesie sacramentum recipiunt. **D**is-
pensare autem potest episcopus. ut prefata fiant non
inferior nisi ex speciali commissione. **N**ec non tempus
feriatum id est tempus nuptiarum impedit celebra-
tem eorum. **S**unt enim tria tempora eis interdicta. sci-
licet ab aduentu usque ad octauas epiphanie. et septu-
agesima usque ad octauas pasche. **E**t a dominica an-
te ascensionem usque ad octauas penthecostes. unde
versus. **A**spiciens. ueterez. circū. quasi. quis. benedicta
id est. **A**spiciens designat primam dominicam aduen-
tus cuius primum responsorium incipit **A**spiciens. **V**e-
terem octauam epiphanie cuius prima antiphona in
laudibus incipit veterem. **C**ircū. dominicam in septu-
agesima. cuius introitus incipit. **C**ircūdedērunt quasi
dominicam in albis. cuius introitus incipit. **Q**uasi mo-
do. **Q**uis primam diem rogationum. cuius euangelium
incipit. **Q**uis ex vobis habebit amicum. **B**enedicta.
dominicam trinitatis in octaua penthecostes. cuius
introitus incipit. **B**enedicta sit sancta trinitas. **P**re-
fatis diebus prohibetur benedictio nuptialis. **I**te
festum coniugii nuptialis propter lasciuas que tunc
fiunt. **E**t pari ratione videtur tractatio solennis que
aliquando post nuptias fit de domo parentum ad
domum uiri in qua etiam multe insolentie fiunt aliquando
Ite prohibet tunc contrahere per uerba de presenti quod

si non tunc clādestina matrimonia essent licita. **S**ed nō
prohibetur contractus per uerba de futuro. hīs etiā
tribus temporibus nuptias celebrare esset peccatum
mortale propter expressam prohibitionem licet nō
esset mortale debitum petere a coniuge prius rite be/
nedicta. **I**ncestus est tertium cum quis cum propi/
qua uxoris scienter luxuriatur. et tunc perdit petitiō/
nem debiti. tenetur tamē reddere. nec potest contrahere
cum adultera quia affinis est. sed nec debet cum alte/
ra sed uterq; sit sine spe coniugii. **E**t econuerso uxor
scienter cognita a propinquo uiri perdit debitum ne
exigat et spem coniugii. **I**ncestus igitur cum consangui/
nea carnali uel affine impedit contractum fiendum
nec refert utrum sit incestus cum adulterio uel sine. **S**ed
econuerso adulterium nō impedit sine incestu. nisi in
tribus casibus dicendis. **N**on autem legitur de incestu
cum cognata legali aut spiritali. sed de publice ho/
nestatis iusticia. **E**t intellige scienter. sicut et adulteriū
scientiam requirit. vide de hoc in sequentibus secun/
dum. q. 7. c. xiiii. q. x. xv. **D**e eo preterea qui cognoscit
consanguineam uxoris sue nota tres conclusiones.
Prima quando quis cognouit consanguineam spō/
se sue tunc spōsalia soluta sunt nec ultra talis potest
habere sponsam illam in coniugem obstante affinita/
te contracta. **N**ec econuerso illam quam cognouit ob/
stante publice honestatis iusticia. nisi papa dispen/
sante. **S**ed potest ducere terciā episcopo dispensan/
te penitencia sibi de incestu imposita. **S**ecunda cō/
clusio est de illo qui cognouit consanguineam uxoris
sue matrimonio consummato scienter qz matrimonium

tunc nō dissoluitur. sed tenetur reddere debitum pe-
centi. nō autem potest petere. nisi secum propter con-
tinentie difficultatem per episcopum dispēsetur. Ter-
cia conclusio est de illo qui cognouit consanguineam
uxoris matrimonio nōdum consummato. **De** quo ui-
detur cum possit religionem intrando debitum nega-
re q̄ teneatur intrare ne committat incestum cognos-
cendo scilicet affinem suam. Nam matrimonio cōsum-
mato ab incestu reddēdo excusatur quia necessitatur
nō habēs viam negandi. **Sed** sicut matrimonio con-
summato potest episcopus cum eo dispensare in pel-
tendo sic matrimonio non cōsummato potest episco-
pus cum eo dispensare in non reddendo in seculo re-
manendo. **Si** autem cum hoc uelit petere debituꝝ du-
plex dispensatio necessaria est. Nota etiam hic q̄ nō
est pprie incestus cognoscere cognatam suā legalem
uel spūalem uel ad quā ē publice honestatis iustitia.
quia incestus nō est nisi cuꝝ uera cognata uel affine.
Sed papa uel imperator nō pōt facere q̄ sit cognat-
us uel affinis qui non est. quia ista sunt iura sangui-
nis que mutari non possunt. **Sed** licet nō sit incestus
est tamen speciale peccatum uidelicet p̄c̄m inobediē-
tie ad ecclesiam. **Item** pari ratione nō est incestus
nisi in gradu prohibito lege nature a qua est sola cō-
sanguinitas uel affinitas uera. **Raptus** est quartū
impedimentum. qui scilicet rapit sponsam alterius.
uel qui rapit uxorem alienam. **Secus** si solutam rapi-
at virginem. uel corruptam. quia tunc potest contra-
here cum ea si uelit iure canonico. **Uxorem** autem su-
am licet rapere de raptoribus cuꝝ causa **Vide** de rap

in supra. c. iiii. §. xii. Sponsate mors mulieris ē quin-
tum. et. puta si quis interficit uxorem propriam. Se-
cus si alienam nisi forte sit interfector iuuenis. et de in-
continentia timeat. Et hoc nisi in adulterio forte spō-
sata sit deprehensa. tunc enim non est reus huius pe-
ne. licet sit reus gebenne. quia in foro conscientie nul-
lo modo licet uiro propria auctoritate interficere ux-
orem in adulterio reprebensam. Dicitur propria au-
thoritate. quia ubi hodie esset lex uel consuetudo qd ad-
ultera accusata occideret. sicut tempore legis Moysi
cum sit iudicialis. non ligat. quia deus pepercit mulie-
ri in adulterio deprehense. ubi tamen esset lex hodie
talis vir zelo iusticie accusans non peccaret. Potest
preterea quis uxorem occidere tripliciter. Uno modo
persequendo matrimonium. ut scilicet contrahat cum
adultera. et istud impedit contrahendum. et dirimit co-
tractum. quando scilicet machinatur in mortem eius
cum effectu. ut contraheret cum illa. Et idem est econ-
uerso. Secundo occidit quis uxorem persequendo cul-
pam puta in vindictam adulterii. et istud impedit co-
trahendum. non post contractum. Et hic etiam facili-
ter cum iuvene dispensatur incontinente. Tercio occi-
dit quis uxorem naturam persequendo. ut quia exo-
sam habet propter turpitudinem uel alium defectum
non culpabilem. Et illud crimen impedit non dirimit.
Et istis duobus casibus similiter impeditur mulier co-
trahere si uenenū dedit uiro uel aliter mortem eius p-
curauit. De hoc etiam uide sequenti. c. §. v. Susceptus
proprie sobolis est sextum impedimentum quando qs
infringendo matrimonio propriū filiū de sacro fonte

suscepit ut possit priuare coniugē carnali copula. uel debito ⁊ copia sui. **D**e hoc sequenti capitulo. §. iiii. **A**dors presbiteralis est. viii. quia peccat i ministeriū matrimonii. ⁊ ideo in eo puniendus est. **U**el si peniteat solemniter est. viii. scz tpe penitentie. quia talis lugere debet ideo otrahere ei nō licet. **N**ut moniales scz accipiat in uxorem. s. de facto post p̄fessam quia iniuriat matrimonio xpi ē. ix. impedimentū. ⁊ talis est excōicatus per noua iura. q̄uis autem ista crimina et forte aliqua alia impediant matrimonium otrahendū solum tamen si adolēcentes sint ⁊ timeat de incontīētia ipsoꝝ. etiā debet eis cōcedere licentiā contrahēdi. **E**piscopus aut est dispensator in talibz. ⁊ an sine licētia otrahentes peccent in quolibet casu mortaliter opiniones sunt de hoc.

Que impediant matrimonium otrahendū ⁊ dirimant cōtractum. capi. xiiii.

Nam de impediētibz matrimonii otrahendū ⁊ dirimētibz ēt priꝝ otractū eo q̄ in talibz essentialia nō suant matrimonii sunt uersz. **E**rror. oditio uotū. cognatio. crimē. cultꝝ disparitas. uis. ordo. ligamē. bōestas. **S**i sit affinis. si forte coire nequibis. **N**ec socianda uetāt o nubia iūcta retractāt. **S**z intellige q̄ illa ipediēta impediūt ⁊ dirimūt q̄ p̄cedunt matrimonii cōtractū. **S**z si pꝝ otractū matrimonii supueniūt nūq̄ dirimūt iā otractū matrimonium nisi forte quo ad thoꝝ uel etiā ad cohabitationē de aliq̄ uel aliquibz. ut infra patebit. **Q**ue sic intelligunt. **P**rimo error nō omnis. sed solum persone. ⁊ oditionis p̄sone ut si **J**ohānes dicat se ēē **P**etrū. **R**atio quia nullus ē

sibi consensus. Duplex est enim error qui non impedit
Unus ut quando creditur uirgo que est corrupta. et sa-
na que est leprosa. et sic de aliis. et tunc imputet sibi q-
talem elegit. Alius error est diuitiarum. paupertatis
nobilitatisq- nisi redundet in errorem persone. **S**ecun-
do. conditio id est seruitus. quia non habet talis po-
testatem corporis sui sufficientem. ut quando libera
contrahit cum seruo. ignorante ea seruitutem. **S**ecus
si scit uel si post contractum sciens adhuc consentit iā
facto uel per carnalem copulaz. Ad hoc autem q- ser-
uitus dirimat matrimoniu- requiruntur tria ex par-
te illius qui uult dirimere. Primum est libertas quia
seruus non potest conqueri de ancilla nec econuerso.
quia uerum matrimonium contrahunt serui. sed non
quando ex una parte tantum est seruitus. **E**st itaq-
uerum matrimonium inter seruos. siue uterq- sit sciens
siue uterq- ignarus siue uel alterius conditionis. ut si/
seruus superbus nollet contrahere nisi cum nobili et
econuerso libera nollet contrahere nisi cum seruo ut ce-
neret primatum. **S**ecundo requiritur q- ignoret uel
rit seruitutem is qui proclamat. quia scienti dolus nō
inferitur. unde oportet q- sit liber et ignarus seruitutis
alterius. **T**ercio requiritur q- ignorātia duret. Nam
si postq- cognouit conditionem eius consentit uerbo
uel facto petendo debitum uel reddendo sibi preiu-
dicat. **S**i inq- habet probabilem opinionem de ser-
uitute alterius ex tunc sibi preiudicat. **S**ecus si leuem
aut temerariam suspicionem cui credi non debet. **D**o-
tum est triplex. uic- solēnisatum per susceptionē ordi-
nis sacri per professionem approbate religionis siue

tacite fiat sit expresse. Sic etiā quando matrimonio
consummato solemnizat uotū per cōfessionem cōiugis
uel etiam matrimonio nō cōsummato per inscriptio-
nem sacri ordinis alio in seculo remanente cum voto
simplici hec si contrahit religioso mortuo matrimoni-
um dirimitur. **V**otū autē simplex nō dirimit cō-
tractum sed impedit contrahendū. Unde quādocun-
q; et quotienscunq; talis votū contrahit peccat mor-
taliter. Dirimit etiā votū simplex sponsalia. Et qui
scienter contrahit cū aliquo quē scit votū simplex
emisisse peccat etiā mortaliter. unde qui post votū
simplex contrahit matrimoniū et matrimoniū nō cō-
summavit si coniunx petat ab eo debitum tenetur rel-
ligione intrare. Ideo etiā votum simplex impedit
primā redditionē matrimoni debiti in eo qui vol-
uit quia ista est in voluntate vouentis qui potest in-
trare religionē. nō autē impedit redditionē secundā
debiti. Et uerior opinio uidetur q; iste qui vouit nō
contrahere matrimoniū absolute nihil cogitās de ac-
tu carnali tenet facere ut premissū est de eo qui vol-
uit cogitans et vouens non luxuriari etc. Cognatio ē
quartum videlicet carnalis a parentibus. Spiritua-
lis per baptismum et confirmationē. Et legalis ut ē
adoptio. Cognatio ergo carnalis. id est consanguini-
tas dirimit usq; ad quartum gradum inclusive. Et
tres et quatuor gradus sunt iuris positivi. Ideo in eis
dem potest solus papa dispēfare. Cognatio spiri-
tualis scilicet et que in solis sacramētis baptismi et cō-
firmationis contrahitur habet tres species. Prima ē

paternitas uel maternitas. ⁊ filiatio spūalis secundū
quam suscipiens sacramentum dicitur filiulus uel filio
la. Dans autem uel tenens patrinus uel matrina. **S**el
cunda species compaternitas uel comaternitas que
attendit inter spūalem patrem pueri ⁊ carnalem. **E**t
directe quidem contrahit inter patrem ⁊ matrem na
turales susipientis sacramentum ⁊ dantem sacramē
tum uel ad id tenentem. **S**ecunda inter parentes car
nales susipientis sacramentum ⁊ coniuges dantis uel
tenentem. coniugem parentis susipientis. **T**ercia di
citur fraternitas spūalis que contrahitur inter filiolum
⁊ filiulam. id est filium uel filiam spirituales suscipi
entem sacramentū ex una parte ⁊ filios naturales dā
tis sacramentum uel ad id tenentis siue fuerit ante si
ue post. **N**on autem inter fratres susipientis sacra
mentum ⁊ filios dantis uel ad id tenentis quandocū
q; susceptos. **Q**uando autem propter cognationē spi
rituales matrimonium dirimatur dicendum qd si p
cedit secundū omnes tres species precedētes dirimitur
tunc post contractum. **S**i autem sequitur nūq; soluit
vinculum nec actum sine necessitate aut ignorātia p
babili. **S**ed si industria uel malicia tunc perdit ius
petendi ⁊ postea erit sine spe coniugii. **S**i autem igno
rantia iuris tunc petatur quia non nocet in damnis ui
tandis hic autem quia non uult perdere debiti peti
tionem certat de damno ⁊ non leuare filium suum so
lo iure posituo est prohibitum. **C**ognatio autem lega
lis que ex adoptione scz prouenit que etiam dicitur af
finitas legalis impedit ⁊ dirimit prout habes i. iiii.
di. xlii. **C**rimen est quintum impedimentum non

quodlibet crimen. sed triplex. Primum est cum uxor ma-
chinatur in mortem viri et postea contrahit cum adul-
tero uel econuerso. Ad quod tria requiruntur ad diri-
mendum scilicet adulterium et hoc est primum. Secun-
dum est actualis occasio. Tercium intentio contrahen-
di in occidendo. Secundus casus est si prester fidem
adultere de contrahendo cum ea post mortem uiri uel
econuerso. Sed sub nomine fidei etiam nuda promissio
intelligitur. Et tunc ista duo requiruntur scilicet pol-
lutio et promissio. Tercius casus quando cum adul-
tera contrahit de facto. Et hic etiam duo requiruntur.
scilicet adulterium et de facto matrimonium. Item
in hiis duobus casibus quod uterque sciret impedimentum
Nam altero ignorante non dirimitur. Cultus dispa-
ritas est sextum. Unde baptisatus cum non baptisata
uel econuerso quamuis cathecumina non potest inire
matrimonium. Quod si fiat nullum est. ubi autem uter-
que est baptisatus licet alter uel uterque sit infidelis uel
rui est matrimonium. Sed contrahere non debet quis cum
infideli nihilominus tamen hereticus baptisatus si-
cut alia uera sacramenta confert et recipit sic et istud.
Tamen inter fidelem et infidelem sponsalia possunt con-
trahi cum hac conditione si infidelis conuertatur.
Vis enim id est violentia est septimum seu metus. Un-
de circa personam inductam per metum cadentem in
constantem virum ad consentiendum interius in prolal-
tione verborum matrimonialium ut quia non vult
mentiri. potest postmodum matrimonium dirimi tam-
quam nullum. Sed de seductione per blanditias non
ita. Est autem metus cadens in constantem virum

quadruplex scilicet metus mortis. cruciatus corporis
seruitus ⁊ stupri. **C**ruciatus inq̃ corporis puta cum
quis capitur uel trahitur. inuitus ducitur uel ligatur
nec differt. utrum prefata quatuor fiant in persona
propria siue in persona liberorum siue in persona ux
oris. **N**on versus. Stupri siue status uerberis atq; ne/
tis. **N**ota tamen q̃ respectu actus qui est fornica/
rius non potest esse iustus metus quia melius est om
nia mala pene pati q̃ soli malo culpe consentire. **N**on
uertendum etiam q̃ matrimoniuꝝ per metum initum
licet non valeat tamen confirmatur per consensuꝝ se/
quentem durante primo consensu ⁊ dissensus potest
transire in consensum. **S**ic etiam si metuꝝ inferens
peniteat non est matrimoniuꝝ quia non sunt ibi mu/
tui consensus. **S**exto est octauum impedimentum.
⁊ intelligitur de ordine sacro. ut subdiaconatu ⁊ sus
pra. ⁊ de professione in religione approbata. et diri/
mit contractum ⁊ impedit contrahenduꝝ. **F**it etia/
am irregularis contrahens de facto. **N**on autem ecō
trario matrimoniuꝝ impedit ordineꝝ. sed uxoratus
semper recipit characterem. **S**i autem uxore consen
tiente recipit etiam executionem. professio etiam fac/
ta in ordine approbato ⁊ etiaꝝ fit irregularis si de fa
cto contrahit. **L**igamen est nonum scilicet quan/
do quis prius cum una contraxit sic ligatus est q̃
cum alio contrahendo contractus nullus est. immo
si cum secunda coit adulter est. **H**onestas est deci
mum impedimentuꝝ id est publice honestatis iustitia
que est propinquitas ex sponsalibus proueniens ab

instituto ecclesie propter eius honestatem. Nam quā
do aliquis desponsauit aliquā septem annorū ul' ul
tra licet eam non cognoscat tamen nullus de consan/
guinitate eius poterit eam habere in uxorem nec ipse
eius aliquam consanguineaz. Et impedit publice ho
nestatis iusticiam matrimoniū sicut consanguinitas
et affinitas secundum eosdem gradus. **S**unt autem
sponsalia repromissio futurarum nuptiarum. ex hoc
q' dicit' repromissio. patet q' requiritur utriusq' pro
missio. nec alter sufficit promittere. Sed si uir pmit/
tit et mulier tacet et consentit idem est ac si manū por/
rigat ad fidem recipiendaz. Si autem nulla signa ap
parent probabilia de consensu eorū nulla sunt sponsa/
lia. Et possunt contrahi inter absentes per nunciū ul'
epistolam. tunc quando primo consentiunt per parē
tes. etiam tam consanguineos q' extraneos nisi expres/
se reclamarent. Contrahunt itaq' sponsalia pure idē
sine modo et conditione. vii. modis. **P**rimo annuli
subarratione. nisi ageretur de matrimonio tacite uel
expresse puta ante ualuas ecclesie. Secūdo armis spō
saliter etiam sine uerbis. alias ipa uerba sufficerēt ut
puta si habito tractatu inter amicos misit iocalia no
mine arre sponsaliorū nihil dicens aliud et illa accep
tauit. Tercio iuramēti interuentiōe. Quarto nuda p
missione affirmatiua et negatiua. ut sic dicat. promit
to tibi q' nūq' ducam aliā uxorem a te tūc em non te
net eā ducere si uelit continere s' si uelit contrahere non li
cet cum alia. Quinto per traductionē. vñ si etiam añ
septennium puella traducatur desponsata et tradita

septennium complens non reclamationat sponsalia confir-
mantur. Sexto per acceptationem. quando enim spō-
salia precesserunt nulla propter defectum etatis. et se-
cutus est conatus de quo dubium est an habuerint ef-
fectum censent sponsalia. Si enim esset certum quod non
habuerint effectum non sponsalia essent. Si autem cer-
tum esset quod eam cognouit tunc oritur affinitas. Sep-
timo per tacitam conuentionem. quia quotienscum-
que contrahitur matrimonium per uerba de presenti et non
ualet propter causas que est impeditiua matrimonii
non sponsalis tunc habet vim sponsalium et contra-
huntur tacite ista. hec autem locum habent nullum de
foro contentioso sed in foro conscientie nuncupantur uiden-
tur esse sponsalia sicut nec matrimonium nisi quis in
talibus uoluerit se obligare precise et in talibus creden-
dum est eis. unde semper sponsalia sunt nulla prop-
ter defectum consensus. ut in furiosis. infantibus. me-
te captis manifestum est. ¶ Sunt igitur decem que impe-
diunt ne sponsalia contrahantur notata per versus
hos. scilicet. Crimen. discensus. fuga. tempus. ordo. secunda.
Affinitas. uox publica cuius reclamatur. Crimen
scilicet fornicationis si est publicum per se dimittere
potest. si occultum tunc per iudicem etiam uir uxorem
fornicariam dimittere potest. Discensus alterius scili-
cet uel amborum. sed in illo casu cum licentia iudicis
fieri debet propter reuerentiam matrimonii. ¶ Fuga
quando alter fugit nec infra biennium comparet. quod
tempus tamen iudex abbreviare potest. ¶ Tempus cer-
tum quando lapsum fuerit. ¶ Ordo sacer. scilicet sub
diaconatus et supra superueniens quomodocumque siue

inscia siue inuita sponsa non debet tamen sponsus in
scia uel inuita sponsa ad quoscunq; sacros ordines
promoueri. immo non debet ad ordines futuros lice
riari ab uxore siue a sponsa. **E**t si petat inhibendū est
ei sub pena excommunicationis ne inuita ⁊ inscia spon
sa ascendat ⁊ precipiendum matrimonium cōtrahat.
Ordo etiam religionis approbata in professione ei⁹
⁊ non in introitu ordinis uel nouiciatu dissoluit. **S**e
cunda id per matrimonium contractū per uerba de
presenti cum secunda impedit sponsalia precedentia
etiam iuramento firmata. **A**d orbus puta leprosa. pa
ralitica. amissio oculorum uel nasi. epylentia. ⁊ quel
bet enormis deformitas superueniens dissoluit. q̄ iu
dici cōmittunt determinanda. **A**ffinis. quia sponsus
cognoscens sponse consanguineam impedit euz uera
q; contrahere. quia incestus impedit matrimoniu cō
trahendum. **V**ox publica in matrimonio dissoluen
do. quia vox unius vox nullius. unde fama impe
dit. **S**unq; reclamation alter scilicet. de quo uide summas
Dissolunt etiam sponsalia omnia que dirimunt pri
us contractum matrimonium supra tacta. **S**imili
ter ea que impediunt matrimonium contrahendum.
Sic etiam quando sponsalia sunt omnino occulta si
ue in occulto consenserunt ita sufficit q̄ in occulto si
ne iudice dissentiant ⁊ se quietent. **I**ta etiam quan
do impedimentum est occultum licet sponsalia publi
ca sint. ut si sponsus est certus de fornicatiōe nec pos
sit probare non tenetur petere licentiam cum alia cō
trahendi. quia sibi denegaretur. sed propria aucto
ritate potest. **S**ic quando alter approbatam

religionem profitetur. **S**ic quando alter publice Fornicatur. sic etiam quando alia impedimenta sunt notoria ut si sponsa iam facta leprosa in leproscoria posita est sine iudice factum est. Alias autem communiter licentia iudicis haberi debet puta episcopi vel eius officarii. vel archidiaconi vel alterius delegati non tamen parochialis sacerdotis auctoritas sufficit. **S**i sis affinis est undecimum impedimentum quod matrimonium etiam prius contractum dirimit. Contrahitur autem affinitas dupliciter. **U**no modo per matrimonium etiam si carnalis copula non sequatur. per matrimonium dico primo. non secundo aut tercio. que affinitas non est in usu. Alio modo per carnalem copulam quomocunque exercitam licite vel illicite secundum naturam vel contra naturam dum tamen semine viri in vase debito recipiatur. **S**olutio autem extra ordinaria. id est. qua semen viri non in debito vase recipitur. non causat affinitatem nisi fieret maritali affectu. Nam quantumcunque inuadat vel infringat uasa pudoris nisi in vase eius semen emittat non contrahitur affinitas. requiritur enim seminum commixtio. scilicet seminis et menstrui. **E**t de talibus affinitatis impedimentis est regula ista. **O**mnes consanguinei uxoris mee sunt mihi affines. et in eodem gradu in quo sunt consanguinei uxoris. Similiter omnes consanguinei mei sunt affines uxoris mee in eodem gradu in quo ipsi sunt mei consanguinei. **E**t quod dictum est de uxore intelligendum est de quacunque alia carnaliter cognita modis supradictis. **S**ed consanguinei mei nullo modo sunt affines consanguineis uxoris mee. **N**ec inter eos

matrimonium prohibet. Si forte coire nequibis est
duodecimum impedimentum quod habet locum in
frigidityte naturali. uel maleficio accidentali. uel ar/
tatione membri feminei uel impubertate uel castratio
ne. Nam frigiditas impedit si est perpetua. similiter
malefictum si est perpetuum. perpetuu autem iudica
tur post triennium probatum legitime. Impuberes e
tiam contrahere non possunt siue uterq; sit impuber
siue alter. Dicitur autem impuber mas infra. xiiii. annu;
completum. Puella infra annum. xii. Et ante contrahere
non possunt. nisi essent propinqui pubertati. ut
si non distent nisi per sex menses. uel malicia supple
ret etatem et possent carnaliter commisceri. nam impu
beres contrahere non possunt siue uterq; sit impuber si
ue alter. Ille tamen qui sciuit in se uel in alio impoten
tiam aliquam coeundi non potest inuito alio discede
re propter tale impedimentu. sed imputet sibi que ta
lem elegit. Quando uir possit uel tenea
tur dimittere uxore. capitulu. xv.

De potestate autem quando uir possit dimittere
suaz uxorez uel teneat sunt. iiii. De pa. conclusi
ones. Prima matrimonio etia; consummato licet ui
ro dimittere uxorem ex causa fornicationis carnalis
ad correctionez eius uel uitandu; infamia; et prolis i
certitudinem etia; si iurauit non dimittere uel non ac
cusare. non tamen licet talez dimittere liuore uindictae.
uel amore pecunie ut lucretur dotem. sed zelo iustitie
ne delictu; maneat impunitu; et unius pena sit metus
multorum. sicut regina Basti repudiata est. Sed hic
distingue dicit Petrus de pa. Nam si fornicatio sit

occulta tunc quo ad thorum dumtaxat auctoritate
propria potest uxorem dimittere alias sibi preiudi/
caret si eam cognosceret scienter ⁊ sponte. **C**ognoscēs
autem adulteraz coactus per ecclesiam uel ignarus si
bi non preiudicat quin possit eam repellere quando
potest probare. Si uero fornicatio est notoria puta
si est deprehensa in lupinari uel per sententiam iudi/
cis ⁊ confessionem in iure uel per facti euidentia que
nulla tergiversatione potest celari tunc licet auctori/
tate propria uxorem dimittere adulteram etiaꝫ quo
ad cohabitationem. Si autem est deprehensa in adul/
terio non propter hoc iudicat notoriū quo ad hoc.
Si preterea ipse non possit probare possit tamen ip/
se ius dicere quia defectus probationis nō est ex cul/
pa sua. Sicut debitorem fugientem licet accipere. Si/
militer si quis furatus est mihi centum florenos licet
non possit probari non solum possum tenenti suo re/
tinere sed etiam occulte recipere. **¶** Quando enim col/
pia iudicis haberi non potest aut propter defectum
iudicis aut aduersarii aut alias sine culpa huiusmo/
di iste potest sibi ius dicere alias omnia bella essent
iniusta. Nam vindicatio est etiam uirtus subditi nō
solum iudicis. **¶** Quo ad probationem autem adul/
terii sufficit violenta presumptio ⁊ potest detinere e/
tiam sacerdotem cum uxore deprehensum sine excō/
municatione ut vocet testes per quos probari possit
¶ Secunda conclusio de spūali fornicatione idē est
sicut de carnali ut si incidit in heresim uel in iudaismū
uel gentilitatem quia tunc est contra bonum prolis
⁊ etiam contra bonum sacramenti et coniunctio

R 3

nem animorum. **D**ifferunt tamen quia propter carnalem fornicationem semel commissam dimittere potest sed propter spiritalem non si se uelit corrigere nocens. **T**ercia conclusio idem est de fornicatione innaturali sicut de carnali naturali. puta in peccato sodomitico uel etiam pollutione extraordinaria procurata cum alio uel cum alia commissa. **I**dez de omni peccato contra naturam commissio quia mechia est. et plus quam ad ulterius proprie dictum. vide infra. c. xvii. q. vii. **Q**uarta conclusio prefata omnia se extendunt etiam ad fornicationis suspensionem uolentem ut si fuerit solus cum sola nudus cum nuda in eodem lecto iacens loco et hora secretis et ad hoc commodis. **N**on potest autem fornicans dimitti in septem casibus. **P**rimus si ipse fornicatus sit. **E**tiam si uir fornicatus est occulte ipsa manifeste sine peccato eam dimittere non potest nec accusare. **S**i tamen uterque fornicatus est tunc iste qui corrigitur habet ius dimittendi incorrigibilem uel incorrectum uel econuerso. **S**i autem uterque correctus est tunc pacta nouissima seruanda sunt ita quod qui prius fornicatus est ius perdidit. et recuperat posterius alio fornicante. et sic semper alternando qui posterius fornicat perdit ius quod habebat debitum negandi et dimittendi. **S**ui ergo fornicando prius ius petendi perdidit recuperat ipsum alio post fornicante. **E**t semper ultimo fornicans succumbit saltem ante sententiam ecclesie. ubi autem mulier est ignara uel oppressa excusatur. quia adulterium dolum respicit. **S**ecundus propter crimen lenocinii si uir ipsemet eam prostituit et ipsa sciuit et non prohibuit cum potuit.

Secus si indirecte ei occasionem dedisset expellendo
eam uel necessaria negando nisi uir expellendo eā hoc
intendisset et uoluisset. **T**ercius si probabiliter cre-
dens post longam absentiam uirum mortuum alteri
nupsit nisi scienter cognita fuerit a secundo postq̃
primus uenit. **Q**uartus si latenter fuerit ab extra-
neo cognita sub specie uiri sicut excusatur **L**ya et **J**a-
cob. **Q**uintus si vi fuerit oppressa. quod intelligi-
tur de vi absoluta. Nam si metu uel precepto paren-
tum uel instantia consanguineorum uel alia consimi-
li causa fornicetur cum aliquo etiam contrahendo cū
isto de facto non excusaretur. Unde non excusat **A**hi-
col et filia **I**scholomei primi. **N**acha. ii. et uxor **S**āp-
sonis. **J**udicum. xv. **S**extus quando reconciliauit
eam scienter et sponte cognoscendo nam si ignorāter
aut coactus per ecclesiam secus. tamen non reconcili-
at qui non statim repellit cum non possit auctoritate
propria. Et idem si ignoranter. non tamen tenet deli-
bicum reddere ex quo certus est de iure suo. **S**ep-
timus est quando secundum legem suam infidelitati ē
repudiata uel adulterata. sicut post repudiū alii nu-
bendo. **Q**uando uero uir necessario teneatur expel-
lere adulteram in penam. **N**ota secundum **P**etrum
pa. q̃ triplex est correctio in adulterio. et alibi. **P**ri-
ma uerborum et illa est tā mariti q̃ uxoris. scilicet fra-
terna correctio. Vir tamen qui est caput habet incre-
pare. uxor uero obsecrare secundum illud. **N**on des
mulieri potestatem anime tue. mulier si primatum ac.
Secunda est uerborum et hec est solum uirorum
Tercia est eiectio per hoc ad questionem **S**i mulier

est corrigibilis et adulterium eius est occultum tunc se-
cundam pe. de car. dimitti non debet propter scanda-
lum. ne crimen occultum prodere uideat. quo ad tho-
rum tamen potest se separare. Si autem fornicatio est
manifesta et ipsa non penitet. stultus est si retinet et cri-
men lenocinii committit. unde tenet expellere. **¶** Au-
tem incorrigibilis debeat expelli dicit **Petrus**. de pa-
ulterius hoc intellige quando melius corrigitur per
hoc quam per aliud et ipse confideret de sua continentia
nam si ipsa per retentionem corrigitur a tanto et si non
a toto cum ipsa per electionem sit cum pluribus et plu-
ries fornicatura magis corrigit eam retinendo quam rei-
ciendo. unde si propter aliud non tenet eicere nisi ad
correctionem ideo **et c.** Similiter si ipse diffidit se pos-
se continere etiam si ipsa non magis contineat retenta
quam expulsa adhuc propter se non propter eam potest
eam retinere. Et hoc magis est consulendum cum pro-
pter diuortium uideamus frequenter adulteras prosti-
tui et illum qui prius erat innocens per adulterium pol-
lui. Sunt preterea quinque casus in quibus uir innocens
non tenetur dimittere adulteram. **¶** **Primus** est quan-
do occultum est adulterium et tunc non tenet licet pos-
sit quia cessat ratio respectu scandalum etiam si est cor-
rigibilis potest dimittere licet non teneatur. quia nul-
li facit iniuriam qui utitur iure suo licet consulendum
sit ut supra. **¶** **Secundo** etiam si publica est quando est
correcta uel spes de correctione. unde quando in spe
uel in re ostendit se penitere et tunc non tenetur dimit-
tere sed potest sine peccato retinere. quia licet uiro re-

nunciare iuri suo. **T**ercio quando corrigibile non
potest opescere includendo ne exeat et quod nullus intret
et sic cohibendo. **Q**uarto quando saltē plus cohi-
bet per hoc quod retinet quā si exposita eēt que eoispo se
prostitueret. Quinto quando sibi uir timet de inconti-
nentiā quia non tenet plus uir corrigere uxore quā do-
min9 famulū. s; dñs famulū uel seruū excōicātū nō te-
net expellere sed licite potest debitum seruitiū ab eo
repetere. et tamen est minus debitū famuli dñō quā ab
uxore uiro. Si igitur cum detrimento iuris sui et pericu-
lo suo non tenet expellere etiam non obstante scāda-
lo phariseorum scientibus adulterium dicat quod reti-
net ut campus a peccato cohibeat. nō ut in crimine
eam foueat. Auctoritates ergo que dicunt quod non licet
eam retinere loquuntur quādo non potest sine scanda-
lo simplicium ubi ex ignorātia pcedit nō autē ubi ex
malicia. uel quādo per hoc quod retinet deterior efficitur.
uel quā nō ppter sui periculum hoc facit. **D**e muliere
uero dicendum quod quā uir fornicat. nō sic eum tenet di-
mittere ut dictū ē de uiro. quia nō habet sic corrigere
facto. **E**t est uerisimile quod quādoque accedens ad
uxorem tantominus accedit ad fornicariam. **U**nde
in illo casu quo licet uiro adulteram retinere multo
magis econuerso et plus. quia cū ipsa non habeat ui-
rum corrigere facto sed verbo. ipsa non tenetur eum
dimittere nisi quando uellet eam cognoscere solum i-
naturaliter. tunc quo ad thorum omnino debet eum
dimittere. ut potius se permittat occidi quā sic permit-
teret se abuti sodomitice. Item propter fornicationez

spiritualem si timet ne cohabitando ipsam cōuertat.
tunc etiam quo ad domum tenetur eum dimittere. **N**on
tamen si non timeret de hoc ius suum petere non probi-
betur maxime propter periculum incontinentie. **¶** **A**n
autem propter alia crimina possit coniūx alium di-
mittere quo ad cohabitandum sunt tres conclusiōes
prefati Petri de palu. **¶** **P**rima licet non sit fornica-
tio carnalis nec spūalis superueniens matrimonio si
tamen sit tale crimen in altero. q̄ alter timet corpori
suo nec potest sibi secure aliter prouideri. tunc dimit-
tere licet. **S**icut uxor in cuius utero uir per seuitiam
tres pueros occiderat. quia si non tenetur debitū red-
dere cum periculo corporis sui. multominus tenet co-
habitare. **¶** **¶** **U**nde quando aliqua uidet virum suum
latrociniis deditum non posse corrigi propter quod
uxor omni hora periclitatur. idem dicendum est. **E**t
licet dominus non accipiat nisi causam fornicationis
si tamen vnus machinatur in mortem alterius. uel p
venenum uel per gladium non tenetur quis cum peri-
culo corporis sui cohabitare ut patet extra de restiti-
oni. sponsali. cap. lictiras. quia ubi est tanta seuitia
uiri q̄ non pōt secure per cautionē uxori prouideri.
non est sibi reddenda. **E**t patet ratione quia maior ē
in matrimonio obligatio ad reddendū debitū q̄ ad
cohabitandum. sed non tenetur reddere debitū ubi
probabiliter ex redditione imminet sibi periculū mor-
bi vel mortis. ergo multominus cum tali periculo te-
netur cohabitare. **¶** **E**t generaliter verum est q̄ ubi
coniūx non potest aliter prouideri de securitate

uice nisi coniugem dimittendo. non tenet ei debitum
reddere nec cohabitare cum periculo corporis sui.

Secunda conclusio. Idem uidet quando coniunx nō
vult aliter cohabitare nisi permittat eum peccare et ē
incorrigibilis et protrahit ipsum ad crimen. ita qd licet
non cogatur peccare sicut nec corrigi potest. tñ prop
ter periculum sue fragilitatis ne diugalis societas pi
sum protrahat ad peccatum teneat illud. **S**i oculus
tuus dexter scandalizat te erue eum et proiice abs te.
quia si cum periculo corporis nō tenetur manere. mul
to minus cum periculo anime. Et sicut non tenet pp
ter periculum infidelitatis ita nec ppter periculū ali
orum criminum licet ad nullū possit cogi. imo minimū
periculū aīe preponderat maximo periculo corporis
Tercia conclusio. ppter alia crimina in quibz diūx nō ti
met probabiliter aīe sue nec corpori suo nō dē dereli
quere diugem etiā si sit incorrigibilis. nisi sit fornicat
io carnalis in qua propter unicū actum potest di
mittere. aut spūalis ppter quam incorrigibilem pōt di
mittere.

Quando actus matrimonialis sit meritorius uel
mortale uel ueniale peccatum. capi. xvi.

Nunc ultimo de diugatoz incōtinētia restat tra
ctandum. Et qđ qđ pfessuz castitatis sanctimo
niam plus de celibatu qđ de ueneris uicio deceret edis
cere. tñ qđ. ii. **T**himo. iii. sic d nostris tēpibz propheta
uit apostolus. In nouissimis diebus instabunt tēpo
ra periculosa et erunt homines seipsos amantes cupi
di incontinentes voluptatum amatores magis qđ dei

habentes quidem speciem pietatis. uirtutem autē ei⁹
abnegantes. ¶ Idcirco nunc cogor uerbis uti magni
illius Alberti. quibus super quarto. di. xxi. dicit. hu
iusmodi inquit turpes questiones nunq̃ tractari de
berent. nisi illa cogerent monstra que hīs temporib⁹
in confessione audiuntur. ¶ Seto itaq; a lectore ne scā
dalizetur in sequentib⁹ si ultra q̃ placet sordicies pec
catorum detegatur carnaliū que certe medicari neque
unt non patefactis talibus vulneribus. Circa que ta
men nil noui dicturus sum. sed tantum ea que docto
res magni in suis manifeste ponunt uoluminibus.
Erit igitur de coniugatorum incontinentia triplex cō
sideratio. Prima de coniugalis actus merito ⁊ deme
rito. Secunda de reddendi debito uel indebito. Ter
cia de temporibus in quibus continentia indicitur.
Suo ad primum notanda sunt quinq; uidelicet quā
do actus coniugalis sit meritorius. quando nec meri
torius nec demeritorius. ⁊ nullum peccatū. quando
peccatum mortale. ⁊ quando sit veniale peccatum.
De primo sciendum q̃ in quatuor casibus actus con
iugalis est meritorius uite eterne. ¶ Primus cum quis
habens gratiam reddit debitum tempore loco ⁊ cir
cumstantiis oportunis quod est actus iustitie. ¶ Se
cundus quando petit debitum causa prolis tamē tē
pore ⁊ loco ⁊ mō debito quod ē latric. ¶ Tercis qñ
causa p̃seuerādi op̃are a fornicatione. quod ē carita
tis. ¶ Quart⁹ s̃m plures quādo cā uitande fornicatio
nis in se. quam probabiliter credit aliter nō uitandā
ita q̃ uoluptas in nullo mouet eum. sed solum amor
uitande fornicationis quam pro tunc non potest

melius uicere ut puta quia necesse habet loqui diu in
secreto ⁊ loco suspecto alteri mulieri ⁊ expertus est de
ea sepe se temptari. Sed quando semel usus est actu
isto ad multos dies refrigeratus est ⁊ tunc non temp
tatur. Ratio dictorum quatuor est. quia omnis actus
uirtutis informatus caritate est meritorius. Sed hu
iusmodi est actus coniugalis in huius casibus. ergo ꝛc.
De secundo quando actus coniugalis sit indifferens
ita qd nec sit meritorius nec demeritorius. Notat idem
Petrus qd hoc contingit quando coniunx carens gra
tia vno de quatuor modis dictis. actum illū exercet
quia omnis actus qui est meritorius habenti gratiā
est indifferens non habenti. non enim est meritorius
propter carentiam gratie. nec demeritorius propter ca
rentiā culpe cui soli debet pena. **Q**uo ad terciū ui
detur copula carnalis in coniugio esse peccatum mor
tale in decem casibus quorum Pet. pa. sex primos de
clarat. Unde secundum eum ⁊ omnes est primus pp
ter inordinationem intentionis effrenate libidinis qñ
limites matrimonii excedit. idem facturum cum qua
cunq; alia dum tamen eque pulchra. Sed quia habi
tibus non demeremur. sed actibus. hoc est quādo ac
tus sic cogitat. De hoc dicit Hieronimus. Nihil est fe
tidius qm uxorem amare quasi adulteram. Et sextus
pythagoricus ait. Omnis ardentior amator proprie
uxoris adulter est. **S**ecundus est ratione abortus
tempore conceptus uel partus si probabiliter timere
tur. quia contra caritatem est qd quis velit delectari
cum perniciē uite prolis. **S**emper enim peccatum est
petere debitum vtriq; id est uiro ⁊ mulieri indifferēter

tempore conceptus ⁊ partus. quia etiaꝫ bruta conti-
nent. **E**lephas enim ad impregnataꝫ non accedit. ⁊ q-
dem si probabiliter de abortu timeret tempore con-
ceptus ⁊ partus quia matrix quandoqꝫ propter dele-
ctationem aperit ⁊ materia nondum perfecte coagu-
lata dispergit ⁊ effundit ⁊ instante partu ne puer op-
primatur esset peccatuꝫ quasi homicidii ⁊ mortale sci-
enter petere uel reddere. **A**lter non est peccatum red-
dere. veniale petere maxime mulieri. quia secundū me-
dicos impregnate magis appetunt coitum. **T**ercius ē
ratione periculi infectionis menstrui tpe menstruorū
De isto dicit hugo. qꝫ tā vir uel mulier petēs debitū
tempore menstruorum peccat mortaliter. sed qui red-
dit exactꝫ non peccat. potest tamen denegare sine pec-
cato nisi uideat exigenti imminere periculum fornic-
ationis. **S**ed dicit **A**lbertus super illud **E**ze. xviii. **N**on
mulierem menstruatam non accesseris. **P**utamus inquit
accedere ad mulierem menstruatam que uxor est non
esse mortale peccatum secundum se. **C**oncordat **I**de. d-
tar. dicens qꝫ tunc exigere est in uoluntate coniugis sꝫ
reddere de necessitate iuris. **N**ec opinio securior est et
conuenientior. **A**ddit **A**lbertus. **S**ed tunc exigere sig-
num est ardentissime libidinis si scienter hoc fiat. **E**t
propter hoc inter mortalia prohibet a propheta. **I**d-
deo **I**hero. super isto **ysaie**. qꝫ omnes iniusticie nostre
quasi pannus menstruate dicit. tunc uiri abstinere del-
bent ab eis. tūc em̄ occipiunt mēbris dānati. s. ceci. clau-
di. leprosi. ut qꝫ parētes nō erubuerūt ī cōclauī omni-
ceri. eorū pētm patēter ⁊ aperte a cūctis redarguatur

In paruulis. hec Albertus. Et quibus apparet q̄ redu-
citur ille tercius ad primū quasi. quia dicit q̄ ē sig-
num ardentissime libidinis. Tamen ¶ De. de pa. in. iiii.
di. xxxii. tenendo q̄ non est mortale. sic concludit epi-
logando dicens q̄ nō est mortale reddere etia; scien-
ter ex parte mulieris nec per consequens ex parte vi-
ri. ex quo uxor non vult abstinere. ¶ Secundo non
est peccatum petere ignorantī infirmitate; ¶ Tercio
sciens infirmitatem sed nesciēs monstrum solere gene-
rari. nō facturū illud si sciret non peccat. ¶ Quarto
sciens non generari uel probabiliter credens. ut quia
sterilis uel quia consuevit tunc nō concipere. quia vi-
ri noscunt melius conditiones uxorū ⁊ econuerso p
experientiam. ¶ Consulendū est ergo mulieri men-
struate quia scit aut probabiliter credit uirum se exo-
sam habiturum. ⁊ tunc nō tenetur reuelare. sed reddit
sine peccato. ⁊ ille propter ignorantiam non peccat.
aut non sed credit q̄ non propter hoc dimitteret eā;
cognoscere ⁊ tunc etia; debet dicere. ne eū grauius fa-
ceret peccare. sed adhuc uterq; excusatur a mortali. Et
hoc uxor poterit perpendere ex aliis uicibus quibus
rennienti nō acquieuit aut neutrum. sed credit q̄ ad-
ulterabitur uel peius faciet ⁊ nec tunc debet dicere s;̄
reddere. Aut nihil horū sed q̄ abstineat credit. ⁊ tūc
sibi dicat. Quod si audiens non acquiescat. reddens
non peccat sed petens. sic non tamen mortaliter pec-
cat. hec ¶ De. Est tamen in predictis casibus tunc petē-
tibus terror incutiendus per confessorem quādo exi-
perit cum propter irreuerentiam sacramento illatam

tum etiam propter periculum fetus tum etiam propter
auctoritates terribiles quasdam scripture et sanctorum
ac doctorum. **¶** Quartus est quando fit in loco sa-
cro et alius locus haberi potest mortaliter peccat. ut
dicit wil. glo. Ray. et de. pa. immo secundum eundem
tam petens quam reddens tunc puta in ecclesia uel in ci-
miterio benedicto. hoc enim est sacrilegii crimen quia
reconciliari debent secundum ueriores opinionem.
¶ Si autem alius locus non potest haberi non est mor-
tale. si exigens cum planctu quod abstinere non ualet gel-
mit. tunc etiam si alius locus haberi non potest. non te-
netur quis reddere in loco sacro. quia ut sanctus Tho-
mas dicit licet debitum reddendum sit omni tempore
et omni hora. salua tamen debita honestate que in
talibus exigit. quia non oportet quod statim in publi-
co debitum reddat. **¶** Quintus est si mutat naturalem
usum in eo qui est contra naturam. quod fit dupliciter
¶ Uno modo dicit de. uidelicet. quando vas debitum
pretermittit semper est peccatum mortale. quia plures
sequi non potest unde totaliter intentio nature fru-
strat. Ideo cuidam pregnanti quam uir continere non ualens
a tergo sodomitice propter puerum cognouit. cum non
fuisset forte peius occidere puerum consilium fuit quod nul-
lo modo permetteret se sic cognosci uxor. sed prius occi-
di aut illum adulterari uel iumento humiliari. si ali-
ter nollet continere doceret eum commiscere secundum si-
tum longitudinis oppositum. et sic preseruata est a pecca-
to sodomitico et propter necessitatem excusata. Sed
queritur quid de illo qui ideo semen extra vas debi-
tum fundit ne habeat plures filios quos nutrire non

pōt. Res. Ne. pa. q̄ detestabilem rem cum filio Jude
facit. De quo Genes. xxxviii. quez deus occidit ideo
Suid de eo qui ante completionem actus se retrahit
ne semen emittat. ne habeat plures filios quos nutri/
re non potest. Res idem. Non uidet mortaliter pec/
care nisi ex hoc forte mulier ad seminandum prouo/
cetur. Similiter si ppter hoc obmittit cognoscere ux/
orem. 7 ex communi consensu negat debitum. non vi/
det q̄ etiam peccet uenialiter. quia licet appetere non
habere plures liberos q̄ possit nutrire. nec ipse tenet
debitum reddere nec actum inchoatum consummare.
nisi uxore petente. caueat tamen necesse est ne se uel a/
lium polluat. Sed querit Albertus di. xxxiiii. De vi/
ris qui habent caliditatem debilem. hic enī calor suf/
ficat mouere membra ad concupiscentiaz. sed cito eua/
porat 7 debiliter extendit habeat ergo iste uxore uir/
ginem. Iste cum non habeat nisi primum impetuz de/
florare non potest. 7 tamen cognosceret corruptam si/
talem haberet uxorem. Quid isti esset faciendum. na/
si adulterium corrumpere eam facit fit causa adulter/
rii quod non licet. Si uero corrumpat manu est spe/
cies sodomitica cum non fiat instrumento debito. Res/
pon. videtur inquit dicendum salua meliori senten/
tia q̄ per applicationem manus via fieri possit. Ad/
id autem quod obiicitur videtur esse dicendū. q̄ dif/
fert applicari manum ut medicantem uel ut polluen/
tem. Adanus enim polluens applicata inducit molli/
ciē uel sodomia. sed man⁹ medicās nō inducit. Sicut
et dicim⁹ i mulierib⁹ i qb⁹ descēdit matrix i os vulue

Precepimus enim ut digitis reponant eam et tamen
non dicimus manus illas polluere eas vel corrumpere
sed potius medicari eis. hec ille. Alio modo mu-
tat quis naturalem usum quantum ad situm. et tunc ex-
cusatur a peccato quando dispositio corporis uel in-
firmetas. ut apostema aut uentrum grossities natura-
lem situm impediunt. Quando enim in hiis et similibus
casibus ideo non audeat accedere a parte anteriori ux-
orem non peccat mortaliter ex alia parte accedens dum
tamen uasculo mulieris alias non abutatur. nec semine
extra scienter effundat. **N**on questionem enim qua que-
ritur utrum uir cognoscens uxorem suam modo non
consueti peccet mortaliter. Respondet idem Albertus
quod nihil eorum que facit maritus cum uxore seruato va-
se est mortale peccatum. sed potest esse signum concu-
piscencie mortalis. quando scilicet non sufficit ei mo-
dus quem natura determinat. **U**t autem hoc melius
intelligatur quis scilicet sit modus naturalis et quousque
uel minus ab illo naturali modo deuiet secundum
eundem notandum. **A**lbertus. quod debitus modus quem
natura docet est ut mulier iaceat in dorso uir autem in
uentrem incubet ei. et sic etiam faciliter concipiunt mu-
lieres. nisi per accidens impediatur. **A**d idem autem
deuatiō ab illo est lateralis concubitus. et maior sel-
denti. et adhuc maior stantium. et horum maximus
qui est retrorsus modo iumentorum. **E**t ideo quidam hunc
ultimum dixerunt esse peccatum mortale. quod tamen mihi non
placet. hec Albertus. Satis his recordare uidetur Tho-
mas in scripto in questionibus litteralibus. Alium modum

peſſimum concubendi tangit **De. pa.** concludens. Si
ſit tanta innaturalitas q̄ non poſſit ſequi proles ex
natura facti. ſiue quia abutitur vaſculo muliebri. ſi/
ue quia inibit in femina ſecundum ſitum ſe ſupponen/
do. ut demon ſuccubus. mortale eſt. Alias autem ſi in
loco debito ſcienter uel quomodocunq; ſe agat aliter
innaturaliter. ſi facit hoc in caſu ubi naturaliter non
poſſet. non peccaret. puta propter bonum proliſ uel
fidei. ⁊ neceſſitas infirmitatis alterius uel impregna/
tio hoc requirit nec patitur q̄ aliter faciat. excuſatur
Sed in caſu ubi alias eſſet ueniale. **Et** neceſſitas pati/
tur modum naturalem. non uidetur mortale. ſed ē gra/
uius ueniale quando ab iſta innaturalitate ſe non tē/
perat ad tempus. quia ſecus ſi eſſet impedimentū per/
petuum. **S**i autem propter uoluptatem ſine neceſſi/
tate immutat modum naturalē. licet non quo ad uas
mortale eſt. quia non eſt uxor eius niſi quo ad actus
naturales. alias abutuntur ſacramento coniugii ſicut
qui peruerteret uſum ⁊ ritum alicuius ſacramenti ſciē/
ter eſſet tranſgreſſio precepti. non ſolum in eſſentiali/
bus ſed etiam in accidentalibus. **S**extus eſt quando
coniunx uoluptatem preuenit ⁊ prouocat eam mani/
bus uel confricatione uel calidis utendo ⁊ incenſiuis
ut poſſit pluries cum uxore coire. **S**ed notandū dī/
cit **De. de pa.** q̄ illud pōt fieri tripliciter. **P**rimo mō/
ſine omni peccato puta ſi quis cauſa proliſ generāde
uel fornicationis in uxore uel in ſe uitāde. aut debiti
reddendi cum alias ſit impotens ſe prouocat eſu uel
potu calefactiuoz. aut oſculis aut amplexib⁹. quib⁹
etiam aīalia ſe prouocant ut uſi ⁊ colūbi ⁊ aliquib⁹

aliis tactibus in quibus non querat propter se delectationem. sed solum ad actum illum preparatoria non uidetur peccatum quia licet iuuare naturam corporalem ad obediendum recte rationi. **S**ecundo modo ut sit potens cognoscere uxorem propter delectationem quam tamen nollet cum alia experiri. et tunc licet grauius peccet preueniendo temptationem non tamen mortaliter. quia non querit in hac prouocatione delectari. sed solum in actu coniugali. Vnde uidetur idem specie quod de actus fine. **T**ercio modo quando in talibus preparatoriis propter se delectatur. ut si sic confricationibus impudicis membra attractanda sequitur pollutio. non est dubium quod omnis pollutio extraordinaria peccatum mortale est. que uigilando procuratur. Sed in primo uidetur etiam quod si tactibus innaturalibus se prouocet qui aliter non potest. dum tamen non faciat hoc propter uoluptatem. quia necessitas excusat. non peccat etiam uenialiter sicut nec is qui contra proles uel reddendi debiti cognoscit innaturaliter. quando aliter non potest dum tamen non pretermittat uas debitum. Nam si ipsa habeat morbum in illo membro. sic quod non possit ibi cognosci non propter hoc potest alibi cognosci. Sed cognoscere innaturaliter quando aliter non potest propter uoluptatem non est mortale peccatum. dum tamen uas non obmittat. Sed est grauius ueniale. sic etiam hic. quia senex uel frigidus non potest coire nisi se prouocet tali modo quamuis uoluptatem querat. quod tamen non faceret cum extranea. **G**rauius quidem peccat preueniendo. sed non mortaliter. Si enim oscula et etiam amplexus ideo

solum dicuntur mortalia in solutis. quia ipse actus est
mortalis. ergo in coniugatis in quibus actus non est
mortalis nec incitatio ad ipsum est mortalis. Hec **15e.**
Dicunt etiam quidam magni quod uxor tenetur se exhibere
uiro suo ad oscula consueta si exigit. et quod nec uenia
liter peccat uirum etiam non petentem amplexando.
et osculando debito modo et bona intentione. ut scili
cet eum ab ira uel ab alio peccato reuocet. Huius uidetur
textus scripture concordare consilio **Salomōis** **15ro**
uerbio. v. dicentis. Letare cum muliere adolescentie tue
Cerva carissima et gratissimus hinnulus ubera eius ine
brient te in omni tempore et in amore illius delectare
iugiter. Quare seduceris fili mi ab aliena et foueris in
sinu alterius que omnia tam secundum glosam inter
linearem quam secundum **Nicolaum de lira** ad litteram ex
ponuntur secundum latinos doctores. **Septimus** est de
eo qui ante benedictionem nuptialem post consensum
tamen de presenti cognoscit uxorem. Talis enim ut
thil. super Ray. di. peccat mortaliter si prefata absque
dispensatione ecclesie et sine iusta causa faciat in illis lo
cis ubi consuetum est benedictionem nuptialem adhi
beri. Idem dico si obmittantur alie consuete solemn
itates. De istis uide supra. capitulo. **xiii. q. viii.** **Octa**
uus est propter simplicis voti obligationem. Nam
iste qui ante matrimonium uouit perpetuam castita
tem contrahendo matrimonium cum ea persona que
debitum uult habere frangit uotum. nec postea unquam
potest exigere debitum. licet reddere possit post consum
matum matrimonium. non dum tamen consummato matrimonio
monasterium intrare deberet si possit. **secundum Tho. in quodlibet.**

Item si duo coniuges in domo emiserint uotum per-
petue continentie. et alter eorum uelit frangere. dicitur
eis Albertus super. iiii. di. xxvii. Ego plane concedo
quod post uotum etiam simplex perpetue continencie mu-
lier peccat mortaliter recipiendo maritum. nec tenetur
debitum reddere. **R**atis concordat Ray. et Inno. Item
Idem de car. in questione quam tangit di. xxxii. verum uo-
uere continentiam sine licentia coniugis sic peccatum
mortale. **R**es. quod autem fertur intentio determinate ad non
reddendum nec exigendum debitum. et tunc scienti ius est
peccatum mortale si fiat ex deliberatione. aut in com-
muni. et tunc non est peccatum mortale. quia saluari po-
test in eo quod est licitum. sed in exigendo. Ecce de uo-
to tres casus habes uel quatuor particulares. vide su-
pra de hoc. c. viii. q. xxiii. Item. c. xiii. q. x. Item. c. xiii.
q. iii. Non est de copula carnali clandestina pro spon-
salia de futuro. de qua dicitur Idem de car. quod binomina copu-
la aut fit affectu fornicario. et tunc est mortale pecca-
tum nec facit verum matrimonium. sed tamen presumptum
aut affectu maritali. et tunc persone. aut sunt ignare iu-
ris et ecclesiastice consuetudinis. et tunc non est peccatum mor-
tale. aut non ignare. et tunc est peccatum mortale maxime in
locis illis ubi ecclesie prohibitio communiter seruatur.
Tamen sanctus Thome dicit simpliciter sponsam excusari
a peccato si credens sponsus uelle consummare matrimo-
nium admittit eum nisi aliqua signa expressa appare-
ant fraudis sicut si sunt multum distantes odicionis
uel quantum ad nobilitatem. uel quantum ad fortunam. uel aliud
signum appareat. De quarto principali quando actus coniu-
galis sit peccatum ueniale. **R**es. Idem de pa. quod quandoque

uoluptas querit preter predictos casus scz in quib9
est mortale. tunc semper est ueniale. **I**n speciali autem
notat sex casus in quibus est actus coniugalis uenia
lis tantuz. **P**rimus quando ocunq; precedit aliqua de
ordinatio rationis. sed non tanta sicut in predictis ca
sibus. puta petere tempore sacro. **E**t si appetit9 sit ad
delectationem grauis est culpa. si ad lubricum uel in
firmitatem suam cui9 est sibi conscius uel conscia uel
male. attamē uix **u**tingit q; in p̄cipuis dieb9 nō ē gra
ue pctm̄ s̄m **B**onaui. **S**ecund9 petere cā delectatiōis
infra limites semper est ueniale sicut comedere prop
ter uoluptatē. **Q**uod em̄ cib9 ad salutē hominis. hoc
coitus ad salutem generis humani. ut **A**ug. dicit ⁊ est
in iiii. di. xxxiii. i. littera. c. i. **T**ercius petere causa for
nicationis uitande in se scz. sic q; cognoscit uxorem cā
uitande in se fornicationis q̄uis possit aliter uitare.
sed magis uult isto modo delectabili uitare q̄ alio
modo delectabili uel penali. puta domando carnem
uel fugiendo alioz consortia uel non loquendo so
lus cū sola. **S**i ergo posset faciliter uitare sed magis
uult cum uoluptate q̄ sine ista. ⁊ tunc peccat ueniali
ter. quia prefert uoluptatem carnis absorbentem rati
onem ⁊ quod seruat usum rationis. ⁊ eque attingit ad
finem. **S**icut si homo sitiens potest eque satisfacere
uel succurrere necessitati nature bibens uinum limpha
cum minus delectabile non ledens caput. ⁊ eligit sta
tim extinguere sitim cum uino forti. quod est magis
delectabile. quod inebriat eum in toto uel i parte pec
cat non tamen ratione finis. sed ratione mediū incom
petentis. **E**t q̄uis sic petere debitum causa fornicati

onis uitande in se ut dictum est sic ueniale non tamen
contrabere hac intentione est ueniale. Et differt iste
tercius modus multum a quarto qui ē meritorius su
pra tactus. q. ii. Quartus est quādo fit causa infirmita
tis uitande. quibus em̄ utrūq; seorsum liceat appetere.
nō tñ unū ppter alterū qz ista causa nō ē istis uiculi
Rationē dicti assignat etiā Tho. in. iiii. quia talis q
rit sanitatē per id quod ad hoc non ē ordinatū sicut
qui sacramentum baptismi tantum ad salutē corpo
ralē quereret. Quintus ē si quādo incepit petere vel
reddere bona intentione postea mutat intentionē ita
scz qz nūc uellet istam libidinem propter se. etiā si qui
dem actu hoc cogitaret extra horam decisionis semi
nis quando non habet usum rōis. Sextus quādo cum
qz aliud intendat qz ad quod ordinatū coniugū vel ad
prolem uel ad reddendum debitum. hec de 1^{se}. 1^{plu}
res alios casus habes supra inter additiones quādo
est mortale ubi sepe ē ueniale. c. iiii. 7 etiā supra. q. iiii
istis capituli.

De reddendi debito uel indebito. capitu. xvii.

Nunc de secundo principali uidelicet de reddēdi
debito cōiugali uel nō debito. Pro cuius intel
lectu secundum. s. Tho. 1^{se}. pa. 7 cōmuniter oēs theo
logos tenendum est pro regula. qz coniugi debitum pel
tenti 7 tpe debito immo etiam tempore sacro reddē
dum est. siue petat expresse siue interpretatiue. quia nō
refert quo quis uoluntatem suā exprimatur. uerbis aut
factis. 7 maxime infirmiori uasculo in hoc compacitē
dum est. quia uerecundius est mulieri petere. Item
quacūq; intentione siue causa sobolis pcreāde siue

fornicationis uitande siue etiaꝝ libidinis satiendo. si
ue uoluptatis habende. nec hoc est reddere gladium
furioso. sed magis ne incidant in damnabiles corrup
telas sicut in theothomia uxor militis negantis i vi
gilia pasche debitum. quia continuerat tota. xl. frēm
eius impetuit ⁊ negantem iugulauit ⁊ reuersa ad uirū
dixit. tu fecisti. quia facere coegisti. Alia auteꝝ suppo
suit se iumento. vnde. vii. ethicoꝝ. c. iiii. **C**oncupiscen
tie uenereorum quibusdam insanias faciunt. nisi dis
suadendo cessare faciat ab exactione alter coniugum
Quod tamen non cum multa instantia faciendum est
Et hec nisi ante duos menses ⁊ matrimonium cōsum
matum quando licet intrare monasterium. **D**e quo
habuisti supra. c. xiii. §. ii. usqꝫ nonum. Ratio autē di
ctorum duplex est. Prima quia sicut seruus est in po
testate domini. sic vnus coniugum i potestate alteriꝝ
quo ad redditionem debiti quia uir non habet pote
statem corporis sui sed mulier. ut dicit. i. Corin. vii.
sed seruus tenetur ex necessitate precepti domino suo
reddere debitum seruitutis. ergo vnus coniugum te
netur ex necessitate precepti alteri reddere debitum.
Secunda ratio sicut est contra iusticiam alienum acci
pere inuito domino. ita est contra iusticiam alienum
petenti non reddere. nisi contra hoc legitima excep
tio haberet. Sed primum est peccatum mortale. ergo
⁊ secundum. Sed corpus vnus coniugum est res alte
riꝝ quantum ad actum matrimonii secundum illud
prime **C**orinthiorum. vii. **V**ir non habet potestatem
corporis sui. sed mulier. nisi habeat legitimā causam
negandi. **E**x quibus patet q̃ magna peccata incur

runt coniuges sibi mutuo in debito inobedientes. nā
rapinam faciunt. ⁊ in super alteri occasionem adulterii
tribuunt. Adcirco clamat ubi supra apostolus. Nolite
fraudari inuicem. sed quia non semper oportet obedi-
re subiungit exceptionē. nisi forte ex consensu ad
tempus. ut faceretis orationem. Et iterum Reuertimini
in uos ipsum ne temptet uos sathanas ppter incō-
tinentiam uestram. Sunt autem sex casus in quib⁹ a
precepto reddendi debiti quis excusat. **P**rim⁹ de
lepra de qua dicit sanctus Thomas. qd licet teneatur
sanus leproso coniugi reddere debitum non tamen te-
netur ei cohabitare. quia non ita cito inficitur ex coi-
tu sicut ex cohabitatione. Ratio autem quare tenetur
reddere est. quia melius est nato. si concipit etiam le-
prosum esse qm non esse. nec leprosus prohibetur ui-
uere suo. qmuis malum ex hoc alteri proueniat tempo-
rale. maxime si timeat sibi periculum spirituale. puta
incidere in adulterium quia leprosi propter interiorē
calorem dicuntur multum appetere actum illum. deb⁹
autem secundum communem opinionem ⁊ Alanū p-
pe domum leprose coniugis manere. Non tamen tene-
tur sanus. ut Petrus pa. dicit. reddere debitum si ex
hoc sibi immineat periculum mortis uel infirmitatis
unde dicitur tenendum est qd nec reddere nec cohabitare
tenetur. nisi supposito qd ex cohabitatione uel reddi-
tione debiti non immineat sano periculum infectionis
Suo supposito loquuntur iura. extra de cōiugio lepro-
soꝝ. capitulo secundo. Vtrum autem ex redditione
debiti immineat periculum infectionis querendū esset
a medicis ⁊ credendū esset eis. unusquisq; enim i ar

te sua sapiens est. **E**ccelesiastici tricesimo octavo. dicunt
autem medici quod uiro accedenti ad mulierem leprosam
imminet probabiliter periculum infectionis multo ma
gis mulieri si cognoscatur a uiro leproso. quicquid ta
men de hoc sit non uidetur dubium quod quando mulier
est infecta ultima specie lepre scilicet leonina in qua est tan
ta infectio quod partes corporis frustatim decidunt. propter
hoc non uidetur quod mulieri sic infecte teneatur uir del
ictum reddere. quia reddendo vix posset euadere pe
riculum. **S**ecundus casus est de periculo persone
quia non tenetur quis reddere nisi salua consistencia sub
iecti sicut natura primo retinet nutritiue et augmenta
tiue potentiis gratia subiecti quam ministrat generatiue
gratia speciei. Imminet autem ex multo coitu pericu
lum. unde philosophus de longitudine et breuitate ui
te capitulo quinto dicit. quod sperma amplius emissum
desiccatur et senescunt tales cito. propter quod multo lon
gioris uite est equo et asino ex quibus genitur et femel
le masculis. si coitui sint masculi nimis dediti propter
quod et passeris masculi breuioris uite sunt femellis. **S**i
autem infirmus uel vulneratus sit quis. et coitus mor
talis sibi esse posset nec reddere tenetur. et ex isto princi
pio dicunt aliqui probabiliter quod si fur est incorrigibi
lis propter quod uxor quotidie periclitatur cum eo
ad mortem erga iustitiam potest fugere et eum relinque
re ne moriatur cum eo. sicut et de naufragio communi liceret ei
soli euadere si posset nec teneretur cum eo sponte mer
gi. hec **De. de pa.** Unde etiam Hugo super iuu. notat.
Si mulier probabiliter timet deprehendi cum uiro suo

fure qui est in nemore. et non audeat venire ad eum ut
si timet probabiliter quod uir compellat eam ad eundem
secum in furto faciendo non tenetur ire ad eum ut sol
uat ei debitum. ut habes capitulo xv. §. nono. Terci
us casus est de impotentia propter quam quis excu
satur. quia impossibile secundum iura non est ali
qua obligatio siue sit propter actum precedentem. quod
tamen in muliere locum non habet uel raro. siue propter ali
am causam. Ita tamen quod si propter culpam suam pecca
uit reddendo se impotentem. afflictione indiscreta uel
penitentia imputat sibi si propter huiusmodi aliquid inci
det propter damnabilem corruptelam. unde nec viro in
iungenda est tam grauis penitentia quod sit impotens red
dere debitum uxori iuencule feruenti. puta ieiunia et
uigilie que deficcant sperma. nec econuerso consulendum
est uxori facere tam graues penitencias ut reddat de
formis uiro suo uel quod sit in maciem uel perniciem sue
prolis. uel impedimentum conceptus. nec etiam tenetur
uir uti calidis ut sit potens. sed sufficit quod se non faci
at impotentem. Quartus casus est ratione fornicatio
nis quia ut Raymun. et wil. dicunt. Fornicans incon
tinenti commissio adulterio ipse committens amittit
ipso iure ius petendi debitum licet non statim per
dat semper talis ius quo alter tenetur reddere sibi de
bitum quando uidelicet fornicatio est occulta sic quod
probari non potest. Si enim fornicatio esset notoria
tunc nec reddere nec exigere debet debitum ille qui in
nocens est nisi reus penitentiam uelit agere. et nisi in casi
bus certis quos ponunt doctores in quibus fornicatio uel

adulterium non diuortiat coniuges. **Hec de Ray.** et
glo. vide de hoc supra. c. xv. per totum. immo dicunt
magnum et multi quod si pro certo uxor scit quod maritus eius
fornicatus uel adulteratus est et etiam habet testes qui
bus hoc probare potest non tenetur ei reddere debitum
etiam si non est ab eo propter fornicationem per sen
tentiam separata. si ipsa uult continere. Item dicunt
quod si mulieri firmiter dicatur conscientia quod maritus eius
cogit eam ad mortale si uenerit ad eum in lectum uel a
libi non tenetur uenire ad eum pro reddendo debito quod
dum sibi hoc dicatur conscientia non erronea. Notat pre
terea **De. pa. di. xxxv.** quod triplex fornicatio inter con
iuges potest exurgere. scilicet carnalis. spiritualis. et innatura
lis. De carnali quomodo propter eam quis possit di
mittere alium dictum est. De spirituali puta quando
quis incidit heresim iudaismum. uel ydolatriam aut
paganismum. idem dicendum est sicut de fornicatione
carnali dictum est. nisi quod propter unicam fornicationem
carnalem quis potest talem dimittere. sed propter spi
ritualem non sic si se uelit corrigere. De innaturali idem
dicendum est quod de carnali. que innaturalis exten
dit ad uicium sodomiticum et ad pollutionem extra
ordinariam cum alio uel cum alia commissam. Et idem
dicunt quidam et **Petrus pa.** approbat de omni pecca
to contra naturam. probat per. xxxi. q. iii. meretrices.
ubi dicitur quod nomine meretricie omnis illicitus concubi
tus atque istorum membrorum non legitimus usus in
telligi debet. Unde quia meretricia simplex causa est di
uortii sufficiens. cum sit equaliter immo grauior me
retricia in omni peccato contra naturam quam in adulterio proprie

dicto ideo si alter agat in membro cum altero innatu-
rali uel posteriori uel polluit se propriis manib9 ideo
est effectus sicut de simplici mechia 7 fundant ista in
uerbo xpi qui ob causam fornicationis uxore dimit-
tere posse determinauit. Quintus casus est rone uoti.
ut si de licetia alteris coniugis facit notum de castitate am-
modo seruanda. simplex inq3 uel solene uotum quia ex
tunc perdit ius petendi. nec reddere tenet ut supra. c.
xiiii. q. viii. patuit. Sextus est rone loci. put supra. ca.
xvi. q. vii.

**De temporibus in quibus continentia indicit con-
iugibus. capitulum decimumoctauum.**

De tercio principali uidelicet de tpi9 in quibus
continentia coniugibus etiam indicit. Notan-
dum q3 ad hoc sunt quinque tempora. Primum tepo-
re sacro non licet petere debitum. puta temporib9 p-
cessionum ieiuniorum 7 festorum. Vnde Exodi. xix.
Non appropinquetis uxoribus uestris. dicit tñ. Per-
pa. q3 nō ē pctm mortale s3 ueniale nisi omitteret cō-
temp9 nimis. ita ē q3 ppter temp9 si de9 pcepiss3 nō
abstinerēt. quia sicut furari tpe sacro nō mutat specie
ita nec debitum in coniugio petere tempore sacro. Sepe
tamen est annexa irreuerentia siue irreligio intemperā-
tie conjugatorum uoluptati uacantiū. ex quo est gra-
ue ueniale 7 mortale sepe omittitur. Vnde in dyalo.
Greg. narrat de diuge que uicta carnis illecebris non
abstinēs in nocte in crastino ad ecclesiā dedicandam
cū reliquis beati Sebastiani martiris ueniēs cū aliis
a dyabolo arrepta fuit. Hoc tamen non cogit q3 illd

fuerit mortale. quia etiam propter peccatum ueniale tra-
dit quis sathane. Unde etiam propheta a leone occi-
sus est. Non enim in anima potestatem accipit nisi p
mortale. sed in corpus. Reddere uero cum displicentia
tempore quantumcumque sacro nullum peccatum est. quia
debitum est et necessarium. ex quo uerbis ab exactiōe cō-
pesci nō pōt. Secundū et terciū ē tempus quod ē p^oceptū
p^oprie et p^oppe partū. de quib⁹ dictū ē supra. c. xvi
q. iiii. quia ut idē. pa. dicit semp ē peccatū petere debitū
utriq^{ue} indifferenter tpe pcept⁹ et part⁹. quia etiā bru-
ta continent. Elephas autem ad impregnatam nō acce-
dit. nam si quis ad impregnatam accedat et p^opter spem
opprimat puerū animatum fit irregularis. quia scilicet
dabat operā rei illicite. unde etiam sibi imputat^r ad
penam quicquid sequit^r ex eo. Quartum est tempore
purgationis coniugis post partum infra. xl. dies. ve-
rum q^{uod} in ueteri testamēto usq^{ue} ad quadragesimū vel
octuagesimūz mulier a uiri thoro sicut et a templo ab-
stinebat cerimoniale fuit. ideo hodie non ligat. Unde
sicut mulier in noua lege statim post partum sine
mortali peccato posset ecclesiam intrare nec debet p^o-
hiberi. Si autē ex ueneratione uoluerit abstinere de-
uotio eius non est improbanda. ita si statim post par-
tum alteruter petit debitum non est mortale sed ueni-
ale. Et indecens est q^{uod} non abstineat a consortio uiri
q^{uod} diu abstinet ab ingressu templi. Primum probatur
extra de purificatione post partum in. c. i. Ergo post
partum in puerperio nō est peccatum mortale. quia
timetur de egritudine uxoris. Ad puerperam

igitur accedere erat prohibitum lege moysaica. hodie
tamen non prohibetur templum ingredi quia et emor-
rhoissa tetigit fimbriam uestimenti christi ut patet ubi su-
pra de purificatio post partum. et in decretis di. v. ad eius
concubitus. nihilominus tamen ibidem prohibetur
vir ad eam accedere. non autem de necessitate nisi ad-
huc esset infirma. et propter hoc esset periculum mortis
uel aggrauationis infirmitatis. Hec **De. pa.** Quintus
est tempore menstruum. de hoc etiam supra dictum
est. Unde dicit idem **De.** Si innaturalis et accidenta-
lis sit fluxus. a quo mulier dicitur emorrhoissa non in-
terdicitur petitio uel reddicio. quia quando est infir-
mitas perpetua uel nimis diuturna. periculosum esset
coniugatis aliquibus prohibere. tunc etiam mulier co-
cipere non potest secundum quosdam. unde non timetur pro-
li. Ideo tunc est ueniale petere cum non speretur proles
nisi propter fornicationem uitandam in se uel in alio
ut tactum est supra. c. xvi. q. v. Si autem sit naturalis
in mense a quo et menstruata dicitur adhuc non uidetur
mortale scienter petere uel reddere. Unde mulier si si-
ne scandalo uiri se potest excusare debet subterfugere
Aliiter non peccat cum dolore reddendo secundum bo-
nauenturam et Petrum de tar. sed dicunt quod exigere sci-
enter est mortale. moti auctoritatibus Augustini su-
pra allegatis. c. xvi. q. v. Et isto **Leuiti. xviii.** ad mu-
lierem que menstruum patitur non accedes. Sed ui-
ditur **De. pa.** quod illa opinio non uidetur vera. quia non
est maior timor de infectione plus tempore menstruum
quam tempore lepre. tunc autem petere non est mortale. ergo
nec nunc. unde Albertus et **De. pa.** soluunt argumenta.

bona. 7. De. tar. Sextū ē de tpe qñ licet hñe uel nō hñe
nuptias. nō dico debitū reddēdo uel exigēdo. quia
de isto supra dictū ē. c. xiii. q. vii. Tribus em̄ tpius cele
britas nuptiarū interdicta ē. Primo benedictio nuptia
lis. Secundo festū coniugii nuptialis ppter lasciuias
que tunc fiunt. Et pari rōe dicit De. pa. ut supra tac/
tum est uidet̄ traductio solēnis que aliquñ post nupti
as fit de domo parentum ad domum uiri interdicta
in qua etiā multe insolētie fiūt istis tpius discordan/
tes. Sunt aut̄ illa tria tpa inclusue a dominica prima
aduentus inclusue ad octauas epiphanię inclusue 7
inclusue a septuagesima usq; ad octauas pasche. Et
dominica ante ascensionē exclusue usq; ad octauas
penthecostes exclusue. Tñ qz consuetudo ē optia legū
interpret̄. Nō ē sequēda terre consuetudo de principio et
fine exclusue uel inclusue dictorū festorū. Nec festum
oīm sanctorū. nec assumptionis bñe uirginis marie. nec
quodcūq; aliud tēp9 ieiuniorū. p̄fessionū. festorū. nec
ann9 p9 mortē interdicit̄. nisi tria tpa supradicta. vñ
sicut aliis tpius petere debitū nō ēēt mortale nec for/
te ueniale. sic nec contrabere cū nō sit expresse p̄hibitū
s; his tribus tpius ēēt mortale nuptias celebrare ppter
ter expresse p̄hibit mñe. licz nō ēēt mortale debitū
petere a coniuge rite pri9 bñdicta. ut supra late dictū
est. Et sic de lepra morali dixisse sufficiat.

ExPLICIT tractatus de lepra morali Fratris Jobā
bis Vidier sacre theologie p̄fessoris ordinis predica
torū. Impressus in domo Johannis de Westfalia.

cm
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19

cm
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15

